

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Kristina Winklerová

Japonská invaze do Číny v letech 1937-1941

Japan's Invasion to China, 1937-1941

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce prof. PhDr. Aleši Skřivanovi, CSc. za jeho trpělivý přístup a cenné rady a připomínky.

Mé díky patří také rodině za péči a podporu, se kterou mi pomáhala nejen při psaní této práce, ale během celého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně dle pokynů vedoucího práce a použila jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 24. července 2009

Kristina Winklerová

Anotace

Druhá čínsko-japonská válka, která se odehrávala mezi lety 1937 a 1945 a která byla vyústěním dlouhodobého mocenského pronikání Japonska do Číny, patří k událostem, jež zásadním způsobem ovlivnily dvacáté století. Těžké boje probíhaly daleko od Evropy, kam se na konci třicátých let upírala pozornost celého světa, a přesto čínsko-japonský konflikt výraznou měrou zasáhl do průběhu druhé světové války, jíž tvořil jakousi předehru. Japonské expanzivní sklony a sílící militarismus se střetly s nebývale silným čínským nacionalismem a plánované několikaměsíční tažení se změnilo v mnohaletý a značně vyčerpávající konflikt. Bezvýchodná situace a odpor velmocí nakonec Japonsko vehnaly do války v Pacifiku.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na samotný průběh konfliktu a také na japonské snahy založit na dobytém území fungující kolaborantský režim. Pozornost je ale věnována také motivům, které japonskou rozpínavost zapříčinily, stejně jako náčrtu dalekosáhlých důsledků války pro další osud Japonska a Číny. Vzhledem k obsáhlosti tématu jsem se snažila vyzdvihnout alespoň nejvýraznější události a nejzajímavější problémy, které s válkou souvisejí. Důraz jsem kladla také na kontinuitu určitých tendencí a částečně na mezinárodní kontext.

Annotation

The Second Sino-Japanese War, which lasted from 1937 to 1945 and which was the result of a long-lasting Japanese penetration into China, is one of the events that influenced the twentieth century in a significant way. The fierce battles took place far from Europe, to which the world's attention was tied at the end of the thirties, yet the conflict between the Chinese and the Japanese profoundly influenced the Second World War, to which it made a certain prelude. The expansionistic tendencies and growing militarism of the Japanese

clashed with unexpectedly strong nationalism of the Chinese and a campaign which was planned to last only a few months turned into an exhausting conflict of many years. Eventually, an inconclusive situation and resistance from the Powers led Japan into the Pacific War.

In my bachelor's thesis, I have concentrated on the history of the conflict and on the Japanese efforts to establish a functional collaborant regime in occupied territories, though I also pay attention to the underlying motives of the Japanese expansion and to the far-reaching consequences of the war for the fates of Japan and China. Due to the comprehensive nature of the subject matter, I have attempted to at least point out the most important events and the most interesting topics of the war. I have also emphasized the continuity of certain tendencies and also in part the international context.

Klíčová slova

Japonsko, Čína, druhá čínsko-japonská válka, druhá světová válka, politika, armáda, militarismus, imperialismus, zahraniční expanze, okupace, kolaborace, nacionalismus, válečné zločiny

Keywords

Japan, China, Second Sino-Japanese War, Second World War, politics, army, militarism, imperialism, foreign expansion, occupation, colaboration, nationalism, war crimes

Obsah

Úvod.....	7
1. Počátky japonské zahraniční expanze	12
1.1. První koloniální zisky.....	12
1.2. Čínsko-japonská válka.....	15
1.3. Rusko-japonská válka.....	18
1.4. Cesta k první světové válce.....	21
1.5. První světová válka.....	24
2. Pronikání japonského vlivu do Číny.....	28
2.1. Zájem Japonců o oblast Mandžuska.....	28
2.2. Politická situace v Číně ve 30. letech.....	34
2.3. Obsazení Mandžuska.....	40
2.4. Postup Japonska v severní Číně	47
3. Japonská invaze do vlastní Číny.....	57
3.1. Přípravy na invazi.....	57
3.2. Incident u mostu Marca Pola.....	61
3.3. Tažení do vlastní Číny a obsazení Šanghaje.....	65
3.4. Dobytí Nankingu.....	68
3.5. Další postup Japonců v Číně.....	77
3.6. Konflikt se Sovětským svazem.....	89
4. Kolaborantské režimy.....	93
4.1. Severní Čína.....	94
4.2. Střední Čína.....	97
4.3. Vnitřní Mongolsko.....	99
4.4. Národní čínská vláda.....	100
5. Válka v Pacifiku.....	110
5.1. Vliv reakce velmocí na další osud Japonska.....	110
5.1.1. <i>Vztahy se Sovětským svazem.....</i>	<i>111</i>
5.1.2. <i>Vztahy s Německem.....</i>	<i>112</i>
5.1.3. <i>Vztahy se Spojenými státy.....</i>	<i>115</i>
5.2. Válka v Pacifiku a kapitulace Japonska.....	119
5.3. Občanská válka v Číně.....	122
5.4. Soud s válečnými zločinci.....	126
Závěr.....	131
Resumé.....	133
Summary.....	133
Bibliografie.....	134
Seznam příloh.....	137
Přílohy.....	139

Úvod

Japonská invaze do Číny v roce 1937 patří k zásadním okamžikům v dějinách Asie, ale nepochybně také v dějinách světa. Každá událost má své příčiny a své následky. A územní rozpínavost, která přivedla japonské vojáky do Číny, je o několik let později dovedla také na práh druhé světové války. Zatímco si ale japonský útok na Pearl Harbor, bitvy o Midwayské ostrovy, Guadalcanal, Iwodžimu či Okinawu nebo svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki vydobily pevné místo v rámci všeobecného povědomí, události, které japonskému vstupu do války bezprostředně předcházely, bývají větší částí veřejnosti spíše opomíjeny. Japonsko se však na mezinárodní válečné scéně nevynořilo odnikud a ne nadarmo se říká, že první výstřely druhé světové války zazněly právě v Číně.

Japonská agrese ve svých důsledcích přivodila změnu poměrů v Japonsku i v Číně a nesmazatelným způsobem poznamenala vztahy obou zemí, které po staletí formovaly dějiny jihovýchodní Asie. Arogance požadavků, kterými chtěli japonští dobyvatelé omezit suverenitu Číny, a brutalita, s jakou je uváděli do praxe, rozdmýchala nepřátelství, které občas rezonuje i v dnešních dnech. Na druhou stranu se Japoncům podařilo vzbudit nevídanou vlnu čínského odporu a decentralizovaný národ alespoň dočasně sjednotit pod heslem protijaponského boje. Vleklá válka se odehrávala před zraky západního světa, který vytrvával v politice nezasahování až do doby, než byly výrazně ohroženy jeho vlastní zájmy. Sřet japonského militarismu a čínského nacionalismu ale dlouho neměl jasného vítěze.

Dlouholetá japonská touha po vlastní koloniální říši dosáhla na sklonku třicátých let dvacátého století vrcholu, kromě ekonomických důvodů ale byla hnací silou expanze také snaha zajistit bezpečnost země. Japonci vnímali rozšiřování říše jako krok nezbytný k zachování národa a každé omezení svých

zájmů jako ohrožení samotné existence Japonska. Tento přístup společně s vyzdvihováním sebeobětování pro vyšší cíle a důrazem na čest vysvětluje, proč Japonsko činilo rozhodnutí, která byla ve svých důsledcích neuvážená a vedla k tragédii.

Problém působení Japonska v Číně a japonské imperiální expanze jako takové je nesmírně široký a jeho jednotlivým aspektům byla věnována řada studií. Protože nelze vytrhávat historické události z kontextu, pokusila jsem se na omezeném prostoru alespoň nastínit základní faktory, které ovlivňovaly japonské myšlení a které Japonsko dovedly až k invazi do vlastní Číny v roce 1937. První kapitola je proto věnována japonské zahraniční rozpínavosti od dob reformy Meidži do období po konci první světové války. S ohledem na téma práce se soustředím především na územní zisky v Číně po čínsko-japonské a rusko-japonské válce a na obecné trendy japonské zahraniční politiky. Stranou nelze ponechat ani samotný vývoj na území Číny, protože pokud složitá vnitropolitická situace japonský vpád přímo nezpůsobila, tak jej zcela jistě alespoň značně usnadnila. Ve druhé kapitole se zaměřuji na oblast Mandžuska a severní Číny, které byly prvními cíli japonské agrese vůči Číně. Obsazení Mandžuska v roce 1931 a vytvoření loutkového státu ovládaného japonskou armádou bylo předehrou druhé čínsko-japonské války, protože od počátku třicátých let se vztahy mezi Číňany a Japonci na kontinentě stále vyostřovaly. Pozornost věnuji také čínským politickým stranám Kuomintangu a Komunistické straně Číny, které se v následujících letech staly hlavními protihráči Japonců. Rivalita obou stran a jejich následná spolupráce patřily k okolnostem, které Japonci při svém expanzivním plánování nemohli zanedbat.

Jádro práce tvoří druhá čínsko-japonská válka, které je věnována třetí kapitola. Její počáteční léta byla sledem jednotlivých tažení a bitev, od roku 1939 se ale japonský postup zastavil. Zvláštní pozornost je věnována především dobytí hlavního města Nankingu jakožto události, která hluboce ovlivnila

světové veřejné mínění a jejíž důsledky Japonci s obzvláštním důrazem pocítili před vojenským tribunálem o několik let později. Ani další válečná léta na území Číny nebyla poklidná, na druhou stranu se ale těžiště událostí přesouvalo na mezinárodní scénu a do oblasti Pacifiku. V několika základních rysech jsem charakterizovala život v okupované Číně, který ale z větší části není předmětem této práce, protože až příliš souvisí s problematikou čínské vnitropolitické scény, tedy se soubojem Kuomintangu a Komunistické strany Číny. Čtvrtá kapitola se věnuje aspektu druhé čínsko-japonské války, který bývá ve většině publikací zmíněn jen stručně, tedy otázky kolaborantských režimů zřízených Japonci na území vlastní Číny. Japonci nepostupovali podle jednotného vzoru a k jednotlivým geografickým částem Číny přistupovali různě podle místních odlišností. Zaměřuji se na rozdíly a podobnosti jednotlivých systémů. Větší pozornost věnuji osobě Wang Ťing-weje, který stanul v čele Národní čínské vlády, tedy orgánu, který byl vrcholem japonského úsilí při vytváření loutkových režimů. Zároveň se pokouším ukázat, že ve válčící Číně byla jen tenká hranice mezi službou vlasti a kolaborací.

Pátá a poslední kapitola líčí důsledky předchozích událostí. Japonská agrese nezůstala bez povšimnutí světa a proto si všímám vztahů Japonska s klíčovými velmocemi. Důraz kladu na tlak, který Japonsko vehnal do války v Pacifiku. Roli Japonska ve druhé světové válce popisuji jen ve stručnosti, protože se jedná o obsáhlé, komplikované a v literatuře důkladně zpracované téma. Namísto toho stručně zmiňuji soud s válečnými zločinci a vyústění občanské války v Číně, protože bez nich by předchozím vylíčeným událostem scházel alespoň kompromisní závěr. Související vývoj ale samozřejmě pokračoval dál. Pro celou práci zároveň platí, že jsem se na relativně malém prostoru pokoušela shrnout co nejvíce zásadních událostí, a proto jsem jednotlivé body nemohla rozebírat příliš do hloubky. Stranou ponechávám především detaily vnitropolitických mocenských poměrů v Číně a v Japonsku,

přestože některá fakta bylo vzhledem k dalšímu vývoji událostí nezbytné zmínit. Stejně tak okrajové jsou také zmínky o ekonomické situaci, přestože tyto faktory s průběhem druhé čínsko-japonské války úzce souvisejí.

Co se týče literatury, vyzdvihla bych především několik následujících publikací. Základní informace poskytnou *Dějiny Japonska* a *Dějiny Číny* od Edwina O. Reischauera, respektive Johna K. Fairbanka. Knihy Aleše Skřivana *Cestou samurajů* a *Pád Nipponu* nabízejí důkladný přehled událostí od mandžuského incidentu až po válečný tribunál v Tokiu. Publikace Petera Duuse, Ramona H. Myerse a Marka R. Peattieho *The Japanese Wartime Empire* nabízí zajímavé studie o fungování japonského neformálního impéria. Velmi přínosnou je také kniha Johna Huntera Boyla *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*, která podrobně pojednává o loutkových režimech zřizovaných Japonci na území Číny. Analýzu japonské zahraniční politiky nabízí publikace *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka* od Iana Nishe. Obsáhlá kniha Denise Twitchetta a Johna K. Fairbanka, konkrétně třináctý svazek z řady *The Cambridge History of China*, poskytuje vyčerpávající pohled na dějiny válčící Číny s důrazem na ekonomiku, politiku i demografii. Situaci Číny konfrontované s počátky japonské agrese se věnuje kniha *Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*, kterou napsal Parks M. Coble. Dějinami druhé čínsko-japonské války s důrazem na nacionalistickou vládu, její střet s komunisty a příčiny jejího pádu se v knize *Seeds of Destruction: Nationalist China from War to Peace* zabývá Lloyd E. Eastman. Vzájemný vztah Japonska a Číny od devatenáctého století zkoumá kniha Alvina D. Coxe a Hilary Conroy *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*, ve které lze ocenit především obsáhlou kapitolu věnující se druhé čínsko-japonské válce. Velmi detailní a pozoruhodné srovnání Japonska a Číny a také rozbor vztahu Japonska ke koloniím přináší Marius B. Jansen ve svém díle *Japan and China: From War to Peace*. Za pozornost stojí také kniha Iris Chang *The Rape*

of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II, kde autorka podrobně a z různých úhlů rozebírá masakr, který Japonci v nacionalistickém hlavním městě rozpoutali.

1. Počátky japonské zahraniční expanze

1.1. První koloniální zisky

Invaze do vlastní Číny v roce 1937 rozhodně nebyla momentálním impulzem ze strany Japonska, jednalo se pouze o vyústění dlouhodobých zahraničněpolitických zájmů.¹ Základy japonské zahraniční politiky lze přitom najít již ve druhé polovině devatenáctého století, kdy země postupně prošla řadou převratných změn v důsledku restaurace a reforem Meidži a otevření se světu, se kterým předtím neudržovala téměř žádné kontakty. Tlak západních mocností představoval pro Japonsko závažnou existenční hrozbu a dovedl ho na pokraj občanské války, jejíž výsledek rozhodl o dalším vývoji císařství.² Tlaku Západu, který byl vyvolán především obchodními cíli, přitom před Japonskem musela čelit také Čína.³ A právě způsob, jak se obě země s tlakem západních velmocí vyrovnaly, zásadní měrou ovlivnil jejich budoucí vývoj a vzájemné vztahy na desítky let. Slabá a vykořisťovaná Čína důsledně lpěla na své kulturní nadřazenosti a konzervativně zachovávala staré pořádky na místo přizpůsobení se Západu, což v důsledcích vedlo k revoluční vlně, která nakonec zcela smetla

---

1 Pojem „vlastní Čína“ se vztahuje na osmnáct provincií jižně od Velké zdi a nezahrnuje území Mandžuska, Vnitřního Mongolska, Sin-ťiangy a Tibetu.

2 Zájem mocností o Japonsko byl v devatenáctém století jen okrajový, jakmile ale cizinci začali pronikat do Číny, Japonsko získalo na významu jako zastávka na dlouhé cestě nebo jako základna rybářských lodí. Zatímco pronikání do Číny bylo doprovázeno velkými vojenskými konflikty, hospodářské výhody v Japonsku si velmocí zajistily jen s pomocí vyjednávání a několika větších incidentů. Důvod, proč byl postup velmocí vůči Japonsku ve srovnání s Čínou relativně mírný, spočívá podle některých historiků v tom, že mocnosti neměly zájem včlenit Japonsko pevně do svých koloniálních držav a integrovat ho do svého ekonomického systému. Japonsko totiž nesloužilo jako zdroj důležitých surovin a nedocházelo zde k rozsáhlým investicím, kvůli kterým by velmocí cítily potřebu přímo kontrolovat situaci v zemi. MOULDER, Frances V.: *Comparing Japan and China: Some Theoretical and Methodological Issues*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 89-96.

3 Evropa – a především její misionáři – se o obě země začala zajímat zhruba od poloviny šestnáctého století. V polovině sedmnáctého století v Japonsku a na počátku osmnáctého století v Číně ale došlo ke zhoršení vztahů a k úplné, respektive v případě Číny částečné izolaci od okolního světa. Situace se změnila koncem osmnáctého století, kdy se země západní Evropy prudce industrializovaly a hledaly nové cíle své koloniální expanze. Evropa navázala obchodní styky nejprve s Čínou, kde si po opiových válkách z let 1839-1860 zajistila řadu výhod, včetně práva exterritoriality, nízkých cel na dovoz zboží a otevření nových přístavů. Velmocem byla také pronajata určitá území, čímž Čína přišla o svou suverenitu. JANOS, Jiří: *Japonsko a Korea: Dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007, s. 119-121.

tradiční uspořádání a prohloubila nejednotnost společnosti. Japonsko rozpoznalo výhody modernizace a dokázalo ji i přes silný odpor části obyvatelstva prosadit a podařilo se mu skloubit tradiční hodnoty s nezbytným pokrokem a zachovat si nezávislost.⁴ Snaha vyrovnat se západním mocnostem totiž byla jedinou účinnou cestou, jak se vymanit z jejich vlivu. Kromě toho Japonci viděli na případu Číny, jak tvrdě dokáží velmoci prosadit své zájmy, a uvědomili si, že nedisponují dostatečně silnou armádou, aby se cizincům mohli vzepřít. Po obnovení císařské moci na počátku roku 1868 a jejím postupným upevnění byla provedena řada reforem, které vyvolaly zásadní hospodářské a sociální změny a Japonsko mohlo v poměrně krátké době nastoupit cestu k velmocenskému postavení – na rozdíl od Číny, kde panovnická moc naopak všem nesmělým pokusům o celkovou modernizaci společnosti bránila. Obav ze zahraniční hrozby se však Japonsko nezbavilo a své vnitropolitické i zahraničněpolitické kroky podnikalo s cílem toto ohrožení minimalizovat. Japonsko proto začalo od sedmdesátých let devatenáctého století pomýšlet na zahraniční expanzi, v níž někteří politikové navíc spatřovali příležitost, která měla nově centralizovanému Japonsku pomoci vypořádat se s domácími problémy vzniklými v důsledku celospolečenských změn. Expanzivní politika přitom s několika výjimkami nebyla pro japonské dějiny typická a země dávala většinou přednost izolaci.

Japonské vládnoucí vrstvy vždy sledovaly hlavní cíl, kterým bylo zajištění bezpečnosti Japonska a tomu odpovídající mocenské postavení. Kromě toho spatřovaly v expanzivním chování vůči svým sousedům jedinou možnost, jak odčinit potupu, že se Japonsko samo stalo v minulosti obětí nerovnoprávných smluv a velmocenské rozpínavosti.⁵ Plány japonské expanze do okolních oblastí se od počátku nutně střetávaly s územními zájmy oslabené, přesto stále nezanedbatelné Číny. První expanzivní kroky novodobého Japonska směřovaly

---

4 Evropští pozorovatelé přitom předpokládali, že Čína má pro modernizaci lepší předpoklady než Japonsko, které se zdálo nedostatečně sjednocené. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 48.

5 JANOŠ, Jiří, *Japonsko a Korea: Dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007, s. 125.

koncem devatenáctého století proti souostroví Rjúkjú, které bylo po staletí tributárním státem Číny, se kterou také ostrovní království udržovalo rozsáhlé obchodní styky. Od počátku sedmnáctého století se ale díky úspěšné japonské invazi země dostala také do závislosti na knížectví Sacuma a v období dlouhé izolace Japonska od okolního světa bylo souostroví Rjúkjú téměř jediným místem, kde bylo možno obchodovat se zahraničím. V roce 1872 se Japonsko rozhodlo ostrovy formálně anektovat, čehož dokázalo prakticky ihned využít při sledování dalších cílů v zahraničí.⁶ Japonsko totiž zaměřilo svou pozornost také na nedaleký Tchaj-wan, který se císařství pokoušelo neúspěšně získat již v šestnáctém století, toho času se ale ostrov nacházel již dvě století pod čínskou jurisdikcí. Tchaj-wan měl pro moderní japonskou armádu význam především jako námořní základna. Záminkou pro rozsáhlou trestnou vojenskou expedici se stal incident místních domorodých obyvatel s několika desítkami trosečníků ze souostroví Rjúkjú, z nichž značná část byla domorodci pobita. Japonsko nejprve žádalo od Číny náhradu škod diplomatickou cestou, bylo ale odmítnuto s poukazem na skutečnost, že Rjúkjú v době incidentu nebylo součástí Japonska. V dubnu 1874 se tedy japonská vláda pod tlakem hlasů volajících po aktivnější zahraniční politice odhodlala k použití síly, kvůli hrozícímu konfliktu s Čínou se ale japonské jednotky po menších bojích do konce roku stáhly, protože na válku se země ještě necítila připravena. Přesto si Japonsko mohlo připsat nezanedbatelné zisky, když Čína zaplatila náklady na vojenskou výpravu i odškodné za zabitě trosečníky, čímž podle mezinárodních norem sice nevědomky, ale plně uznala japonské nároky na souostroví Rjúkjú. Japonsko i přes prvotní neúspěch nepouštělo Tchaj-wan ze zřetele. Další vhodná příležitost k expanzi se v oblasti naskytla v devadesátých letech devatenáctého století. Na konci osmdesátých let Japonci také definitivně ukončili kolonizaci

---

6 V roce 1879 bylo souostroví připojeno k Japonsku přímo jako prefektura Okinawa.

říše Ainů, která se odedávna rozkládala na ostrově Hokkaidó, Sachalinu, Kurilských ostrovech a severní části ostrova Honšú.⁷

1.2. Čínsko-japonská válka

Do sféry japonských zájmů dlouhodobě patřila také Korea, která vzbudila japonskou nelibost tím, že na počátku sedmdesátých let odmítla návrh na úpravu obchodních vztahů obou zemí.⁸ Část uražených japonských vůdců již chystala v roce 1873 trestnou výpravu, tu se ale smířlivějším politikům podařilo zažehnat.⁹ O tři roky později se přesto Japonsku po krátkém konfliktu podařilo donutit protistranu k podpisu smlouvy, která rozšiřovala možnosti obchodních styků a oznamovala nezávislost Koreje, přestože svrchovanost nad ní si tradičně nárokovala Čína.¹⁰ Nerovné smlouvy uzavřené s Koreou byly ekvivalentem nevýhodných smluv, které si od Japonska vynutily velmoci, což mělo na obyvatele ostrovního císařství značně pozitivní psychologický efekt. Země se pak záhy stala nezbytnou pro japonský textilní a potravinářský průmysl. Korejci se rozdělili na dvě skupiny – konzervativní část chtěla zachovat staré vazby na Čínu, zatímco ti pokrokovější japonský vliv vítali. Situace se během let vyostřila a na poloostrově propukaly nepokoje, které gradovaly v osmdesátých letech. V roce 1884 se po neúspěšném projaponském převratu rozpoutaly prudké pouliční boje. Japonsko i Čína na místo vyslaly své jednotky, na rozhodující střet o kontrolu nad Koreou ale nebyla ani jedna země dostatečně připravená. Diplomatická jednání roku 1885 proto rozhodla o stažení vojsk obou států

---

7 Ainové udržovali s Japonci po staletí přátelské styky, od sedmnáctého století se ale vztahy začaly zhoršovat a Ainové se dostávali do stále podřízenějšího postavení vůči Japoncům. Završení kolonizace v devatenáctém století bylo motivováno poznáním, že o území patřící Ainům projevuje zájem také Rusko.

8 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 103-128.

9 Zastánci expanze se snažili argumentovat, že Korea je významná pro bezpečnost Japonska. OH, Bonnie B.: *Sino-Japanese Rivalry in Korea, 1876-1885*. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980.

10 Je pozoruhodné, že Korea dokázala úspěšně vzdorovat Francouzům i Američanům, kteří se snažili otevřít pro obchod další dálnévýchodní zemi, nátlaku Japonců ale podlehla. JANOŠ, Jiří: *Japonsko a Korea: Dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007, s. 123.

z poloostrova a o výběru poradců z nezúčastněných zemí, kteří měli pomáhat při zavádění reform. Obě země se také zaručily, že o případném dalším vyslání armády dají druhé straně vědět. Napětí v Koreji se ale nesnížilo, Japonsko naopak vyvíjelo stále větší tlak. Příčinou dalšího měření sil se stalo proticizinecké povstání, které v Koreji vypuklo v roce 1894. Korejský panovník požádal Čínu o vyslání vojáků, kteří by pomohli s potlačením revolty. Čína situaci využila, protože zásah chápala jako možnost, jak z Koreje natrvalo učinit svůj satelit. Podstatně silnější jednotky ovšem bez požádání vypravilo také Japonsko, které rovněž sledovalo především své cíle. Po vylovení japonských vojáků začátkem června už rebelové nepředstavovali vážnou hrozbu, japonská vláda ale vojsko odmítala stáhnout bez dosažených výsledků. Korejská vláda podporovaná Číňany se zdráhala přistoupit na japonské požadavky a provést patřičné reformy, což ovšem Japonci předpokládali. Japonské jednotky tedy obsadily královský palác v Soulu a donutili krále, aby požádal Tokio o vojenskou pomoc proti Číně, od níž se veřejně distancoval. Válka byla formálně vyhlášena 1. srpna.

Čínsko-japonská válka proběhla v letech 1894-1895 a odhalila důsledky vývoje, kterým se obě země ubíraly. Opomíjené Japonsko na vzestupu se utkalo s Čínou sužovanou vnitropolitickými problémy a expanzí zahraničních mocností. Přesto byla Čína díky své velikosti na Západě stále ještě považována za favorita střetnutí. První moderní válka v dějinách obou zemí ale přinesla Číně, která svého soupeře až příliš podcenila, drtivou porážku a kvalita armády zvítězila nad kvantitou.¹¹ O výsledku války rozhodla námořní bitva, která ukázala fatální zaostalost čínské taktiky a zanedbání výcviku i předběžných příprav.¹² Japoncům se podařilo obsadit námořní základnu v Port Arthuru

11 Japonská armáda měla zhruba 60 000 mužů, zatímco na straně Číny bojovalo asi 350 000 vojáků. Poměr válečných lodí byl 28:71 ve prospěch Číny. Většina západních pozorovatelů oceňovala budování moderní armády u Číňanů a pokrok Japonska přehlížela, čínská armáda ale byla silně decentralizovaná. IRIYE, Akira: *China and Japan in the Global Setting*. Cambridge: Harvard University Press, 1992, s. 14-15.

12 Admirál Itó, který velel japonské flotile, ale viděl příčinu především v zaostalosti celého systému, jak vzkázal svému čínskému protějšku po vítězné bitvě: „Bezpochyby existují nejrůznější důvody porážek vaší armády a vašeho námořnictva, ale je zde jedna hlavní příčina, kterou nepřehlédne nikdo, kdo se celou

(Lü-šun) na jihu Liaotungského poloostrova (Kuan-tung) a Wej-chaj (Weihaiwei) na severu Šantungského poloostrova. Čína, hluboce otřesená a ponížená skutečností, že prohrála s nepřítelem, kterým tradičně opovrhovala a považovala ho za méně kulturně vyspělého, musela žádat o mír.¹³ Většina Číňanů ale správně pochopila příčinu japonského triumfu a pro ty pokrokovější z nich se Japonsko stalo inspirací a vzorem při provádění modernizace. Do Japonska tak v následujících letech odcestovala řada čínských studentů. Tentokrát to ale byli stále sebevědomější Japonci, kdo dával najevo kulturní nadřazenost a pohrdání méně vyspělým národem, což ke zlepšení vzájemných vztahů pochopitelně nepřispívalo. Dne 17. dubna 1895 podepsali zástupci obou stran smlouvu v Šimonoseki, která určovala poraženým vcelku tvrdé mírové podmínky. Čína přišla o Tchaj-wan, který se tak stal první japonskou zámořskou kolonií, Pescadorské ostrovy (Pcheng-chu) a poloostrov Liao-tung na jihu Mandžuska, dále musela uznat nezávislost Koreje a zaplatit vysoké reparace, kvůli kterým se později zadlužila u evropských věřitelů. Zároveň došlo k podepsání obchodní smlouvy, kterou Japonsko v Číně získalo stejné výhody jako další mocnosti. Se zájmy Japonska se ovšem v oblasti Mandžuska a Koreje střetávaly zájmy Ruska. Rusko, znepokojené japonskými zisky, přesvědčilo Německo a Francii ke společnému nátlaku na Japonsko. Velmoci zúčastněné na tzv. intervenci tří pak požadovaly navrácení Liao-tungu. Nátlak oficiálně zdůvodňovaly snahou o zachování míru v Asii. Japonská veřejnost se touto demonstrací síly cítila ponížena, obzvláště poté, co v roce 1898 Rusko v rámci dělení Číny zabralo strategicky výhodný Liao-tung pro sebe.¹⁴ Bez ohledu na sporné výsledky války se Japonsko definitivně změnilo z oběti imperialismu

---

záležitostí zabývá nezaujatě. ... Současný stav vaší země není výsledkem chyb několika osob u moci, ale je to ve skutečnosti vina vládního systému. Je vám dobře známo, jak muselo Japonské císařství odvrhnout starý systém a přijmout nový. Vaše země musí také přijmout tento nový způsob života. Pokud tak učiní, vše bude v pořádku, ale jestli odmítne, dříve či později padne.“ JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 9.

13 Japonci válku interpretovali jako souboj země, která se snaží rozvíjet civilizaci, se zemí, která pokroku brání – tedy jako svou povinnost. *Tamtéž* s. 22.

14 Při dělení Číny si velmoci ve složení Rusko, Německo, Velká Británie, Japonsko a Francie nárokovaly sféry vlivu s centrem ve velkém přístavu, s železniční tratí a přilehlými doly.

v imperialistickou mocnost. Plné uznání a respekt velmocí si ale dosud nezískalo. Japonsko se proto rozhodlo posílit armádu i válečné loďstvo.

1.3. Rusko-japonská válka

Překvapivé vítězství Japonska učinilo velký dojem na Brity. Ti začali s Tokiem rozvíjet vzájemné vztahy, které Japonsku pomohly dosáhnout rovnoprávnosti a zbavit se postupně vlivu cizích mocností.¹⁵ Příležitost předvést se poprvé po boku mocností dostalo Japonsko během tzv. boxerského povstání, které zachvátilo v roce 1900 severní Čínu a především Peking. Proticizinecké a protikřesťanské hnutí tvořili převážně rolníci, usilující s neoficiální podporou císařského dvora o zlomení vlivu zahraničních mocností, které například zneužívaly výhodných daňových tarifů a tím poškozovaly čínské hospodářství. Povstání se snažilo zvýšit oblibu vládnoucích Čchingů a zastavit modernizační procesy, ve svém důsledku ale paradoxně odstartovalo proces změn, které zásadním způsobem reformovaly čínskou společnost a vedly k pádu dynastie. Útoky, při nichž přišly o život stovky cizinců, mocnosti pochopitelně nemohly nechat bez odpovědi. Armádu v mezinárodním složení, která povstání potlačila, tvořili z velké části právě japonští vojáci. Ti jako oficiální důvod k intervenci uváděli vraždu váženého japonského diplomata v Pekingu. V následujícím roce podepsala Čína s jedenácti cizími mocnostmi Boxerský protokol, který kromě přísných trestů předepisoval také vysoké reparace.

Japonsko po prvních úspěších rozhodně nehodlalo zastavit svůj postup, protože rozsáhlé expanzivní plány chápalo jako nutný předpoklad k zajištění vlastní bezpečnosti.¹⁶ Toto uvažování souviselo s přejímáním západních

---

15 Alianci obě ostrovní říše uzavřely v roce 1902 a v letech 1905 a 1911 ji obnovily.

16 Novinář Sohó Tokutomi, který na počátku své kariéry obhajoval pacifismus, od konce devatenáctého století se ale pod vlivem darwinismu přiklonil na stranu imperialismu, napsal: „Naše země má jen dvě možnosti – samostatnost, nebo závislost. První cesta vyžaduje, abychom za svůj cíl přijali imperialismus, zatímco druhý způsob znamená, že musíme být připraveni přijmout osud anektovaných.“ JANSEN, Marius B.: *Japanese Imperialism: Late Meiji Perspectives*. In MYERS, Ramon H.; PEATTIE, Mark R.: *Japanese Colonial Empire, 1895-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1984, s. 65-66.

vymožeností, protože Japonsko usoudilo, že imperiální politika světových mocností je zdrojem jejich síly, a chtělo ji napodobit. Významným soupeřem Japonska se na samém sklonku devatenáctého století stalo Rusko, které postupně upevňovalo svůj vliv v Mandžusku, skládajícím se z provincií Chej-lung-t'iang, Feng-t'ien (Liao-ning) a Ťi-lin (Kirin), a na Korejském poloostrově. Tyto oblasti ovšem byly klíčové pro další rozvoj Japonska, proto bylo střetnutí obou zemí jen otázkou času. Rusko získalo v devadesátých letech od Číny, snažící se zbrzdit postup Japonska, značné výhody v oblasti Mandžuska. Napětí mezi Ruskem a Japonskem rostlo a nezmírnila je ani diplomatická jednání. Na začátku února 1904 sebevědomé Japonsko bleskově zaútočilo na ruskou flotilu v Port Arthuru a záhy Rusku oficiálně vyhlásilo válku.¹⁷ Japonci prokázali svou převahu jak na souši, kde zatlačili Rusy do vnitrozemí a v březnu 1905 dobyli hlavní město Mukden, i na moři, kde v květnu u Cušimy porazili ruskou Baltskou flotilu. Válka však značně vyčerpala obě země. Portsmouthská mírová smlouva ze září 1905 uznala formální čínskou suverenitu v Mandžusku, zajistila pronájem Liaotungského poloostrova včetně využívání Jihomandžuské dráhy Japonskem a uznala oprávněnost japonských zájmů na Korejském poloostrově. Rusové odmítali zaplatit reparace a Japonsku jako náhradu poskytli jižní polovinu Sachalinu. Vítězství v rusko-japonské válce nepřineslo na domácí půdě patřičné zadostiučinění a mírové podmínky se setkaly u veřejnosti s bouřlivým odporem, kterému vláda musela čelit. Vítězství nad Čínou a obzvláště nad Ruskem však potvrdila novou pozici Japonska na světové scéně a zhodnotila změny, kterými země v uplynulých desetiletích prošla.¹⁸ Japoncům se podařilo v Číně vybudovat

17 Zatímco stejná taktika použitá o několik desítek let později při překvapivém útoku na Pearl Harbor vzbudila u světové veřejnosti zděšení, v roce 1904 byly reakce podstatně méně vzrušené. List London Times dokonce pochválil japonské námořnictvo za odvahu, která si „zaslouží čestné místo v námořních dějinách“. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 81.

18 O rusko-japonské válce pojednávají například tyto knihy. BROŽ, Ivan: *Promarněné vítězství: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: Épocha, 2008. CONNAUGHTON, R. M.: *Výcházející slunce a skolený medvěd: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: BB art, 2004. KOWNER, Rotem: *The Impact of the Russo-Japanese War*. London: Routledge, 2007.

jakési „neformální impérium“ a jejich ekonomický zájem byl větší než všech ostatních zainteresovaných velmocí dohromady.¹⁹ Soupeření s Ruskem bylo navíc na začátku dvacátého století odloženo, protože Rusové upřeli svou pozornost výhradně na Balkán.

Úspěchy v zahraničních výbojích zapůsobily příznivě také na rozvoj japonského nacionalismu a militaristických tendencí. Japonsku bylo ostatně vyčítáno, že již od počátku své nelehké cesty k vytvoření moderního a mocného státu se až příliš soustředilo na budování vojenské síly. Byla například přijata doktrína, podle níž se japonský voják nesměl nikdy vzdát, která během let stačila hluboce zakořenit.²⁰ Japonská armáda navíc v důsledku reforem z druhé poloviny devatenáctého století podléhala přímo císaři, který byl oficiálně nejvyšším velitelem armády i námořnictva, a k civilní vládě měla značně autonomní vazby.²¹ Ministrem armády nebo námořnictva se mohl stát jen aktivní důstojník vysoké hodnosti, což nezávislost ozbrojených složek na politicích-civilistech jen zvyšovalo. Toto výsadní postavení armády způsobilo později vládě nemalé problémy, protože armádní velitelé měli často tendenci jednat v rozporu s jejími politickými vizemi. Důvod, proč si armáda postupně mezi lidmi získávala větší oblibu než politici, není těžké najít. Veřejnost se mohla během několika let sama přesvědčit o skvělých vítězstvích, která byla vzápětí téměř promrhána u jednacího stolu. Členové politických stran si navíc velmi rychle upevnili vazby na sféru finančnictví a obchodu, což vedlo k vytvoření pevných korupčních vazeb. Živnou půdou klíčícího militaristického a vypjatě nacionalistického cítění se stal především reformovaný a velmi efektivní systém japonského školství. Ten stíral zásadní rozdíly mezi jednotlivými vrstvami obyvatel a umožňoval snadné ovlivňování žáků

---

19 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 278.

20 BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 200.

21 V roce 1878 bylo rozhodnuto o vytvoření generálního štábu, přímo odpovědnému císaři, kterému podléhala armáda nově vycvičená podle pruského vzoru. Nelze ale pominout, že již předtím byla v Japoncích zakořeněna samurajská tradice, kladoucí velký důraz na loajálnost a čest.

a studentů potřebnou státní ideologií.²² Mimo jiné se tak mohli malí Japonci ve škole dozvědět, že Čína je zaostalá země plná lstivých a neschopných lidí, které je třeba pomoci i proti její vůli.²³ Skutečně dominantním se ale japonský militarismus stal, po jistém útlumu v „demokratických“ dvacátých letech, až v letech třicátých.

1.4. Cesta k první světové válce

Po vítězství nad Ruskem se Japonsko rozhodlo plně využít své nově získané převahy v Koreji. Ta musela v roce 1905 přerušit diplomatické styky s dalšími zeměmi a stala se formálně japonským protektorátem v čele s generálním guvernérem jmenovaným Japonci. Nátlak se dále stupňoval a v roce 1907 byla korejská vláda donucena rozpustit armádu a vydat nařízení, podle kterého mohla místa ve státní správě připadnout také japonským úředníkům. Sílicí japonský vliv provázený snahou o modernizaci země vzbudil odpor Korejců, proto po celé zemi propukaly nepokoje, které ovšem Japonci úspěšně potlačili silou. Napětí vyvrcholilo, když byl v roce 1909 spáchán úspěšný atentát na bývalého generálního guvernéra a vrah byl okamžitě považován za národního hrdinu. V srpnu následujícího roku byla Korea anektována, proti čemuž velmoci neprotestovaly.²⁴ Podle oblíbené japonské teorie měly oba národy společné předky a jednalo se tedy o zcela přirozený vývoj, navíc v zájmu zachování míru v jihovýchodní Asii. Korea, pod dohledem vojenské správy s vojenským generálním guvernérem v čele, se stala důležitou základnou dalších japonských výbojů a sloužila mu nejen k realizaci

---

22 Ve školách často vyučovali vojenští důstojníci, kteří zdůrazňovali výjimečnost a nadřazenost japonského národa a jeho „svatou úlohu“ dobýt Asii, učili žáky používat zbraně, připravovali je postupně na nasazení ve válce a podporovali jejich ochotu položit život za císaře. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 29-30.

23 Špatné vlastnosti Číňanů jim pak podle japonských představ, šířených mimo jiné prostřednictvím školních učebnic, zabraňovaly správně chápat ušlechtilé zájmy Japonska. WRAY, Harry: *China in Japanese Textbooks*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1978, s. 118.

24 Korea zůstala stejně jako Tchaj-wan pod japonskou správou až do konce druhé světové války. Přestože zde Japonci potlačovali národní citění, vděčí jim obě země za rozsáhlou modernizaci.

strategických, ale i ekonomických cílů. Korejci byli v následujícím období násilně asimilováni a jejich země byla všeobecně považována za pevninskou část Japonska.²⁵

Mezitím docházelo k převratným změnám také v Číně, která se nacházela v rozvratu. Nespokojenost s neefektivní vládou, špatná ekonomická situace a vzrůstající nacionalistické cítění způsobily zakládání tajných proticísařských skupin, které organizovaly často neúspěšná povstání. Mandžuská dynastie Čchingů sice zavedla některé reformy, nebyly ale dostačující a jejich úspěšnému zhodnocení bránil právě zkorumpovaný systém, v jehož rámci byly prováděny.²⁶ Revolucionářům, kteří si během let vytvořili silnou základnu moci, šlo především o blaho země a obnovení čínské suverenity, později ale převládl radikální směr žádající také vytvoření republiky. Inspiraci při hledání nových hodnot a zpočátku také podporu a finanční pomoc nacházeli modernizátoři v sousedním Japonsku.²⁷ Zatímco tedy v uplynulých staletích sloužila Čína jako nositel kulturního vlivu a podstatně ovlivnila rozvoj japonské civilizace, v období před první světovou válkou se role obrátily a Japonci se stali vzorem pro čínské zastánce pokroku. Japonce, kteří se považovali za nadřazené všem asijským národům, to jen utvrzovalo ve vědomí vlastní výjimečnosti a v poslání přinášet zaostalým asijským národům pokrok a bránit je proti rozpínavosti Západu. Čína toužila po změně a císařský dvůr zareagoval příliš pozdě, což se mu stalo osudným a postupně mu vypověděla poslušnost většina provincií. Nelepšící se situace totiž dovedla k odporu proti vládnoucí dynastii také čínskou provinční elitu podporovanou vzrůstající se podnikatelskou vrstvou. Revoluce, která v roce 1911 svrhla mandžuskou nadvládu, vypukla díky náhodě a bez větších příprav a byla vlastně nevyhnutelným vyústěním dlouhodobých procesů.

25 JANOŠ, Jiří: *Japonsko a Korea: Dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007, s. 134.

26 Dynastie panovala v Číně mezi lety 1644 a 1911 a představovala pro většinu obyvatel, která je chanské národnosti, vládu nenáviděných cizinců.

27 Jak dokazuje příklad nejznámějšího z nich, Sunjatsena, vlastní nacionalismus jim nebyl překážkou při hledání podpory v zahraničí. YOUNG, Ernest P.: *Chinese Leaders and Japanese Aid in the Early Republic*. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 124-139.

V roce 1912 byla vyhlášena Čínská republika a šestiletý císař byl nucen abdikovat, následující politické boje měly ale ke stabilitě daleko. Revolucionáři zvolili jako prozatímního prezidenta Sunjatsena, toho ovšem po několika měsících nahradil podle mnohých vhodnější Jüan Š'-kchaj.²⁸ Záhy ale vyšlo najevo, že generál Jüan si úzkostlivě střeží nově nabytou moc a nepřipouští opozici. Ostré boje sváděl především s parlamentem, kde měla většinu strana Kuomintang, a svou vůli prosazoval s použitím násilí a výhrůžek. Po rozpuštění parlamentu se Jüan stal diktátorem a usiloval o obnovení monarchie a o svůj vstup na trůn. Domníval se totiž, že jedinou cestou k záchraně Číny je obnova centrální moci. Myšlenka obnovení monarchie se ale příliš netěšila veřejné oblibě a s Jüanem se ve zlém rozešla řada jeho bývalých spolupracovníků, která v něm viděla zrádce revoluční myšlenky. Centrální moc se tak v Číně opět začínala štěpit. Generál ale se všemi poctami vládl jen několik měsíců. Po jeho smrti v roce 1916 centrální kontrola ještě více upadala a Čína se stala kořistí soupeřících militaristů, uplatňujících svrchovanou moc v jednotlivých provinciích. Znepřátelení vojenští guvernéri, kteří ovšem často neměli daleko k banditům, byli z velké části Jüanovými odchovanci.²⁹ Militaristé těžili z rozdrobenosti země, přesto se řada z nich nespokojila s regionálním vlivem a toužila sjednotit pod svou vládou celou Čínu. Z tohoto důvodu se snažili dobýt Peking a legitimizovat svou moc. Ke znovusjednocení země zachvácené korupcí a téměř permanentní občanskou válkou nakonec došlo až po třech desetiletích. Japonské zájmy se po čínské revoluci soustředily především na to, jak neztratit stará privilegia a naopak je ještě rozšířit.

---

28 Někdejší císařský generál se mohl opírat o podporu oddané a dobře vycvičené armády. Předpokládalo se, že získá uznání zahraničních mocností a svůj souhlas s jeho jmenováním v rámci kompromisu projevíli jak revolucionáři, tak poražení Mandžuoové.

29 Vyčerpávající pohled na dobu militaristů a komplikované vztahy mezi nimi nabízí ve své knize Marius B. Jansen. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 273-283.

1.5. První světová válka

V Japonsku se také uzavřela jedna významná éra. V roce 1912 zemřel císař Meidži, se kterým je období převratných reforem spjato, a nahradil ho jeho syn císař Taišó, za jehož vlády se Japonsko snažilo o demokratizaci. Je téměř paradoxní, že jen několik let poté, co se Japoncům podařilo zařadit se mezi přední imperiální mocnosti se všemi výhodami, které toto postavení přinášelo, se celý známý systém rozložení sil prakticky zhroutil.³⁰ Když vypukla první světová válka, Japonsko do ní vstoupilo jako spojenec Velké Británie. Obratně využívalo zaneprázdnění mocností na evropských bojištích a snažilo se prosazovat své vlastní zájmy v oblasti jižní Asie, zatímco do bojů příliš nezasahovalo. Jeho pozornost se soustředila především na německé kolonie v Číně, na záliv Ťiao-čou a přístav Čching-tao na jihu Šantungského poloostrova, které ovládlo nejprve vojensky a pak také ekonomicky.³¹ Tři dny po kapitulaci německých jednotek v Čching-tao dne 7. listopadu 1914 zde Japonci zřídili vlastní posádku, která zajišťovala pořádek a řídila chod města včetně železnice. Během několika dalších dnů začali Japonci provádět územní a správní změny dlouhodobého dosahu. Územní zisky na úkor Německa totiž byly větší částí japonského veřejného mínění chápány jako odškodné za životy Japonců padlých během bojů. Japonci převzali vedení původně německých společností a jejich ekonomický vliv v oblasti byl podpořen také rozsáhlým přistěhovalectvím.

V lednu 1915 Japonsko předložilo Číně Jednadvacet požadavků, kterými nejen upevnilo svou moc v Mandžusku a Šan-tungu, ale získalo také nové výhody. Valná většina Japonců požadavky vnímala jako nezbytné minimum

---

30 *Tamtéž* s. 176.

31 Ťiao-čou bylo Japonci okupováno od listopadu 1914 do června 1922, kdy přislíbili odchod. Japonsko zásah v oblasti zdůvodňovalo skutečností, že jeho spojenec – Velká Británie – byl s Německem ve válce. Čína byla během války neutrální.

nutné k přežití svého národa.³² Část požadavků, které by znamenaly výrazné narušení suverenity země, se sice Číně podařilo odmítnout, přesto došlo k významnému a přelomovému zhoršení japonsko-čínských vztahů.³³ Skončilo období obdivování Japonska a čínští reformátoři začali hledat inspiraci v jiných zemích. Opozice proti stále troufalejším Japoncům také rozvíjela čínské nacionalistické cítění. Začátkem září 1917 zřídila japonská vláda civilní správu podřízenou čchingtaoské posádce a vše nasvědčovalo, že Japonsko se Ťiao-čou nehodlá vzdát ani po konci války.³⁴ V roce 1919 byl rozhodnutím Versailleské mírové konference Šan-tung postoupen Japonsku, což v Číně vyvolalo silné a rychle se šířící protijaponské a protiimperialistické nálady provázené protesty a bojkotem japonského zboží.³⁵ V Pekingu a dalších významných městech od května do června demonstrovali studenti a další intelektuálové a řada z nich byla zabita, zraněna nebo zatčena. Čínští zástupci na konferenci pak pod tlakem veřejného mínění odmítli uzavřenou smlouvu podepsat.³⁶ Na Washingtonské konferenci, která se konala na přelomu let 1921 a 1922, sice Japonci formálně přislíbili vrátit území Číně, svůj ekonomický vliv si ale podrželi.³⁷ Po konci první světové války ztratila čínská zahraniční politika svůj projaponský ráz a snažila se orientovat více na Velkou Británii a Spojené státy.³⁸ První světová

---

32 OKAMOTO Shumpei: Ishibashi Tazan and the Twenty-One Demands. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 184.

33 Zatímco Číňané vnímali japonskou velmocenskou rozpínavost jako zradu, v očích Japonců naopak Číňané začali projevovat nevidaný nevděk. JOHNSON, Chalmers: *How China and Japan See Each Other*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 6.

34 YUAN, Tsing: *The Japanese Intervention in Shantung during World War I*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 23.

35 Nespokojenost s japonským postupem omezujícím čínskou suverenitu se ve větší míře objevovala již od podzimu 1917, nepokoje ale nedosáhly potřebné síly a byly špatně organizované, přesto pro Japonce ke konci války představovaly rostoucí problém.

36 Čínští diplomaté se navíc velmi obávali svých japonských protějšků, nechtěli s Japonskem vyjednat přímo, aby japonské požadavky nechtěně neuznali, a hledali zastání u cizích mocností. CHU, Pao-chin: *From the Paris Peace Conference to the Manchurian Incident: The Beginnings of China's Diplomacy of Resistance against Japan*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 64-65. Tohoto přístupu se čínská diplomacie ke své vlastní škodě nezbavila ani v pozdějších letech.

37 Území bylo vráceno Číně k 1. lednu 1923.

38 CHU, Pao-chin: *From the Paris Peace Conference to the Manchurian Incident: The Beginnings of China's Diplomacy of Resistance against Japan*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search*

válka obecně přispěla k mohutnému ekonomickému vzestupu Japonska. Země neměla velké válečné výdaje, ale navíc dostávala řadu objednávek na dodávky od svých spojenců a z obchodního hlediska převzala jejich roli v asijské oblasti. Ekonomická prosperita ale trvala jen do dvacátých let dvacátého století, protože s poklesem poptávky po zbraních a souvisejících produktech došlo k zavírání továren a řada dělníků přišla o práci. Krutosti první světové války navíc vedly Japonsko ke ztrátě iluzí o západním pokroku, které nahradil kritičtější přístup.

Poválečná mezinárodní situace se svým důrazem na sebeurčení národů vytvářela mimořádně nepříznivé klima pro další uplatňování japonských zájmů v zahraničí. Zatímco tedy velmoci v uplynulých letech považovaly Japonsko za pokrokovou zemi a za pojistku proti rozpínavosti carského Ruska, po válce se rázem stalo symbolem konzervativismu a zpátečnictví, aniž by změnilo své cíle a svou politiku.³⁹ Ani Japonsko jako moderní velmoc ostatně nebylo ušetřeno problémů v domácí sféře, které nutně souvisely právě s jeho novým postavením. Na konci devatenáctého století sledovala japonská politika jediný cíl, jímž bylo zajištění bezpečnosti Japonska a jeho rovnoprávnosti s velmocemi. Jakmile bylo tohoto cíle dosaženo, začaly se názory na další vývoj země rozcházet. Zatímco armáda chtěla po první světové válce pokračovat ve vojenské expanzi, představitelé ekonomických kruhů a politici upřednostňovali expanzi hospodářskou. Ve třicátých letech byla země tíživě zasažena ekonomickou krizí, s níž si vláda nedokázala úspěšně poradit.⁴⁰ Vzniklá situace pak vynesla na vrchol zastánce militarismu, kteří chtěli pomocí expanze vytvořit rozsáhlé území s trhem nezávislým na světové ekonomice a uchránit tak Japonsko od jejích výkyvů. Japonsko kromě toho stále trpělo nedostatkem surovin a již samotný

---

for Balance Since World War I. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 63.

39 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972.* Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 355-356.

40 Někteří zastávají názor, že pokud by období vysoké ekonomické prosperity, které panovalo během války a několik let po jejím konci, vydrželo déle a nebylo by přerušeno hospodářskou krizí, mohla se v Japonsku vytvořit a stabilizovat střední třída, která by dokázala zabránit pozdějšímu militaristickému směřování země. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II.* New York: Basic Books, 1997, s. 24-25.

důraz na zbrojení dodával obnově hospodářství vítané impulzy. Armáda tak rychle získávala převahu nad politickými stranami a mohla diktovat směr dalšího vývoje. Čínsko-japonské vztahy, vážně narušené již od dob účasti Japonska na dělení Číny, se měly ještě více zdramatizovat.

2. Pronikání japonského vlivu do Číny

2.1. Zájem Japonců o oblast Mandžuska

Čínsko-japonské vztahy odedávna ovlivňují dějiny východní Asie. Skutečně klíčové pro vývoj oblasti začaly být od konce devatenáctého století a vyvrcholily v událostech třicátých let století dvacátého. Japonský zájem o oblast Mandžuska se rozvinul dávno před invazí japonských vojsk na kontinent a byl logickým vyústěním zahraniční politiky prováděné Japonskem.⁴¹ Japonsko se po třech strategicky a ekonomicky výhodných provinciích na severovýchodě Číny začalo poohlížet v souvislosti se svou zahraniční expanzí od konce devatenáctého století. Zisky stvrzené výsledky čínsko-japonské a rusko-japonské války a také přesvědčení, že Japonci mají morální právo využít získaných výhod jako odškodného za životy padlých vojáků pak způsobily, že se Japonci začali v oblasti významně angažovat a otázku Mandžuska začalo Japonsko chápat jako mimořádně důležitou pro svou další budoucnost.⁴² Japonské aktivity v Mandžusku zahrnovaly správu Jihomandžuské dráhy a řadu obchodních investic, kromě toho byla oblast bohatá na přírodní zdroje, kterých se naopak Japonsku nedostávalo. Na daném území také probíhala téměř polovina veškerého japonského obchodu s Čínou.⁴³ V důsledku těchto skutečností se v Mandžusku usídlila řada japonských občanů pocházejících především z Koreje. V oblastech podél železnice Japonci kontrolovali

---

41 Během první světové války například Japonci využívali těžké finanční situace čínské vlády a výměnou za štědré půjčky získali řadu obchodních a vojenských výhod – japonská armáda například směla operovat na čínském území. SHAO, Hsi-ping: *From the Twenty-one Demands to the Sino-Japanese Military Agreements, 1915-1918: Ambivalent Relations*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1978, s. 50.

42 Japonský důstojník po obsazení Mandžuska prohlásil: „Japonsko má jen tři možnosti, jak se vyrovnat s rostoucím přebytkem obyvatelstva. ... První cesta – emigrace – je pro nás uzavřena protijaponskými přistěhovaleckými opatřeními v jiných zemích. Druhou možnost, pronikání na světové trhy, blokuji celní bariéry a rušení obchodních dohod. Co tedy má Japonsko dělat, zůstávají-li obě tyto cesty uzavřené? Přirozeně se musí uchýlit k poslední možnosti, kterou je teritoriální expanze.“ EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 202.

43 REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 242.

pořádkové složky, daně, vzdělávání i veřejné služby.⁴⁴ Na ochranu svých zájmů a obranu proti Sovětskému svazu Japonsko na kontinentě zřídilo proslulou Kuantungskou armádu, která ovšem byla poměrně nezávislá na japonském generálním štábu a obzvláště v pozdějších letech vedla vlastní politiku a postupovala poněkud impulzivně bez ohledu na oficiální zájmy Japonska.⁴⁵ Mandžusko ostatně nebylo jen cílem obchodníků, ale díky své výhodné poloze pro Japonsko představovalo pomyslnou nárazníkovou oblast před případným nepřátelským útokem a na druhé straně také taktický výchozí prostor pro další expanzi nejen do vnitrozemí Číny.

Právě ohledně dalšího postupu v Číně probíhaly v Japonsku vzrušené diskuze, stejně jako o povaze nebezpečí, které by zemi mohlo hrozit. Na tomto poli se střetávaly rozdílné názory a zájmy armády a vlády. Kromě zásadního rozporu, zdá vést expanzi spíše hospodářskou, nebo vojenskou, vznikla otázka, jakým směrem případný vojenský postup vést. Zatímco vláda se snažila v problematice Mandžuska postupovat obezřetně, především v armádě však vznikala řada radikálně nacionalistických skupin usilujících o ráznější akci. Těm vyhovoval generál baron Giiči Tanaka, který se stal v roce 1927 premiérem, propagující velice výbojné cíle. Podle Tanaky měli Japonci jednou ovládnout celý svět, první však byla na řadě Čína. Tu bylo potřeba ovládnout postupně získáním Mandžuska a poté Mongolska. „Dokážeme-li dobýt Čínu, budou se nás bát všechny ostatní země Přední Asie, Indie a rovněž země jižních moří a budou nuceny kapitulovat před námi. Tehdy celý svět pochopí, že východní Asie je naše a neodváží se upírat nám na ni právo. Takový je plán, který nám odkázal císař Meidži. Jeho zdar má veliký význam pro existenci našeho impéria. ...

---

44 JANSSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 372.

45 Kuantungská armáda vznikla oficiálně v roce 1923, předpoklady pro její ustavení se ale vytvářely od konce rusko-japonské války, kdy Japonsko přemístilo jednotky na jižní část Liaotungského poloostrova, poloostrov Kuan-tung, aby chránily nově získané japonské námořní základny. Ve třicátých letech patřila Kuantungská armáda k nejsilnějším vojenským útvarům japonské armády. Proslula tvrdým výcvikem a rozvinutou ideologií. NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003.

Podle odkazu císaře Meidžiho naším prvním krokem mělo být dobytí Tchaj-wanu, druhým anexí Koreje. Jak první, tak druhé je už uskutečněno. Nyní učiníme třetí krok – dobudeme Mandžusko a porazíme Čínu. Po ovládnutí Číny začneme dobývat Indii, země jižních moří a posléze dojde k obsazení Střední Asie, Přední Asie a konečně Evropy. Získání kontroly nad Mandžuskem a Mongolskem musí být pouze prvním krokem, chce-li národ Jamato hrát vedoucí roli na asijském kontinentě. Rasa Jamato může přikročit k dobývání světa,“ popsal dále vývoj japonské politiky na kontinentě v přísně tajném memorandu předloženém údajně císaři; o pravost tohoto dokumentu se nicméně do dnešních dnů vedou spory.⁴⁶ Přestože se s největší pravděpodobností jednalo o podvrh, militantní Japonci skutečně přisuzovali ovládnutí Mandžuska klíčovou roli a vnímali zahraniční expanzi jako nezbytný předpoklad blahobytu ostrovní říše. Proti podobně radikálnímu postupu ale hovořila řada faktorů; Japonsko si především bylo velmi dobře vědomo, že okupace Mandžuska by se nesetkala s příznivou reakcí ze strany velmocí, především Spojených států a Velké Británie, které se mohly začít obávat o vlastní zájmy v Číně. Během neklidného období, kdy spolu soupeřili jednotliví militaristé, a pod hrozbou sovětského bolševismu se ale Japonci obávali o bezpečnost svých zájmů a investic, proto v některých kruzích převládl názor, že je nezbytné posílit japonský vliv v Mandžusku. Proto se Japonsko pustilo do odvážné a agresivní politiky, jak ukázal případ militaristy a mandžuského guvernéra maršála Čang Cuo-lina, který oblast ovládal od roku 1919.⁴⁷ Japonci uplatňovali vůči Mandžusku speciální politiku, a tak se mohl maršál ve dvacátých letech těšit vydatné

---

46 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 19. Dnes se většina odborníků přiklání k závěru, že se jednalo o provokaci cizích mocností a že Tanaka by si nedovolil otevřeně propagovat japonskou agresi, přestože vývoj událostí později text memoranda spíše potvrdil. Text, otištěný v čínském týdeníku *China Critic*, přesto způsobil v Japonsku politický skandál. NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003, s. 20-21. Je proto důležité si uvědomit, že – ať už je text pravdivý, nebo ne – řadu let jeho autorství nikdo nezpochyboval. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 178.

47 O maršálově životě blíže pojednává kniha Gavana McCormacka. MCCORMACK, Gavan: *Chang Tso-lin in Northeast China, 1911-1928: China, Japan and the Manchurian Idea*. Stanford: Stanford University Press, 1977.

japonské podpoře, například při konfliktech se zneprátelenými militaristy. Japonci totiž doufali, že se jim maršál odvděčí nejrůznějšími výhodami.⁴⁸ Přese všechno ale byla vzájemná spolupráce značně obtížná a plná oprávněné nedůvěry. Čang Cuo-lin uplatňoval faktickou vládu nejen nad celým Mandžuskem, ale také nad značným územím na jih od Velké čínské zdi – mimo jiné ovládl někdejší hlavní město Peking, kde se usídlil. To se ale nezamlouvalo Japoncům, kteří chtěli striktně oddělit záležitosti Mandžuska od problémů vlastní Číny.⁴⁹ Z Mandžuska se jim totiž podařilo vybudovat prosperující oblast a nechtěli, aby byly dosažené úspěchy znehodnoceny ničivou občanskou válkou.⁵⁰ Koncem dvacátých let Čang v důsledku sjednocovacích snah Kuomintangu ztratil značnou část svého vlivu a musel se před nacionalistickými vojsky stáhnout zpět do Mandžuska. Japonci se začali obávat o budoucnost svých zvláštních práv v případě, že by je maršál opustil a spojil se s Čankajškem. Čang Cuo-lina tedy raději v roce 1928 na vlastní zodpovědnost zavraždili příslušníci Kuantungské armády a doufali, že v nastalém chaosu po maršálově smrti se Mandžuska zmocní.⁵¹ Ostré kroky, které Japonci podnikli kvůli udržení svého vlivu v Mandžusku, se ale nakonec minuly účinkem, když se vlády v Mandžusku ujal maršálův syn Čang Süe-liang, přezdíváný „Mladý maršál“, a odmítl s nimi spolupracovat. Premiér Tanaka byl o rok později nucen

---

48 V roce 1924 vláda v Tokiu prohlásila: „Čangovi by se mělo důsledně dostávat náležitého vedení, aby si uvědomil, že skutečná moc, kterou nyní má, pramení z podpory Japonska... a aby mu byl vždy přátelsky nakloněn.“ JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 373-374.

49 Japonské postoje k Mandžusku popsal Šigemicu Mamoru: „Politika premiéra Tanaky vůči mandžuským problémům je považovat Mandžusko za zvláštní oblast oddělenou od vlastní Číny a řešit všechny záležitosti s maršálem Čang Cuo-linem, současným vládcem Mandžuska. Proto Tanaka nesouhlasil, když Čang rozšiřoval své ambice k Peking. Přál si pouze, aby se Čang stal skrze japonskou podporu v Mandžusku nezávislým, oddělil se od čínské Centrální vlády a vytvořil zvláštní vztahy s Japonskem, aby mohly být mandžuské problémy řešeny v souladu s přáními Japonců.“ CHU, Pao-chin: *From the Paris Peace Conference to the Manchurian Incident: The Beginnings of China's Diplomacy of Resistance against Japan*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 74-75.

50 NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 161.

51 Dne 4. června vybuchla při průjezdu maršálova vlaku, kterým se konečně vracel do Mandžuska, pod mostem nedaleko Mukdenu připravená nálož. Kromě Čang Cuo-lina podlehla také řada jeho důstojníků. Z vraždy připravené plukovníkem Daisaku Kómotoem pak Japonci obvinili čínské partyzány.

rezignovat, protože vyšly najevo podezřelé okolnosti Čangovy smrti.⁵² Přesto „celá zahraniční politika Japonska v období od světové hospodářské krize do Pearl Harboru, stejně jako válka sama, byla politikou praktického uskutečňování idejí (Tanakova) memoranda.“⁵³

V Japonsku, kde v prosinci 1926 nastoupil na trůn císař Hirohito, se střetávaly rozdílné představy armády a vlády o zajištění bezpečnosti země. Důstojníci preferovali rozhodnou akci i za cenu, že by Japonsko upadlo do mezinárodní izolace, zatímco politici a obchodníci upřednostňovali mírovou cestu a zapojení Japonska do nového mezinárodního systému smluv a záruk. Mezinárodní vazby, které by podle převažujícího názoru zajistily Japonsku jen druhořadé postavení, ale byly škodlivé v očích stále většího počtu extremistů. Nárůst radikálních nacionalistických nálad v japonské společnosti byl z velké části podmíněn úspěchy, kterých se Japonsku podařilo v uplynulých letech v Číně dosáhnout, svou roli ale sehrálo i volání po obnově tradičních hodnot, vyvolané neuspokojivou hospodářskou a vnitropolitickou situací. Japonskou společností se šířila protizápadní propaganda a mnozí se domnívali, že zemi od škodlivých vlivů nejlépe očistí právě armáda. Nacionalismus a militarismus se stávaly nerozlučitelnými. Ozbrojené složky, oficiálně podřízené přímo císaři, těžily také z rostoucího významu, který společnost přisuzovala oddanosti panovníkovi. Armáda úzkostlivě hlídala svá privilegia a obzvláště těžce nesla jakékoliv pokusy politiků omezit zbrojení. Její nejradikálnější složkou byli mladí důstojníci, povětšinou silně konzervativní muži, kteří kladli důraz na čest, opovrhovali zkorumpovanou vládou a nemorálními obchodníky a protože většina z nich pocházela z venkova, uvědomovali si těžký dopad ekonomické krize zvláště na chudší oblasti Japonska.⁵⁴ Od roku 1931 se civilní i vojenské

---

52 Tanaka chtěl viníky potrestat, nakonec ale podlehl tlaku armádních představitelů a incident se snažil zatajit. Osudným se mu stalo, když lhal i samotnému císaři.

53 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 20.

54 Japonští politici se sice dopouštěli řady chyb, radikálové a vojáci je ale vnímali mnohem tragičtější, než jaké ve skutečnosti byly. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 353.

ultranacionalistické skupiny pravidelně snažily svrhnout vládu, nebo korigovat nepřijatelnou politickou linii, a své jednání chápaly jako morální závazek vlasti. Jejich cílem nebylo budovat, ale pouze ničit. Radikálové nesledovali konkrétní cíle, chtěli pouze svrhnout nepohodlné osoby a věřili, že vláda nakloněná zájmům armády se pak objeví sama.⁵⁵ Přes několik úspěšných atentátů v průběhu let ale skončily jednotlivé pokusy o ustanovení vlády veskrze neúspěšně. Sama armáda totiž nebyla ve svých představách jednotná. Situace se obzvláště zkomplikovala po roce 1933, kdy proti sobě v rámci ozbrojených sil stanuly Skupina císařské cesty a Skupina kontroly. Obě chtěly, aby rozhodující moc držela v rukou armáda a obě prosazovaly expanzivní politiku. První z nich sestávala převážně z mladých extremistických důstojníků, podporovaných ale také z vyšších kruhů. Zastávala taktiku převratů a hájila rozsáhlou expanzi na kontinentě, především proti Sovětskému svazu. Druhá skupina uznávala spíše cestu reforem, kvůli četným osobním vazbám jí záleželo na ekonomickém prospěchu a válku chtěla vést směrem na jih, tedy přes Čínu postoupit do dalších asijských zemí.⁵⁶ Zajímavé je, že ačkoliv Skupina císařské cesty usilovala o navrácení plné moci do rukou císaře a jeho rodiny, sám císař podporoval Skupinu kontroly, odsuzoval extremismus a pokusy o změnu stávajícího pořádku se cítil ohrožen.⁵⁷

---

55 Radikální teoretik Ikki Kita k tomu poznamenal: „Co je ničení? A co je budování? ... Zničit špatné znamená vyjevit cestu ke spravedlnosti. Zničení špatného a vyjevení cesty ke spravedlnosti jsou jedno, jsou neoddělitelné, jako přední a zadní část. Potrestání zlých mužů a obnova představují totéž.“ MARUYAMA, Masao: *Characteristics of Japanese „Fascism“*. In MORRIS, Ivan: *Japan 1931-1945: Militarism, Fascism, Japanism?* Boston: D. C. Heath, 1963, s. 38.

56 Japonští obchodníci byli přesvědčeni, že pro další budoucnost Japonska jsou bohatá obchodní města na jihu Číny prospěšnější než surovinové zásoby Mandžuska a severní Číny. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 367.

57 Jednak se ztotožňoval s jejím názorem na směr další expanze, a pak také nechtěl převzít osobní odpovědnost za osudy Japonska. SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 81.

2.2. Politická situace v Číně ve 30. letech

Obsazení Mandžuska prospíval také složitý vnitřní vývoj, kterým Čína procházela.⁵⁸ Země byla ve dvacátých letech rozdrobená mezi jednotlivé militaristy, značná část společnosti ale spatřovala nutnost obnovení silné centrální vlády, která by vedla k obnovení jednoty, pořádku a prosperity. O převzetí ústřední moci ve státě usilovala dvě hnutí, Komunistická strana Číny a Kuomintang. Obě měla podobné základy a společné cíle boje proti imperialistům a militaristům, což je občas přivedlo k vynucené spolupráci, většinou spolu ale soupeřila. Souběžně s japonskou agresí v Mandžusku probíhala v Číně občanská válka, kterou vedl generál Čankajšek a jeho vláda proti koalici militaristů a která mu znemožňovala odrazit japonské nároky silou zbraní. Generál, snažící se zároveň zlikvidovat komunistické hnutí, navíc cítil, že Čína není dostatečně připravená a vyzbrojená na případnou válku s Japonskem.⁵⁹ Jeho politiky neodporování japonským požadavkům později ve svůj prospěch využili právě komunisté.⁶⁰

Socialistické myšlenky začaly do Číny pronikat po revoluci v Rusku v roce 1917. Myšlenky rovnosti lidí a důraz na sociální problematiku ostře kontrastovaly s tradičními konfuciánskými hodnotami, právě to ale činilo socialismus oblíbeným. Většina elit totiž považovala staré hodnoty za překonané a právě socialismus vypadal jako účinná cesta k nápravě čínské společnosti

---

58 Podle některých by ani k žádné expanzi Japonska na úkor Číny pravděpodobně nedošlo, pokud by v Číně existovala centralizovaná a schopná vláda. DUUS Peter: *Japan's Wartime Empire: Problems and Issues*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. xi.

59 LEE, Chong-Sik: *The Chinese Communist Party and the Anti-Japanese Movement in Manchuria: The Initial Stage*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 145.

60 Během japonské agrese v Mandžusku ale komunisté ještě nebyli v situaci, kdy by se mohli postavit na účinný odpor, protože sami bojovali o přežití proti Kuomintangu. Ovládnutí Mandžuska přesto důrazně odsoudili a neváhali z něj obvinít Čankajškovu vládu, která se „japonským imperialistům“ vzdala. Odpor čínských komunistů byl proto zaměřen převážně proti Kuomintangu, jehož porážku zpočátku považovali komunisté za důležitější než porážku Japonců. V pozdějších letech se ale naučili lépe reagovat na veřejné mínění, které bylo silně protijaponské. *Tamtéž* s. 156-163.

a všech jejích problémů.⁶¹ Lenin ve svém učení navíc prosazoval pomoc asijským zemím v boji proti koloniální nadvládě, čímž chtěl imperialistické státy připravit o důležitou součást jejich ekonomiky a tím je oslabit.⁶² Hnutí bylo oblíbené především mezi studenty a ve dvacátých letech dokonce na Pekingské univerzitě vznikl kroužek pro studium marxismu. Radikalizace stoupců vedla v roce 1921 k založení zpočátku nepříliš početné, ale později stále oblíbenější Komunistické strany Číny se sídlem v Šanghaji.⁶³ Přehnaný důraz na ideologii třídního boje ale komunisty odcizil jiným socialisticky smýšlejícím skupinám, které před násilnou revolucí upřednostňovaly postupné reformy. I zakládajícím členům strany však jistou dobu trvalo, než plně pochopili obsah marxisticko-leninského učení a dokázali se s ním ztotožnit – „vyplývá z toho, že formální vytvoření tajné konspirativní organizace s cílem uchvátit moc v zemi bylo mnohem snazší než převzít komplikovanou ideologii potřebnou k řízení takové organizace.“⁶⁴

Nejasnosti ohledně ideologického směřování strany ale sužovaly také Kuomintang, kde se střetávali zastánci demokracie a občanských práv se stoupcí autokracie a militarismu. Jejím svorníkem byl někdejší zakladatel Čínské republiky Sunjatsen, který se po konfliktu s prezidentem Jüan Š'kchajem stáhl na jih do Kantonu.⁶⁵ Oportunistický a prozápadně orientovaný vůdce usilující o reorganizaci čínské společnosti a jednotu země byl na počátku

---

61 Po první světové válce bylo levicové smýšlení v Číně velmi populární a sovětské Rusko bylo považováno za vzor. Společenské ovzduší bylo plné nejrůznějších směrů, které rezonovaly s pocity nacionalistických Číňanů, většina se ale dosud nepřikláněla k jediné doktríně a nechávala se eklekticky inspirovat. Ruští komunisté nicméně včas rozpoznali svou příležitost. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 229-231.

62 Lenin konkrétně tvrdil: „Održení od kolonií a proletářská revoluce doma svrhnou kapitalistický systém v Evropě. Pro dosažení dokonalého úspěchu světové revoluce je zásadní, aby spolu tyto dvě síly spolupracovaly.“ *Tamtéž* s. 364.

63 Již od samého založení se ale projevovaly rozpory mezi sovětskou a čínskou stranou ohledně podoby komunismu, protože v Číně nebyla početná dělnická vrstva. Proto se Mao Ce-tung, který byl přítomen i při založení Komunistické strany Číny, později soustředil především na rolníky z venkova a přizpůsobil komunismus čínským poměrům. Konflikty vyvolávala také skutečnost, že Komunistická strana Číny se odmítala ve všem podřizovat Moskvě. SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 98-142.

64 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 319.

65 O životě charismatického a značně idealistického revolucionáře pojednává například publikace Gottfrieda-Karla Kindermanna. KINDERMANN, Gottfried-Karl: *Sun Yat-sen: Founder and Symbol of China's Revolutionary Nation Building*. Mnichov: G. Olzog, 1982

dvacátých let ještě poměrně názorově nevyhraněný a pozdější antiimperialismus a panasiatismus byly výsledkem jeho životní deziluze.⁶⁶ O sjednocení Číny se pokoušel nejprve ve spolupráci s militaristy, po řadě neúspěchů ale využil nabídky Kominterny, orgánu k řízení světového komunistického hnutí. Ruští komunisté tehdy hledali vhodnou osobnost s podporou „buržoazního“ hnutí, která by jim pomohla upevnit postavení v zemi. Leninovy myšlenky na Sunjatsena hluboce zapůsobily a viděl v nich svou příležitost. Pod jejich vlivem formuloval své základní teze, které ho později proslavily, radikální komunistické principy, například myšlenku třídního boje, ale zásadně odmítal a komunismus jako takový v Číně zavést nechtěl. Sunjatsenovy požadavky byly prosté a obecně přijatelné – sjednotit zemi, osvobodit ji z područí zahraničních mocností, zlepšit ekonomickou situaci a provést sociální revoluci.⁶⁷ Inspirace Sovětským svazem ale trvala jen za Sunova života. V září roku 1922 Sunjatsen reorganizoval Kuomintang podle sovětského vzoru a pevná organizace se obzvláště v pozdějších letech ukázala jako velmi užitečná. O rok později se Sunovi podařilo v Kantonu ustanovit nacionalistickou vládu.

Ačkoliv Sunjatsen vnímal Sovětský svaz jako jedinou zemi, která byla Číně ochotná pomoci, Kominternu rozhodně nejednala nezištně a při budování sjednocené země sledovala vlastní cíle. Především podporovala Komunistickou stranu Číny, která pod sovětským tlakem vstoupila do Kuomintangu jako tzv. kolektivní člen. Sunjatsen totiž trval na tom, aby jeho strana zastávala vedoucí úlohu, a odmítl prosté sloučení obou stran. Komunisté, z nichž část byla prosazena také na vedoucí pozice, vstupovali do Kuomintangu jednotlivě. Komunisté se měli na popud Kominterny snažit získat levicově orientované členy Kuomintangu, postupně tak stranu ovládnout zevnitř a zajistit její

---

66 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 286.

67 Díky tomu si ho v pozdějších letech coby „Otce republiky“ a „Pionýra revoluce“ cenili jak příznivci Kuomintangu, tak komunisté a s oblibou se odvolávali na jeho odkaz, který přizpůsobovali svým vlastním záměrům. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 14.

prosovětskou orientaci. Konečným cílem bylo prosazení vlivu komunistů nad celou sjednocenou Čínou.⁶⁸ Ve dvacátých letech měli nacionalisté nad komunisty ještě značnou početní převahu, navíc se mohli těšit z větší voličské základny. Naproti tomu komunisté sháněli nové příznivce mezi dělníky ve městech a rolníky na venkově zpočátku jen obtížně. Oficiálně se obě strany sloučily v lednu 1924. Komunisté v Kuomintangu brzy vytvořili opoziční křídlo, které vzbuzovalo nelibost konzervativců. Přestože obě strany formálně spolupracovaly, panovala mezi nimi značná nevraživost doprovázená řadou konfliktů, které Sunjatsen dokázal udržet pod kontrolou pouze s vypětím všech sil. Nebylo tajemstvím, že Kuomintang a Komunistická strana Číny v rámci první jednotné fronty nespolupracovaly ze vzájemné náklonnosti, ale jednoduše proto, že si navzájem byly velice užitečné – měly shodné nepřátele a podobné cíle, naprosto se ale lišily ve svých ideologických konceptech. Komunisté navíc díky spolupráci poprvé získali větší vliv na čínské politické scéně.

Křehká spolupráce skončila Sunjatsenovou nečekanou smrtí v roce 1925. O post jeho nástupce se utkali především levicově smýšlející politik Wang Ťing-wej a konzervativní voják Čankajšek, který díky podpoře armády postupně upevnil své postavení v řadách Kuomintangu. Poté, co odsunul Wanga z důležitých funkcí, vedl Čankajšek rozsáhlou vojenskou kampaň zaměřenou na sjednocení Číny, tzv. Severní expedici. V relativně krátké době porazil řadu militaristů a v roce 1927 obsadil Nanking s početnou cizineckou komunitou, úplného sjednocení země přesto nedosáhl. Pod vlivem dosažených úspěchů a s vědomím zahraniční pomoci zesílila Čankajškova touha zlikvidovat komunisty v nacionalistické straně i mimo ni. Generál strávil v roce 1923 několik měsíců na studijním pobytu v Sovětském svazu a během své cesty pojal ke komunistům hlubokou nedůvěru. Levicová frakce Kuomintangu ovšem chtěla i nadále spolupracovat s komunisty, kteří si sami jasně uvědomovali, že

---

68 Komunistická strana Číny ale nebyla v otázce spojení s Kuomintangem jednotná. SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 112-115.

strana se pod generálovým vedením ubírá pro ně nevyhovujícím směrem. Generálův nenávistný postoje vůči komunistům vyhrotil rozkol ve straně a levice odešla v čele s Wangem do významného průmyslového centra Wu-chanu, kde založila konkurenční centrální vládu. Protože ale neměla oporu v armádě, ještě v témže roce se nadvlády nad městem zmocnil místní generál a levicovou vládu rozehnal.⁶⁹ Čankajšek si mezitím budoval svou pozici na strategickém a bohatém jihu, v okolí Šanghaje a Nankingu. V roce 1927 vypukly v Šanghaji kruté boje mezi cizinci a komunisty, kterým se města podařilo zmocnit. Generál Čankajšek využil slabosti svých formálních spojenců a místo pomoci komunisty brutálně zmasakroval. Po této roztržce ustanovil Nanking jako své nové hlavní město a vyloučil levici z vlády. Čankajšek a nankingská vláda pokračovali v nemilosrdném pronásledování komunistů, kteří se nakonec rozptýlili do hor, a v potlačování všech náznaků komunistického smýšlení. To, že komunisté opustili městské prostředí a napříště hledali podporu rozlehlého čínského venkova, jim ale v konečném důsledku umožnilo přežít.⁷⁰ Vláda v Nankingu byla oficiálně uznána velmocemi v roce 1928, poté, co její kontrole podvolil také Peking.⁷¹ Pán Mandžuska Čang Süe-liang v červnu nahradil svého otce a v prosinci se navzdory japonským snahám přidal na stranu Kuomintangu, který mu ponechal správní kontrolu nad Mandžuskem. Nankingská vláda spravovala formálně sjednocenou Čínu, ve skutečnosti ale zdaleka neovládala celé čínské území. V odlehlých provinciích se stále drželi u moci mocní militaristé a i na územích zcela pod nacionalistickou kontrolou nemohla uplatňovat svůj vliv na všech úrovních místní správy.⁷² Generál Čankajšek musel o svou nově získanou pozici tvrdě bojovat, což mu ztěžovala také skutečnost, že

---

69 Wang Ťing-wej navíc po krátké době změnil názor ohledně spolupráce s komunisty a usmířil se s Nankingem.

70 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 417.

71 Japonsko vládu Kuomintangu uznalo v červnu 1929.

72 Místní civilní i vojenská elita se řídila vlastními zájmy a kontrole centrálních institucí se podřizovala jen minimálně. Situace se ještě zhoršila po japonském vpádu do vlastní Číny. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 41.

nikdy nebyl skvělým politickým vůdcem.⁷³ Přestože byla později západními velmocemi poněkud idealizována, nankingská vláda měla k demokracii daleko. Jednalo se o vládu jedné strany, opírající se o podporu armády a usilující o posílení moci. Čankajšek navíc upevňoval svou osobní diktaturu. I přesto ale jako první vláda od roku 1912 vzbuzovala velká očekávání.⁷⁴ Tvořili ji totiž převážně schopní vlastenci, kteří usilovali o moderní národní stát. Nacionalistická vláda ale byla vnitřně slabá, nikdy se jí nepodařilo plně realizovat své programy a brzy propadla korupci. Poměry v Číně se tak příliš nelišily od situace na přelomu století. Mezi lidmi i v samotné nacionalistické straně se šířila deziluze z neschopné a zkorumpované vlády. V rámci Kuomintangu proto vznikla částečně tajná Společnost obnovy, pejorativně nazývaná Modré košile, jejíž členové opovrhovali byrokratismem a často jednali na hraně zákona.⁷⁵

Rozvíjející se čínský nacionalismus se ale ve třicátých letech dvacátého století nutně střetl s vzrůstajícím japonským militarismem. Oba směry byly hojně provázané. Čínský nacionalismus představoval reakci na japonské vojenské akce, Japonci ale na druhou stranu s obavami sledovali, jak vlna čínského nacionalismu ohrožuje jejich zájmy na kontinentě, a proto se rozhodli jednat. Čankajšek nicméně vycházel Japoncům poměrně vstřícně a snažil se je příliš neprovokovat. Kuomintang přesto alespoň organizoval bojkot japonského zboží, čímž ovšem také cíleně poškozoval čínské obchodníky. Komunisté na počátku třicátých let řešili vážné existenční problémy, proto zůstal Kuomintang v boji proti Japoncům osamocen. Jejich členská základna v důsledku pronásledování nacionalisty značně prořídla a odešla do ilegality, organizační struktura strany se rozdrobila. Mao Ce-tung usiloval o vycvičení výkonné

73 „Čankajšek byl od přírody introvert... nebyl uznávaným řečníkem nebo propagandistou. Pracoval za zavřenými dveřmi. Věděl, jak manipulovat politiky, ale ne, jak pohnout dav; jak přinutit lidi, ale ne, jak je přesvědčit.“ BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 24.

74 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 326.

75 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 169.

komunistické armády, jež by mohla čelit zkušeným vojskům Kuomintangu. Čankajšek totiž proti komunistům vysílal stále další trestné výpravy. V roce 1934 se komunisté vydali ze svého centra v provincii Ťiang-si na legendární Dlouhý pochod, jehož cílem bylo uniknout z dosahu vlivu Kuomintangu a vybudovat si na severu Číny stabilní základnu moci.⁷⁶ Do cíle však po roce nesmírně náročného pochodu dorazila jen malá část z původních zhruba sta tisíc komunistů, přestože se po cestě připojovali další stoupenci. Komunisté museli odrazet útoky místních militaristů a bojovat s nepříznivými přírodními podmínkami a nemocemi.⁷⁷ Dlouhý pochod pak definitivně vynesl do čela komunistické strany Mao Ce-tunga a účastníci přesunu se stali elitou komunistického hnutí v Číně. Náročný přesun se stal nedílnou součástí komunistické mytologie a podle pozdějších značně idealizovaných interpretací se jím komunisté chtěli přiblížit k japonským jednotkám, aby mohli spasit severní Čínu.⁷⁸ Rozpory mezi Komunistickou stranou Číny a Kuomintangem se alespoň částečně zmírnily kvůli hrozbě japonské invaze do Číny. K Japonsku, kdysi obdivovanému jako vzor, cítila většina Číňanů už jen křivdu.

2.3. Obsazení Mandžuska

Japonci správně odhadli, že v silné a sjednocené Číně by pro jejich obchodní a strategické zájmy nebylo místo. Japonští politici sice volili opatrnější přístup a snažili se o diplomatické řešení, Kuantungská armáda si ale uvědomovala jejich marnost. Bylo jí zřejmé, že Japonsko nepřijde o své pozice v Mandžusku jen v případě včasného zásahu. Japonská armáda sice nedokázala prosadit své zájmy jako oficiální Japonskou politiku, nenechala se ale odradit od

76 V hornatém vnitrozemí pak představovali komunisté větší nebezpečí než v pobřežní provincii, protože mohli rozšiřovat svůj vliv, aniž by se sami ocitli v ohrožení. SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 248.

77 Pochod, kterého se účastnily i některé ženy a větší děti, přežil jen zhruba každý pátý člověk. Trasa byla dlouhá asi osm tisíc kilometrů a překonávala osmnáct pohoří a dvacet čtyři řeky. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 422.

78 COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 349.

jejich realizace. Svého silně nezávislého postavení tentokrát využila k provedení samostatné akce dosud nevídaných rozměrů a důsledků. Přípravy na obsazení Mandžuska probíhaly pečlivě a bez většího povšimnutí okolního světa, který navíc podceňoval varovné náznaky, od léta roku 1931.⁷⁹ Všechny války, které Japonsko ve dvacátém století vedlo, ostatně začínaly nečekaným útokem na nepřítele.⁸⁰ Obsazení Mandžuska mělo na starosti několik pečlivě vybraných mužů. V rámci příprav se významně angažoval plukovník Kendži Doihara, který se stal v březnu 1928 poradcem Čang Cuo-lina a později jednal s jeho synem a nástupcem Čang Süe-liangem a snažil se ho marně přesvědčit k odtržení Mandžuska od Číny.⁸¹ Před invazí do Mandžuska ho císař jmenoval ředitelem Úřadu zvláštních služeb v Mukdenu a Doihara tak měl jako hlava špionážní sítě dokonalý přehled o situaci v Mandžusku. V rámci příprav na samotnou invazi také dostala Kuantungská armáda nového velitele, kterým se stal generálporučík Šigeru Hondzó. Samotné přípravy se ujali plukovníci Seiširó Itagaki a Kandži Išiwara a podařilo se jim zajistit potřebnou podporu generálního štábu a ministerstva války.

Zbývalo najít záminku, která by ospravedlnila vojenský zásah v Mandžusku, armáda proto úmyslně vyvolávala protijaponské nepokoje. Armádní velitelství v Tokiu se na poslední chvíli rozhodlo plán odložit, narazilo ale na neochotu důstojníků. Za vlastní začátek japonské agrese na kontinentě lze označit tzv. mukdenský incident. Došlo k němu v noci z 18. na 19. září 1931 a přes veškeré nejasnosti, které ho obklopovaly, vyšlo později najevo, že se skutečně jednalo o akci naplánovanou japonskou armádou.⁸² Samotný průběh

---

79 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 32.

80 MEDVEDEŤ, Roj: Josif Stalin a Josif Apanasenko. Dálnévýchodní fronta ve Velké vlastenecké válce. In MEDVEDEŤ, Žores; MEDVEDEŤ Roj: *Neznámý Stalin*. Praha: Academia, 2003, s. 259.

81 Mladý maršál byl oprávněně přesvědčen, že za smrt jeho otce jsou zodpovědlni Japonci, a proto se přidal na stranu čínských nacionalistů. CHU, Pao-chin: From the Paris Peace Conference to the Manchurian Incident: The Beginnings of China's Diplomacy of Resistance against Japan. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 75.

82 Také vzhledem k tomu, že vláda neměla o začátku invaze tušení, se později objevily teorie, že mukdenský incident byl spontánním činem horlivých nižších důstojníků, kteří na vlastní zodpovědnost provedli fingovaný pumový útok.

incidentu byl prostý – na trati Jihomandžuské dráhy vybuchla nedaleko Mukdenu nálož, odpálená malou skupinkou japonských vojáků. Přestože výbuch nezpůsobil větší škody, Japonci jej okamžitě označili za dílo nepřátelsky naladěných čínských rebelů a zahájili řadu opatření, která oficiálně vysvětlovali jako nutnou obranu. Kuantungská armáda byla mobilizována a plukovník Itagaki coby jeden z jejích polních velitelů nařídil útok na nepřipravenou a špatně organizovanou čínskou posádku sídlící v Mukdenu. Čínské vojsko silnějším, i když početně slabším Japoncům záhy podlehlo. Celou akci přes počáteční váhání dodatečně schválil také generál Hondžó a smířlivě se k situaci stavěl i císař.⁸³ Okupace Mandžuska našla podporu také v médiích, která se stala neoficiálním nástrojem armádní propagandy.⁸⁴

Civilní členové vlády, kteří s vojenskou agresí v Mandžusku nesouhlasili, se marně snažili zabránit dalšímu postupu armády na čínské území. Vláda se ale nakonec musela přizpůsobit, schválit výdaje na armádu a navíc japonský postup oficiálně obhajovat před světem jako nezbytnou sebeobranu, případně jako důsledek čínské neschopnosti plnit závazky vůči Japonsku. Sliby japonských politiků o zmírnění dalšího postupu ovšem mnohdy nic neznamenaly, protože Kuantungská armáda se jimi necítila vázána. Ještě během noci se Japoncům podařilo kromě Mukdenu obsadit všechny významné body na trati Jihomandžuské dráhy. Kuantungská armáda pak postupovala při dobývání Mandžuska ohromující rychlostí a bez větších potíží a začátkem ledna 1932 bylo obsazení hlavních opěrných bodů v Mandžusku dokončeno. Většina vojáků si byla vědoma, že operace v Mandžusku není konečným japonským cílem. Rýsovala se možná konfrontace s Čínou a Sovětským svazem a japonská říše by jistě uvítala zisk dalších oblastí, které by ji zaopatřily po stránce surovin. Menší

83 Císař se sice obával možných důsledků v podobě diplomatické izolace a hospodářských sankcí, nakonec ale schvaloval rozšíření vojenských operací, nezamýšlel potrestat neposlušné důstojníky a nikdy incident neoznačil jako nesprávný. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 194.

84 YOUNG, Louise: *Imagined Empire: The Cultural Construction of Manchukuo*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 74.

část armády a většina politické reprezentace ale považovala zisk Mandžuska a přilehlých čínských oblastí za dostatečný a invazi nechtěla dále rozšiřovat. Sám císař nicméně stranil rozsáhlejší vojenské akci, na což postupně doplatila řada umírněných, včetně Hondžóa.

Číňané se pochopitelně chtěli agresí bránit, ve třicátých letech ale Čankajšek odmítl bojovat, což mu vyneslo nelibost mezi lidem a obvinění z appeasementu. Mnohým také vadilo, že generál se věnuje raději bratrovražednému boji proti čínským komunistům, než aby zakročil proti nepříteli z ciziny.⁸⁵ Číňané se tak soustředili jen na diplomatická jednání, kde marně hledali skutečně účinné zastání u velmocí, a odmítali jednat s Japonci přímo, což zase požadovali Japonci. Problém byl jen několik dní po samotném incidentu předložen Radě Společnosti národů s tím, že Čína žádala náhrady škod. Číňané mimo jiné poukazovali na to, že Mandžusko je významnou součástí Číny od roku 1644 a kulturně a civilizačně se oblasti navzájem ovlivňovaly již dříve. Japonci nicméně tvrdili, že Mandžusko součástí Číny není.⁸⁶ Velmoci se ale v důsledku rozvíjející se hospodářské krize nenacházely v situaci, kdy by byly ochotny spory na Dálném východě řešit. V zásadě nechaly na Japoncích a Číňanech, ať si společné problémy vyřeší a zdrží se případné další agrese.⁸⁷ Velmoci sice s japonským postupem nesouhlasily, cítily navíc, že Japonci ohrožují jejich vlastní zájmy. Obavy, že by jejich příliš tvrdý zásah způsobil změnu japonských nálad, svržení umírněné vlády a konečný nástup agresivních militaristů, je ale nutily chápat situaci jako trpěné a nutné zlo.

---

85 Čankajšek se pokoušel hájit tím, že se neohlíží na svou popularitu mezi lidmi, ale na dobro své země: „Nebojím se smrti, ale nemohu připravit zemi o život, ani dát národ v sázku. Musím myslet na budoucnost. Nemohu obětovat Čínu jen pro dobro své reputace.“ BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 27.

86 CHU, Pao-chin: From the Paris Peace Conference to the Manchurian Incident: The Beginnings of China's Diplomacy of Resistance against Japan. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1978, s. 76.

87 Velmoci původně vnímaly obsazení Mandžuska jako domácí problém Japonska a nechtěly příliš zasahovat. Jejich postoj se ovšem s postupující japonskou agresí změnil a odmítaly japonské zábory uznávat. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 181.

Japonci pokračovali v bojích, upevnili své pozice v Mandžusku a rozhodli se uvolnit území ze závislosti na Číně a podříditi ho vlastním zájmům. Bylo ovšem rozhodnuto, že přímá anexe by poškodila japonský obraz v zahraničí.⁸⁸ Mandžusko, v čele s loutkovou vládou řízenou Japonskem, proto mělo vyhlásit formální nezávislost.⁸⁹ Ve skutečnosti ale Japonci Mandžusko spravovali až na drobné rozdíly tak, jako by se jednalo o další z jejich kolonií.⁹⁰ Pro úlohu regenta a později také vládce nového státu se Japoncům podařilo přemluvit Henryho Pchu I, někdejšího posledního čchingského císaře, který byl ovšem slabou, nemocnou a nepřiliš výraznou osobou. Pchu I sice s nabídkou nějaký čas váhal, nabízené výhody ale byly příliš lákavé a donucovací prostředky Japonců příliš nebezpečné.⁹¹ Mladý excísař byl skutečně ideální postavou, jakou si Japonci mohli do role loutkové hlavy státu přát. Vlivem palácové výchovy byl značně poddajný a jeho rozhodovací schopnosti ovlivňovala také závislost na opiu. Pchu I byl navíc mužem, který se více než o podíl na skutečné vládě staral raději o své zájmy, mezi které patřila homosexualita a sklony k sadismu, a navíc trpěl neurózami. Ke štěstí mu stačil jen prázdný titul vládce a tomu odpovídající pocty.⁹² Hned po svém dosazení do čela země pak Pchu I požádal velitele Kuantungské armády, aby dohlížel na obranu a veřejnou bezpečnost nového státu a aby kontroloval železniční spojení.⁹³

---

88 V tomto bodě musela armáda ustoupit požadavkům vlády.

89 U Mandžuska – na rozdíl od Koreje – nebylo přímé připojení díky obchodní provázanosti nezbytné. Navíc byla pro světové veřejné mínění po první světové válce koloniální myšlenka citlivým tématem a anexe by mohla vzbudit ještě negativnější reakce.

90 MATSUSAKA, Y. Tak: *Managing Occupied Manchuria, 1931-1934*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 135.

91 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 41-42.

92 V šedesátých letech, když žil v komunistické Číně, sepsal Pchu I autobiografii pod názvem *From Emperor to Citizen*.

93 LEE, Chong-Sik: *The Chinese Communist Party and the Anti-Japanese Movement in Manchuria: The Initial Stage*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 145.

Japonci dokončili okupaci celého území Mandžuska, včetně Ťin-čou, kam se dočasně uchýlil Čang Süe-liang se svými vládní orgány, začátkem roku 1932.⁹⁴ „Nezávislý“ stát Mandžukuo byl vyhlášen 1. března 1932. Japonci jeho vznik vysvětlovali jako naplnění vůle mandžuského lidu toužícího po svobodě a před světovou veřejností se snažili skrýt svůj podíl, i když ne příliš přesvědčivě. Mandžukuo mělo být místem harmonického soužití Mongolů, Mandžů, Číňanů, Korejců a samozřejmě také Japonců, kteří nový pořádek oficiálně ochraňovali.⁹⁵ Nejvýznamnější místa ve správě státu obsadili japonští občané prosazující zájmy Kuantungské armády.⁹⁶ Dne 12. března byl vznik nového státu s hlavním městem Čchang-čchun stvrzen oficiálním prohlášením, většina států ho ale odmítla uznat.⁹⁷ Situace v obsazeném Mandžusku ovšem nebyla pro Japonce a čínské kolaboranty jednoduchá a poměrně záhy se rozvinulo silné hnutí odporu, podporované navíc některými kuomintangskými generály, kteří vysílali do boje vlastní jednotky. Do konce roku 1932 se ale Japoncům podařilo zničit jádro odporu. Číňané už se na další jednotný odpor nezmohli a snížil se také rozsah protijaponských akcí.⁹⁸

Na popud Společnosti národů byla do Mandžuska vyslána komise, která měla posoudit, zda je Japonsko agresorem, anebo nikoliv. Mezinárodní komise

---

94 Mladý maršál dostal od Čankajška nařízení, aby území Mandžuska vyklidil: „Bez ohledu na to, jak moc japonská armáda na severovýchodě provokuje, neměli bychom jí odporovat.“ ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995, s. 17.

95 Propaganda se postarala, aby Japonci věřili, že je jejich posláním vybudovat v Mandžukuu v souladu s panasijskou myšlenkou protiklad zkorumpovanému Západu. IRIYE, Akira: *China and Japan in the Global Setting*. Cambridge: Harvard University Press, 1992, s. 77-58.

96 Jednalo se především o ekonomickou politiku a národní obranu, které byly pod přímou japonskou kontrolou. MATSUSAKA, Y. Tak: *Managing Occupied Manchuria, 1931-1934*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 111.

97 Ironií je, že nový stát nejprve formálně neuznalo ani Japonsko. Jednak se stále snažilo skrývat svůj podíl na agresi, ale především se ministerstvo zahraničí rozhodlo pomstít armádě na to, že jednala proti jeho vůli. Japonská vláda uznala Mandžukuo až 15. srpna 1932. Tušila, že zpráva Lyttonovy komise bude nepříznivá, a proto potřebovala jednat rychle před jejím zveřejněním, aby nevzbudila podezření, že úmyslně postupuje proti vůli velmocí. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 183-187.

98 LEE, Chong-Sik: *The Chinese Communist Party and the Anti-Japanese Movement in Manchuria: The Initial Stage*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 154.

vedená lordem Lyttonem dorazila na jaře 1932 a její závěry měly rozhodnout o dalším postupu velmocí vůči Japonsku. Japonci se sice snažili, aby komise jejich postup schválila, byli ale rozhodnuti neustoupit od svých plánů ani za cenu odchodu ze Společnosti národů. Lyttonova komise byla při své dlouhé návštěvě pochopitelně přísně izolována od skutečnosti a směla vidět jen pečlivě nacvičené divadlo, přesto jí neuniklo, jaký vliv má v Mandžukuu Kuantungská armáda. Zpráva komise, která ze země odcestovala 15. července, nevyzněla pro Japonsko příznivě. Dokument zkompletovaný na přelomu srpna a září mimo jiné říkal: „Bez vyhlášení války byla velká oblast, nepochybně tvořící součást čínského území, násilně okupována japonskými ozbrojenými silami.“⁹⁹ Komise odmítla japonská tvrzení o nutné sebeobraně, zdůraznila, že reakce na mukdenský incident byla přehnaná a vyloučila předchozí existenci separatistického hnutí na území Mandžuska. Území proto mělo být podle doporučení komise navráceno zpět Číně. Po dlouhých jednáních dne 24. února 1933 Valné shromáždění Společnosti národů naprostou většinou odsoudilo japonský postup a označilo Japonce za agresory.¹⁰⁰ Navrhovaný postup byl následující – Japonsko mělo stáhnout svá vojska z okupovaných území, nezávislost Mandžuska měla být nahrazena jeho autonomním postavením v rámci Číny a obě zneprátelené země měly zahájit jednání. Japonsko se ale návrhy nehodlalo řídit a ze Společnosti národů o tři dny později oficiálně vystoupilo.¹⁰¹ Západní mocnosti se ovšem chovaly mimořádně pokrytecky, když japonský zábor Mandžuska odsuzovaly, neboť se samy stále nezřekly svých koloniálních říší.¹⁰² V březnu 1934 se z Mandžukua stalo císařství, žádný praktický dopad tato změna ale neměla. Japonci během let vypracovali vsutku účinný systém drancování Mandžuska. V Mandžusku začalo kromě japonských

99 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 71.

100 Jako důkaz agresivních úmyslů Japonska posloužil také text Tanakova memoranda. HASHIKAWA, Bunsó: *Japanese Perspectives on Asia: From Dissociation to Coprosperity*. In JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Chicago: Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 346.

101 Pozdější ministr zahraničí Jósuke Macuoka, který vedl japonskou delegaci, byl po návratu do vlasti oslavován jako hrdina.

102 REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 259.

obchodníků hospodařit také velení Kuantungské armády, které si tak chtělo obstarat vlastní finanční zdroje a zajistit finanční nezávislost na japonské vládě. To by důstojníkům přineslo ještě větší volnost při provádění vojenských operací.¹⁰³ Japonci také zavedli systém ideologické převýchovy, zcela potlačili národní svébytnost Mandžů a organizovaným přistěhovalcům se zasloužili o japanizaci oblasti.

2.4. Postup Japonska v severní Číně

Japonci mezitím postupovali dále do vnitrozemí Číny. Armáda podle plánu přenesla vojenské operace do střední Číny a do okolí Šanghaje, kde se soustředovala většina obchodních zájmů mocností v Číně a žily tam také nejpočetnější cizinecké komunity. Cílem bylo získat čas pro konsolidaci poměrů v Mandžusku a také vyvinout jistý nátlak na velmoci. „Mandžuský incident se rozvinul podle očekávání, ale opozice silných zemí stále vyvolává u určitých osob pochybnosti a tak, prosím, využijte současného napětí mezi Čínou a Japonskem k vyvolání vašeho incidentu, který obrátí zrak silných zemí k Šanghaji,“ vyjádřil se plukovník Itagaki v telegramu majorovi Tanakovi, který měl v Šanghaji vyvolat nepokoje.¹⁰⁴ Oficiálně byl útok na Šanghaj motivován ochranou života a majetku japonských občanů, formální záminku pak opět poskytl vykonstruovaný incident, při kterém čínský dav napadl skupinku japonských buddhistických mnichů. Japonské letectvo bombardovalo město, i přesto odmítla hůře vyzbrojená čínská 19. armáda kapitulovat a s podporou radikálních studentů a dalších dobrovolníků dokázala vzdorovat obdivuhodných čtyřiatřicet dní. Japonci si svým mimořádně tvrdým postupem, při kterém nebrali ohledy na civilní obyvatelstvo, vysloužili odsudek velmocí a nepříjemnou újmu utrpěla také jejich vojenská hrdost. Čínští ani japonští

¹⁰³ Na druhou stranu Japonci přinesli do oblasti řadu zlepšení a ze zaostalého Mandžuska se jim podařilo vytvořit poměrně vyspělý stát s rozvinutým průmyslem. NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003, s. 34.

¹⁰⁴ SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 50.

představitelé si ale nepřáli vyvolat rozsáhlý válečný konflikt, a proto začala vyjednávání. Generál Caj Ťing-kchaj, který čínskému odporu velel nejen bez podpory, ale dokonce proti vůli a rozkazům nankingského režimu, byl nakonec donucen stáhnout své jednotky za linii, kterou si Japonci určili svým ultimátem, a boje ustaly.¹⁰⁵ V květnu 1932 bylo uzavřeno příměří. Skutečnost, že se čínským vojákům podařilo vzdorovat japonské přesile tak dlouho, přesto velmi příznivě ovlivnila čínské sebevědomí.

První fáze japonské agrese na kontinentě se tak uzavřela, nelze však říci, že by v oblasti zavládl klid, i když k jistému zlepšení situace došlo. Japonské jednotky například i během příměří stále vyvolávaly menší potyčky jižně od Velké čínské zdi a dále upevňovaly své pozice. Postup japonské armády doprovázený ekonomickým pronikáním se nezastavil na hranicích Mandžuska, ale směřoval dále do Vnitřního Mongolska a na sever vlastní Číny, kde se armáda snažila o vytvoření dalších loutkových států. Japonsko doufalo, že se mu podaří přimět nankingskou vládu vzdát se v jeho prospěch svrchovanosti nad územím severní Číny. Japonští vojenští představitelé totiž nepovažovali Čínu za národ, ani stát, ale za pouhý teritoriální útvar, ze kterého si Japonsko může přivlastnit, co uzná za vhodné.¹⁰⁶ Přesvědčení severanů, kterých stále byla na kontinentě většina, o nebezpečí hrozícím ze Sovětského svazu mělo reálné základy.¹⁰⁷ A zatímco původně bylo jako nárazníková oblast japonských zájmů chápáno Mandžusko, nyní japonská armáda pomýšlela na zřízení autonomních režimů ve Vnitřním Mongolsku a v severočínských provinciích, které by ochránily Mandžusko před náhlým vpádem Rusů. „Nezávislé“ státy na území Číny měly navíc představovat opěrný prostor pro zahájení mohutné ofenzívy.

---

105 Generál Čankajšek se obával, že by se boje mohly přenést na celou zemi a nechtěl proto Japonce příliš provokovat. Zároveň měl osobní neshody s veliteli, ze kterých boje v Šanghaji udělaly hrdiny, a obával se, že by ho jejich přílišná popularita mohla připravit o moc. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 45.

106 BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 241.

107 Na 7. kongresu Kominterny v roce 1935 bylo Japonsko spolu s fašistickým Německem oficiálně prohlášeno za nepřítele Sovětského svazu a část sovětské armády se v zneklidňujícím počtu přesouvala na Dálný východ. V březnu 1936 Sovětský svaz uzavřel smlouvu o vzájemné obraně s Vnějším Mongolskem.

Konkrétní japonské plány takzvaného autonomního hnutí v severní Číně se lišily podle jednotlivých vojenských jednotek, které měly jejich provedení za cíl, v zásadě se ale jednalo o vymanění provincií Che-pej, Čchachar, Süej-jüan, Šan-tung a Šan-si z kontroly kuomintangské vlády. V daných provinciích se pak armáda rozhodla bez ohledu na názor Tokia zřídit autonomní projaponskou vládu v čele s místními vůdci. Tiencinská posádka, která měla základnu v severní Číně již od dob Boxerského protokolu, uplatňovala vojenským i politickým nátlakem své zájmy v provinciích Che-pej a Čchachar, Kuantungská armáda se naopak soustředila na provincii Džehol. Podpora místních „autonomních hnutí“ měla udržet Čínu decentralizovanou a tedy snáze ovladatelnou. Japoncům nědělalo vážnější problémy vyjít vstříc zájmům místních militaristů, aby tak dosáhli oboustranné spokojenosti, která ale přece jen více vyhovovala japonské armádě. Do vzdálených provincií navíc moc kuomintangské vlády dosahovala jen s velkými obtížemi.¹⁰⁸

Dalším cílem japonské expanze se stal Džehol, který byl nominálně spravován Mladým maršálem Čangem. Jednalo se o bohatý zdroj opia a také o území, odkud čínští bandité napadali Mandžusko. Jakmile Lyttonova komise odsoudila japonskou agresi, armáda se přestala zdráhat a s požehnáním vlády zahájila v prosinci 1932 tažení za připojení Džeholu k Mandžukuu.¹⁰⁹ Japonci postupně obsadili všechny důležité body a na jaře už zde měli pevné postavení. Otevřela se jim tak cesta k další mohutné expanzi do vnitrozemí Číny. Čínská armáda se sice snažila nepříteli vzdorovat, převaha japonské strany ale byla příliš výrazná, proto začalo vedení Kuomintangu uvažovat o co nejrychlejším ukončení válečných operací. Japonci využili Čankajškovy smířlivosti

---

108 Tato zdánlivá výhoda ale Japoncům způsobila také řadu problémů. Mocichtiví vládcí vzdálených provincií totiž váhali mezi Tokiem a Nankingem a čekali, kdo jim nabídne lepší podmínky. Někteří například doufali, že výměnou za zachování lojality nankingské vládě dostane jejich provincie oficiálně větší autonomii. KAHN, B. Winston: Doihara Kenji and the North China Autonomy Movement, 1935-1936. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1978, s. 189.

109 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 388.

a 31. května 1933 nadiktovali čínské straně lokální příměří ve městě Tchang-ku. Pro Čínu vyznívalo velmi nepříznivě, protože nejen přenechávalo Japoncům Džehol, ale zároveň se stalo dokumentem, na jehož základě Japonci v následujících letech realizovali své snahy o autonomii severní Číny. Na jih od Velké zdi byla mezi městy Šan-chaj-kuan, Pej-pching (Peking) a Tien-cin vytvořena nestejně široká demilitarizovaná zóna, kde se nesměli zdržovat vojáci.¹¹⁰ Zatímco čínské jednotky se musely stáhnout okamžitě, odchod Japonců nebyl časově vymezen. Na několika místech navíc směly zůstat japonské posádky podle ustanovení Boxerského protokolu.¹¹¹ V zóně byla zřízena speciální čínská pořádková policie, která musela vycházet vstříc Japoncům. Uzavření příměří vyvolalo mezi čínskou veřejností bouře nevole, příznivci smířlivé politiky si ale uvědomovali jeho nutnost – Čína nebyla dostatečně vojensky zdatná, aby vliv v severních provinciích udržela silou zbraní a navíc by pak riskovala rozšíření japonské agrese dále na jih. V čase, který Čína získala odložením války, se měla soustředit na vyřešení vnitřních problémů. Uzavřením příměří v Tchang-ku se skončila první fáze japonské agrese a Japonci se soustředili na budování svých pozic a na mírovou politiku „spolupráce“.¹¹² Ekonomické začlenění severní Číny, Mandžuska a Japonska mělo vytvořit autonomní a soběstačné japonské impérium.¹¹³ Mezi lety 1931 a 1945 se Japonsku skutečně podařilo vytvořit v Mandžusku a severní Číně moderní ekonomickou enklávu, která by byla schopná podporovat japonské

---

110 Peking znamená v překladu Severní hlavní město. Poté, co byl v roce 1928 dobyt nacionalisty, byl přejmenován na Pej-pching, tedy Severní klid. Podle ustanovení Boxerského protokolu se ale v některých částech demilitarizovaných zón, kam byl odepřen přístup čínským vojákům, mohli zdržovat příslušníci tiencinské posádky. Díky tomu měla japonská armáda v daných oblastech výsadní postavení a netušené možnosti nátlaku.

111 COBLE, Parks M: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 111.

112 Japonské zájmy v severní Číně byly jiné než v Mandžusku a tak se lišil i postup použitý při jejich uplatňování, jak popsal sám generál Doihara: „Japonsko nechce udělat ze severní Číny druhé „Mandžukuo“, zcela odtržené od Nankingu, ale snaží se z oblasti udělat experimentální půdu pro čínsko-japonské sblížení cestou ekonomické a vojenské spolupráce.“ KAHN, B. Winston: Doihara Kenji and the North China Autonomy Movement, 1935-1936. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 199.

113 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Chicago: Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 397.

válečné plány, kdyby se ovšem po vypuknutí války v Pacifiku v roce 1941 nezačal ekonomický systém hroutit kvůli inflaci, nedostatku schopné pracovní síly a strojů, častému narušení dopravních cest a dalším faktorům.¹¹⁴

S provincií Džehol byly k Mandžusku připojeny zároveň okrajové části provincií Čchachar a Che-pej. Provincie Čchachar se táhla severozápadním směrem od Pej-pchingu až k dalekým stepům Vnitřního Mongolska a byla klíčovou pro upevnění japonských pozic v sousedním Džeholu. Do března 1933 se Japoncům podařilo dostat pod kontrolu značnou část provincie, jednotky místních militaristů ale Kuantungské armádě bránily plně rozvinout její ambice na vytvoření autonomní federace hraničních provincií. Nanking se snažil vyjít Tokiu vstříc, obě vlády vedly dlouhá jednání o mírovém uspořádání v oblasti a nacionalisté dokonce začali od února 1935 potlačovat protijaponské projevy v Číně. Japonská armáda ovšem nebyla se situací spokojena a rozhodla se k vlastnímu postupu proti vůli ministerstva zahraničí.¹¹⁵ Záminku k nátlaku poskytlo několik, možná vyprovokovaných, protijaponských incidentů. Obratný zpravodaj generál Doihara postupoval po vzoru příměří z Tchang-ku a umožnil po jednání se svým nacionalistickým protějškem generálem Čchin Te-čhunem nankingské vládě, aby se uzavřením dohody s lokální platností vzdala v dané oblasti vlivu.¹¹⁶ Demilitarizovaná zóna stanovená příměřím v Tchang-ku byla následně prodloužena až do Čchacharu, kde zabírala značný prostor. Zároveň byli z provincie odstraněni všichni úředníci nepřátelští k Japonsku, rozpuštěny protijaponské organizace a omezena čínská migrace. Japonci navíc směli vysílat své civilní i vojenské poradce k provinčním vládám. Díky dohodě získali

114 MYERS, Ramon H.: *Creating a Modern Enclave Economy: The Economic Integration of Japan, Manchuria and North China, 1932-1945*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 169.

115 Japonské ministerstvo zahraničí vzniklo krátce po restauraci Meidži, protože ale byly moderní dějiny Japonska tvořeny souvislou řadou válek, muselo ministerstvo téměř po celou dobu své existence vést s generálním štábem konflikty o další směřování země. Armáda totiž tvrdila, že za své velmocenské postavení vděčí Japonsko právě ozbrojeným složkám. Situace se zhoršila ve třicátých letech, kdy se zahraniční politika postupně zcela vymkla kontrole ministerstva zahraničí. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 1-8.

116 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 36.

Japonci v severní Číně pevnou pozici a zároveň dobrý výchozí bod pro další plány s autonomním Vnitřním Mongolskem.

Podobná jednání probíhala prakticky souběžně také ve významné provincii Che-pej, kam Kuantungská armáda vstoupila na začátku dubna 1933, a vedli je věrný Čankajškův důstojník a ministr války generál Che Jing-čchin a generál Jošidžiró Umezu, velitel tiencinské posádky. Jejich výsledkem bylo podepsání dohody v červnu 1935, která čínskou stranu zavazovala ke stažení jednotek provincie a jako v předchozích případech také k odstranění protijaponské opozice. Nanking nevydal oficiální dokument potvrzující platnost ujednání a snažil se dokonce popírat existenci dohody.¹¹⁷ Po uzavření dohod přestali Japonci skrývat své zájmy s oblastí severní Číny a znásobili ekonomický tlak.¹¹⁸ V oblasti se také rozvíjel nelegální obchodu, díky němuž mohli Japonci vyvíjet tlak na nankingskou vládu, snažící se marně zlepšit svou ekonomickou situaci, a poškozovat zájmy velmocí. Uzavření dohod Che-Umezu a Čchin-Doihara také otevřelo Japonsku cestu k vytvoření autonomního režimu v severní Číně, přestože celý projekt byl komplikován tradiční rivalitou tiencinské posádky a Kuangtunské armády. Advokátem japonských zájmů mezi znesvářenými militaristy na severu byl „Lawrence z Mandžuska“ Kendži Doihara, který měl dokonalý přehled o politické situaci v Číně a také si v oblasti během let nashromáždil řadu kontaktů. Doihara se snažil přemluvit ke kolaboraci některého z guvernérů daných provincií. Prostřednictvím složitých jednání a nátlaku se nakonec podařilo 25. listopadu vyhlásit v demilitarizované zóně a přilehlých oblastech Autonomní výbor pro obranu proti komunismu, který měl postupně rozšiřovat svůj vliv.¹¹⁹ Oficiálně nová vláda zdůvodňovala svou

117 To se ovšem nepodařilo. Informace jednak pronikly do tisku a jednak nešlo přehlédnout přesuny vojsk a výměny nepohodlných protijaponsky naladěných osob, ke kterým na severu Číny docházelo. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 210.

118 NAKAMURA, Takafusa: Japan's Economic Thrust into North China, 1933-1938: Formation of the Northern China Development Corporation. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 226.

119 Doihara doufal, že se mu podaří přimět ke kolaboraci celou provincii Che-pej a také provincii Čchachar. Vzhledem k tomu, že loutkový režim japonské armády částečně zabíral území demilitarizované zóny,

samostatnost neschopností kuomintangské vlády zbavit Čínu komunistů. Předsedou se stal kvůli nezájmu guvernérů nevýznamný, ale oddaně projaponský Jin Žu-keng. Výsledkem Doiharových snah pak bylo také jmenování Politické rady v provinciích Che-pej a Čchachar v Pekingu dne 18. ledna. Cílem Japonců bylo spojit oba orgány v jeden, jako základ pozdějšího autonomního režimu v celé severní Číně. Oba orgány byly japonskou armádou rozpuštěny po incidentu u mostu Marca Pola a včleněny do nově ustavené Prozatímní vlády. Japonci ale museli postupovat opatrně, protože si nemohli dovolit vyprovokovat válku odtržením celé severní Číny.

Ztrátu pěti provincií na severu vnímala čínská veřejnost jako potupu a také proto se nankingská vláda snažila udržet detaily jednání v tajnosti. Vznik japonských režimů narušoval ideál sjednocené Číny, oslaboval pozice nankingské vlády a přesvědčil řadu obyvatel, že Čankajškova politika, kdy obraně před nepřítelem předcházelo sjednocení země, je špatná.¹²⁰ Hněv Číňanů – a zejména tradičně radikálního studentstva – se ale spíše než proti Japoncům obracel proti nacionalistické vládě. Demonstrace v severních provinciích potlačovali podle ustanovení dohod sami Číňané a jejich často velmi brutální postup vyvolal další vlnu nevole a nenávisti vůči kuomintangskému režimu. Nankingská vláda se ještě více než v minulých letech snažila vycházet s Japonci co nejlépe, aby jim neposkytla záminku k dalším vojenským akcím.¹²¹ Netrvalo tedy dlouho a Japonci začali vyhlášovat své domnělé nároky také na území jižní Číny. Sami japonští odpůrci přílišné rozpínivosti v Číně ale taktiku budování nezávislých oblastí odsuzovali a argumentovali, že skutečný ekonomický

---

porušoval příměří z Tchang-ku.

120 Podle tehdejšího tisku ztratil Čankajšek ve prospěch cizinců větší území, než kterýkoliv vládce Číny před ním. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 192.

121 Čankajšek ale navzdory hlasům svých odpůrců nepřestával tvrdit: „Pokud nejprve neodstraníme domácí bandity, tak jednoduše nemůžeme přemoci hrozby ze zahraničí. V dnešní době již celý národ zapomněl na nebezpečí, které hrozí zevnitř od domácích banditů. Dokáží jen vychloubačně mluvit o vzdorování zahraničním urážkám.“ Wang Ťing-wej vysvětlil dále generálovy obavy tak, že pokud by chtěl vyslat vojsko na odpor proti Japoncům, musel by stáhnout jednotky bojující proti komunistům. V takovém případě by ovšem komunisté mohli posílit svůj vliv. *Tamtéž* s. 101-102.

prospěch přinese sever Číny Japoncům jedině, pokud v něm upevní svou moc nankingská vláda, která bude v míru spolupracovat s Mandžukuem a Japonskem. Japonské ministerstvo zahraničí stanovilo v říjnu 1935 tzv. tři základní principy, kterými nabízelo Číně spolupráci za předpokladu, že uzná japonské zisky v Mandžusku, Džeholu, Che-peji a Čchacharu, zřekne se podpory ostatních zemí a spojí se s Japonskem proti Sovětskému svazu.¹²² Tyto podmínky ale byly pro Čankajška nepřijatelné a proto napětí na severu země stále rostlo.

Úspěchy dosažené v severní Číně povzbudily radikály z Kuantungské armády, kteří začali stále více uplatňovat svůj vliv na zahraničí politiku Japonska, zatímco moc politických stran slábla. Změně poměru sil v Japonsku napomohla také Čankajškova snaha neodporovat japonským zájmům, která japonskou agresi dále rozdmýchávala.¹²³ Bylo ovšem třeba, aby si dvě nejvýraznější armádní kliky mezi sebou ujasnily směr dalšího japonského postupu. Patrně nejznámějším, každopádně posledním a největším pokusem radikálních složek armády o převrat bylo spiknutí mladých důstojníků z 26. února 1936. Spiknutí se nepodařilo příliš dobře utajit, protože povstalci s ním ve snaze sehnat „patrona“ seznámili řadu osob. Důstojníci zaútočili ve snaze zlikvidovat stoupence Skupiny kontroly. Radikálové zavraždili několik ministrů a dalších významných osob a obsadili řadu důležitých budov. Po třech dnech naprostého zmatku se armádní velitelé snažili o dohodu s povstalci, požadavky mladých důstojníků ale nebyly přijatelné, a tak se obě strany ocitly v patové situaci. Císař tedy nařídil povstání bez jakýchkoliv ústupků potlačit, částečně také proto, že řada ze zavražděných patřila k jeho blízkým spolupracovníkům. Povstalce se nakonec podařilo porazit bez boje, většina vůdců povstání ale byla bez obhájců odsouzena a popravena.¹²⁴ Po porážce

122 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 100-101.

123 COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 376.

124 Jednalo se o obzvláště tvrdý trest, protože většina pachatelů vzpoury či atentátu odcházela od soudu s mírnými tresty, pakliže svůj čin zdůvodnila vlasteneckými pohnutkami. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik*

pučistů navíc v zemi zesílil společenský tlak, který vyžadoval důsledné projevy vlastenectví soustředěné kolem osoby císaře. Císařská ideologie byla nerozlučně spjata s protizápadním smýšlením a například interpretovat stát jinak než v náboženském smyslu se stalo trestným.¹²⁵ Důraz na státní náboženství a vojenskou výchovu zesílil také ve školách.¹²⁶ Moc a hlavně jednotu armády po porážce puče mladých důstojníků vzrostla. Díky rozsáhlým čistkám se totiž podařilo odstranit stoupence severní frakce, a to přestože se její významní příznivci spiknutím přímo nekompromitovali. Obnovení praxe, kdy byli do čela ministerstev ozbrojených složek jmenováni výhradně důstojníci v aktivní službě, pak měla zabránit tomu, aby se zdiskreditovaní severané znovu dostali k moci. Pozice severanů tak i přes jejich tuhý odpor postupem let oslabovala, převaha jim ale zůstala v Kuantungské armádě. Nejvýznamnějším stoupencem severanů byl generál Sadao Araki, který těžce nesl císařovu podporu jižní frakce. Sám generál zastával názor, že nebezpečí marxismu je potřeba čelit dříve, než bude pozdě. Ideální dobu pro útok na Sovětský svaz pro něj představoval rok 1936. Při prosazování svých cílů ovšem často používal poněkud nekorektní prostředky, které vzbuzovaly nelibost jiných mocných. V rámci japonských ozbrojených sil se střetávaly také zájmy pozemních a námořních sil.¹²⁷ Náčelníkem generálního štábu pozemních sil byl od prosince 1931 císařův prastrýc princ Kanin a jen o něco kratší dobu zastával post náčelníka generálního štábu válečného námořnictva císařovnin bratranec princ Fušimi. Jmenování císařových příbuzných velice potěšilo stoupence pokračování agrese, protože oba zastávali nesmiřitelnou linii, a militantní kruhy navíc mohly jejich prostřednictvím působit přímo na císaře a ovlivňovat ho.¹²⁸ Tradičně umírněnější námořnictvo

---

moderního Japonska. Praha: BB art, 2002, s. 225.

125 Nacionalismus zaměřený na osobu císaře byl pro Japonce tak důležitý, protože modernizací a napodobováním Západu přišlo o podstatnou část vlastních filozofických tradic. REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 246.

126 Důraz byl kladen na dodržování rituálů, tvrdý dril a mechanické plnění úkolů. Největší vliv na školství měla armáda a učební látka byla pečlivě kontrolována. MENDELSSOHN, Peter de: *Japan's Political Warfare*. Londýn: Allen and Unwin, 1946, s. 91-92.

127 Japonská armáda neměla letectvo jako takové.

128 BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 197.

usilovalo především o vybudování silného loďstva coby nezbytného předpokladu další expanze, kterou chtělo vést jižním směrem. Námořnictvo nechtělo zůstat pozadu za armádou, která právě úspěšně prosadila svůj vliv v Mandžusku a na severu Číny, a v jihovýchodní Asii se nacházela bohatá ložiska ropy nezbytné pro fungování flotily.¹²⁹ Námořní zbrojení bylo ale již řadu let omezováno mezinárodními smlouvami. Japonsko se jich proto na samém konci roku 1934 s definitivní platností zřeklo. Armáda, která svým nátlakem dokázala ovlivnit složení vlády, se totiž postupně stále větší měrou zasazovala o oficiálně schválený tvrdší směr zahraniční politiky.¹³⁰ Kromě vzrůstající podpory mezi Japonci se mohla těšit také z financování svých rostoucích výdajů. Ve druhé polovině třicátých let už byla vláda na armádě zcela závislá a armáda měla při politickém rozhodování převahu. Do opozice se ovšem postavily politické strany, které s podobnými zásahy do politiky nesouhlasily. Konflikt mezi vládou a politickými stranami volal po vyřešení. Přijatelným pro všechny strany se stal kníže Fumimaró Konoe, který byl v roce 1937 pověřen sestavením vlády. Příslušník tradiční dvorské aristokracie se těšil oblibě veřejnosti, měl relativně málo nepřátel a námitky proti jeho jmenování nevznášela ani armáda, které bylo většinou obtížné vyhovět.¹³¹ Kníže byl nepochybně vzdělaným a nadaným mužem a respektovaným státníkem, během války, která krátce po jeho jmenování vypukla, se ale projevil jako slabý a nerozhodný vůdce.¹³²

---

129 PEATTIE, Mark R.: Nanshin: The „Southward Advance,“ 1931-1941, as a Prelude to the Japanese Occupation of Southeast Asia. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996. s. 213.

130 Ministerstvo zahraničí si převahu armády při tvorbě japonské zahraniční politiky uvědomovalo, a přestože s agresivním kurzem nesouhlasilo, uvědomovalo si, že bez spolupráce generálního štábu by se stejně neobešlo. Pokud nechtěli pracovníci ministerstva přijít o místo, vycházeli požadavkům armády vstříc. Podle často používaných argumentů tak měli větší šanci ambice armády alespoň trochu limitovat, než kdyby byli z rozhodování zcela odstraněni. Mnozí tak ale jen zdůvodňovali své oportunistické jednání. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 203.

131 Konoe během své vlády nebyl schopný vzdorovat tlaku armádních kruhů, které si díky jeho váhavosti dokázaly prosadit vlastní vůli. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 349.

132 Řada současníků ho označovala za flegmatického či věčně znuděného a bez energie a tajemstvím nebyl ani jeho hypochondrismus. Přestože skutečně trpěl chatrným zdravím, na nemoci se často vymlouval i

3. Japonská invaze do vlastní Číny

3.1. Přípravy na invazi

Po letech pronikání do Mandžuska a do severní Číny uskutečnili Japonci v roce 1937 rozsáhlou invazi na kontinent. Vzhledem k jejich předchozí politice v Mandžusku a později také v severních provinciích Číny a vzhledem k neustávajícímu tlaku Japonců usilujících o stále větší vliv i v dalších oblastech vlastní Číny se nejednalo o překvapivý krok. Svých původních cílů, tedy vytvoření nárazníkové oblasti kolem Mandžuska, sice Japonsko dosáhlo kolem poloviny třicátých let, stále však marně vyžadovalo další privilegia od nankingské vlády. Někteří radikální důstojníci se navíc obávali, že nankingská vláda by se mohla spojit se Sovětským svazem za účelem napadení Mandžuska. V japonských vojenských kruzích se totiž šířilo přesvědčení, že Čankajšek je jen loutkou v rukách čínských komunistů, Sovětského svazu, nebo obou.¹³³ Plány invaze začali Japonci sprádat již během křehkého a neklidného příměří, a sice od roku 1935, konkrétnější rozměry ale jejich představy získaly až o rok později.¹³⁴ Japonští vojenští činitelé si nemohli nevšimnout vlny odporu, která se proti jejich akcím v Číně zvedala, přesto své chystané tažení nepřestávali zdůvodňovat vznešenými motivy. Považovali se za nositele pokroku, případně invazi na kontinent vysvětlovali jako národní obranu před tlakem velmocí či snahou o udržení pořádku ve východní Asii.¹³⁵ Nepřestávali také proklamovat

---

v krizových situacích, kdy nechtěl nést další odpovědnost za osud národa. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 143-144.

133 A čínské komunisty stejně Japonci vnímali jako loutky Sovětského svazu. Faktem sice je, že Čankajšek pomoc čínských i sovětských komunistů přijímal a že později vedoucí roli v odporu proti Japoncům převzala Komunistická strana Číny, japonské obavy ale byly v tomto směru přehnané. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 10.

134 Bylo rozhodnuto, že pro úspěšný průběh střetnutí se Sovětským svazem je nejprve nutné dobýt Čínu a zajistit tak potřebný klid. Pokud by totiž bylo Japonsko během útoku na Sovětský svaz napadeno kuomintangskou armádou, nemohlo doufat ve vítězství.

135 Japonci byli odhodláni „zachránit“ Čínu, ať už si to přála, nebo nikoliv, což dobře ilustruje obhajoba, kterou pronesl generál Macui před vojenským tribunálem: „Zápas mezi Japonskem a Čínou vždy byl jen rvačkou

nutnost spolupráce mezi Japonskem, Mandžuskem a Čínou. Nutno ale podotknout, že Japonci si tuto spolupráci představovali jako vykořisťování čínských zdrojů a jako cestu k naplnění svých obchodních zájmů. Agresivní směřování zahraniční politiky bylo navíc oficiálně potvrzeno 11. srpna 1936 přijetím Základních principů národní politiky, tedy dokumentu společně vypracovaného ministerstvem války a ministerstvem válečného námořnictva.¹³⁶ Japonsko záhy přešlo na systém válečného hospodářství a masivní zbrojení, aby mohlo své cíle uskutečnit. Zároveň se japonští vojáci soustředili v oblasti Velké čínské zdi, kde čekali na další postup do čínského vnitrozemí.¹³⁷

Zatímco Japonci své akce ospravedlňovali obranou národních zájmů, Čína jejich pronikání na kontinent vnímala jen jako další z řady agresí zahraničních mocností, které provázely celé její moderní dějiny a které už nehodlala déle trpět.¹³⁸ Jedním z důvodů japonské agrese byl proto také nebezpečně vzrůstající čínský nacionalismus, který ohrožoval japonské zájmy v Číně. Někteří Japonci proto zastávali názor, že je ho třeba zničit dříve, než napáchá větší škody. Na druhou stranu ale nacionalistické cítění Číňanů utužovali sami Japonci svým agresivním přístupem. V tomto bludném kruhu příčin a následků oba národy vězely už od konce první světové války, situace se ale stále zhoršovala. V zimě 1936 pak došlo v Číně k tzv. sianskému incidentu, který zásadně změnil čínský přístup k japonským dobyvatelům.

---

bratrů v rámci „Asijské rodiny“. ... Všechny ty roky jsem věřil, že na tento zápas se musíme dívat jako na způsob, jak přimět Číňany k sebereflexi. Neděláme to, protože je nenávidíme, ale naopak protože je milujeme až příliš. Je to totéž, jako když v rodině staršímu bratrovi došla trpělivost s jeho nevychovaným mladším bratrem a musí ho potrestat, aby ho donutil chovat se správně.“ Generál této myšlenky podle všeho skutečně věřil. MARUYAMA Masao: Differences between Nazi and Japanese Leaders. In MORRIS, Ivan: *Japan 1931-1945: Militarism, Fascism, Japanism?* Boston: D. C. Heath, 1963, s. 44. Ve svých názorech, že Čína musí být potrestána za protijaponské nálady a činy, ale rozhodně nebyl osamocený. COOX, Alvin D.: Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 297.

136 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 127-128.

137 Rok před samotnou invazí vzrostl počet japonských vojáků v severní Číně zhruba čtyřikrát oproti předchozímu stavu. ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995, s. 27.

138 REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 249.

Čankajšek se od počátku třicátých let snažil Japonce příliš neprovokovat a vycházet vstříc jejich požadavkům, protože se soustředil na svůj boj s komunisty. Obával se totiž, že jsou největším zlem, jaké by mohlo Japonsko postihnout.¹³⁹ Vzhledem k tomu, že samo Japonsko se snažilo nankingskou vládu přimět ke společnému postupu proti komunismu, panovaly obavy, že generál by mohl japonskou nabídku přijmout, a to za cenu dalších zisků Japonska v Číně.¹⁴⁰ Studentské bouře a demonstrace volající po válce proti Japonsku Čankajšek okázale ignoroval a všechny, kdo odporovali jeho představám, označil za komunisty a tvrdě proti nim postupoval. Někteří historikové nicméně v pozdějších letech ocenili Čankajškovu smířlivý přístup k japonským dobyvatelům, protože se tak generálovi podařilo oddálit japonskou invazi.¹⁴¹ S generálovou taktikou ale nesouhlasili ani někteří z jeho spojenců, mezi nimi Mladý maršál Čang Süe-liang a generál Jang Chu-čcheng, kteří veleli jednotkám původně umístěným v Mandžusku. Oba uzavřeli s čínskými komunisty příměří, které by umožňovalo vytvoření jednotné protijaponské fronty, a snažili se ke stejnému kroku přimět i generála Čankajška.¹⁴² Na začátku prosince 1936 přijel generál Čankajšek do Si-anu, aby donutil své podřízené pokračovat v boji. Maršál Čang a generál Jang se ale odmítali podvolit Čankajškovým požadavkům na další trestnou výpravu proti komunistům a když generál odmítal přistoupit na jejich podmínky, zajali ho a nechali na dva týdny

---

139 Toho využívala komunistická propaganda a snažila se získat podporu tvrzením, že Čankajšek se na rozdíl od nich nenáviděným Japoncům postavit nehodlá. Mao Ce-tung také označoval nacionalistického generála jako honičiho psa imperialismu, který zaprodal čínské národní zájmy. SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 247.

140 Řada předních Číňanů byla navíc přesvědčena, že účinně vzdorovat stále novým japonským požadavkům je možné jen s pomocí Sovětského svazu. Takové spojení ovšem nebylo reálné, dokud byla Komunistická strana Číny pronásledovaná. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 334.

141 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 379.

142 Komunisté využili skutečnosti, že Mladý maršál přišel o své pozice v Mandžusku, protože na Čankajškovo doporučení stáhl svá vojska bez většího odporu, a snažili se ho přimět ke spolupráci. Zpočátku neformální jednání probíhala od konce roku 1935 a dlouho nenesla výsledky, protože Čang sice uznával nutnost vytvořit jednotnou protijaponskou armádu, vypovědět poslušnost Čankajškovi se ale zdráhal. S komunisty přesto uzavřel příměří a jen o rok později díky změněné situaci naléhal na Čankajška ve prospěch spolupráce s Komunistickou stranou Číny.

uvěznit i s celým doprovodem.¹⁴³ Komunisté žádali generálovo přísné potrestání, Mladý maršál ale chtěl Čankajška pouze donutit ke změně názoru, proto stanovil několik podmínek, při jejichž splnění sliboval všechny zajatce propustit. Mezi vzbouřenci a Čankajškovými stoupenci hrozil propuknout závažný konflikt, nakonec se ale kombinací jednání a nátlaku podařilo dosáhnout kompromisu.¹⁴⁴ Čankajšek bez písemného dokladu přislíbil, že ukončí občanskou válku a spojí se s Komunistickou stranou Číny v jednotné frontě proti Japonsku. Slib skutečně pod tlakem veřejného mínění dodržel. V následujících letech tak byl navzdory všem problémům, které s nankingskou vládou vyvstaly, považován za skutečného národního vůdce. Generál v době mezi sianským incidentem a zahájením japonské invaze do vlastní Číny odmítl dělat nepříteli jakékoliv další ústupky, ani v následujících válečných letech ale neopustil myšlenku smírného řešení a ke spolupráci s komunisty přistupoval velmi neochotně.¹⁴⁵ Změnu Čankajškova postoje ale mnozí Japonci podcenili a zrození nové a silnější Číny spatřovali v sianském incidentu jen ti největší odpůrci expanze.¹⁴⁶

Koncem prosince byl tedy Čankajšek propuštěn a vrátil se zpět do Nankingu, kam ho doprovázel také mladý maršál, který se chtěl přesvědčit, jak generál plní svůj slib. Cesta se stala Čang Süe-liangovi osudnou, protože tentokrát ho nechal Čankajšek zadržet a uvěznit. Svého zajatce držel pod přísným dohledem a pěstoval u něj závislost na opiu. Maršál zůstal Čankajškovým vězňem i po roce 1949, kdy Kuomintang definitivně prohrál

---

143 Sianské události vyděsily celou Čínu, šokovaly velkou část světa a obzvláště nepříjemně zaskočily Japonsko. Veřejnost si žádala bezpodmínečné propuštění Čankajška a do vyjednávání zasáhli také čínští komunisté.

144 Čínou se šířily zvěsti, že byl Čankajšek zabit, a do Si-anu téměř vyrazila trestná expedice. Kdyby byl generál skutečně zabit, hrozilo nebezpečí, že situace v zemi bude ještě nestabilnější než dříve, což by prospělo Japonsku. Z Čankajškova propuštění se proto těšili i jeho nepřátelé. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 343-344.

145 Jak podotýká autor Mao Ce-tungova životopisu Philip Short: „Čankajškovo zdráhání bylo zcela pochopitelné. Deset let se mu úspěšně dařilo držet komunisty na okraji čínského politického života. Nyní se ocitli zpět ve středu pozornosti jako legitimní politická strana. Stali se součástí národní platformy a stranou s celonárodní působností a vlivem. Mao Ce-tungovi se otevřela cesta k moci.“ SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 271.

146 Čankajšek byl přesvědčen, že na svobodu se dostal převážně díky své oblibě mezi veřejností, která ho chtěla jako svého vůdce a začal si mnohem více všimnout hlasů volajících po válce s Japonskem.

občanskou válku v Číně, a byl společně s prchajícími kuomintangskými stoupenci odvezen na Tchaj-wan. V domácím vězení, které si krátil převážně studiem, pak žil až do roku 1990 a znovu nabytou svobodu mu vynesla až smrt Čankajškova syna a nástupce. Sianské události tak sjednotily nepřátele, z jejichž potyček dosud mohli Japonci těžit, a donutily agresory rychle reagovat. Nacionalisté uzavřeli spolu s komunisty jednotnou frontu na přelomu srpna a září, obě strany si navzájem slíbily řadu ústupků.¹⁴⁷ Kuomintang Komunistickou stranu Číny uznal oficiálně 23. září. Další léta ale ukázala, jak nejednotná ve skutečnosti druhá jednotná fronta Kuomintangu a Komunistické strany Číny byla. Náhlá vlna čínského odporu každopádně donutila Japonce změnit plány v Číně.¹⁴⁸

3.2. Incident u mostu Marca Pola

Japonci mezitím hledali vhodnou záminku k rozpoutání agrese. Základní body plánu byly jasné a zbývalo jen upřesnění některých detailů. Samotný incident, který válku rozpoutal, byl naplánován již v březnu 1936, není ale zřejmé, jak přesný byl jeho scénář a nakolik během něj zúčastnění vojáci improvizovali.¹⁴⁹ Jisté ale je, že bizarní událost nevelkého významu přerostla

---

147 Komunisté souhlasili, že se nebudou dále snažit o provedení proletářské revoluce a že nebudou násilím zabavovat půdu statkářům a Kuomintang na oplátku povolil komunistům zřídit si styčné úřady v několika městech, vydávat deník *Nová Čína* a vyslat některé členy do kuomintangských poradních orgánů. FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 357.

148 Čínští historikové z komunistického i nacionalistického tábora se shodnou, že sianský incident byl zásadní událostí, která změnila dějiny moderní Číny. Postupem let získal incident téměř mystický či duchovní nádech, podpořený výpověďmi účastníků, kteří podávali vlastní verze událostí. Čankajšek například tvrdil, že byl rozhodnut nepodlehout vzbouřencům i za cenu svého života. Do deníku si poznamenal: „Musím zachovat stejnou odvahu, která dovedla Ježíše Krista ke Kříži.“ Mladý maršál pak údajně objevil generálův deník, poznal, jakou skvělou osobností a národním vůdcem je, a rozhodl se ho propustit. Čankajšek dále tvrdil, že komunisté již byli téměř poraženi a zbývalo zasadit poslední úder, tudíž kvůli sianskému incidentu přišly všechny snahy vniveč. Podlé této teorie radikálních nacionalistů tak za pozdější porážku Kuomintangu v občanské válce s komunisty mohla zrada maršála Čanga. Komunisté také vykládají sianský incident po svém a především zdůrazňují vlastní roli. Čou En-lai, který byl vyslán na místo, prý dokázal přivést Čankajška i vzbouřence ke smíru, čímž společně s Maem, který situaci správně vědecky analyzoval, zachránili Čínu ze spárů japonského imperialismu. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 345-349.

149 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 135.

v osmiletou válku, kterou ovšem Japonci nikdy nevyhlásili.¹⁵⁰ V japonské terminologii se tak o následujících letech krvavé agrese v Číně hovořilo jen jako o „čínském incidentu“.¹⁵¹ Přesto chápala většina Japonců boj proti Číně jako válku přímo svatou. Faktem je také skutečnost, že na přípravě či na realizaci japonského útoku se podílela také řada císařových příbuzných.

Incident u mostu Marca Pola (most Lu-kou-čchiao) nedaleko Pej-pchingu proběhl 7. července 1937.¹⁵² Japonský pluk, který svou přítomnost omlouval svérázným výkladem Boxerského protokolu, prováděl poblíž starobylého mostu noční cvičení. Jeden z vojáků se ale během výcviku na chvíli vzdálil do křoví, aby si ulevil. Ve tmě zaznělo několik výstřelů a velitel japonské jednotky okamžitě usoudil, že střílejí čínští komunisté.¹⁵³ Celá jednotka proto nejprve marně volala chybějícího vojáka a pak vydal velitel rozkaz zaútočit na čínskou pevnost postavenou na konci mostu. Japonec po tamějším veliteli požadoval otevření městských bran, údajně aby mohli vojáci hledat svého druha. Číňan požadavek odmítl, a Japonci začali pevnost ostřelovat. Nejparadoxnější na celé zámince k rozpoutání války byla skutečnost, že pohřešovaný Japonec se během chvíle vrátil zpět ke své jednotce. Japoncům ale i tento chabý důvod stačil k tomu, aby v poměrně krátké době zahájili rozsáhlé válečné tažení směrem na

---

150 Japonsko se obávalo, že pokud by válku vyhlásilo, popudilo by proti sobě velmoci a především Spojené státy, které by mohly uvalit embargo na dodávky ropy, železa, oceli a dalších nezbytných surovin. Američtí vývozcí tak mohli obejít Zákon o neutralitě z roku 1935, který zakazoval dodávky zbraní a dalšího materiálu pro vojenské využití všem zemím účastnícím se války. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 256.

151 Tak byla japonská agrese v Číně označovaná na příkaz vlády až od 2. září 1937. Do té doby se konflikt, tehdy ještě místně omezený, označoval jen jako „severočínský incident“. Jedním z mnoha důvodů, proč Japonsko nikdy oficiálně nevyhlásilo Číně válku, bylo, že se většina předních důstojníků a politiků domnívala, že kapitulace čínské vlády bude dosaženo skutečně rychle a „incident“ tak nepřeroste v žádný závažnější konflikt. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 55. Oficiální válku vyhlásila až 9. prosince 1941 čínská nacionalistická vláda.

152 Vztahy mezi japonskými a čínskými vojáky ale byly v té době tak napjaté, že válku mohla rozpoutat kterákoliv drobná potyčka. Svou roli ale sehrála i skutečnost, že nedaleko mostu se nacházel důležitý železniční uzel, kterého se nacionalisté nechtěli za žádnou cenu vzdát. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 373-374.

153 Dodnes není uspokojivě vysvětleno, kdo přesně střílel, protože situace v okolí Pekingu byla v červnu 1937 celkově velmi napjatá. COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 299.

jih. Koncem července odmítla Čína japonské požadavky pro uzavření příměří. Jednalo se o stále stejné body – uznání Mandžukua, uzavření paktu proti Kominterně a potlačení protijaponských aktivit. Japonsko se tak prý cítilo přinuceno, aby konflikt vyřešilo silou, potrestalo krutou čínskou armádu a přivedlo tak nankingskou vládu k rozumu.¹⁵⁴

V prvních měsících byly boje poměrně omezené a hlavní události se odehrávaly u jednacích stolů, protože prozíraví lidé na obou zneprátelených stranách se obávali vyčerpávající války, která by prospěla jedině čínským komunistům.¹⁵⁵ Jedním z nejvýznamnějších japonských představitelů, který tažení do vlastní Číny odmítal a své přesvědčení dokázal racionálně zdůvodnit, byl generál Kandži Išiwara. V souvislostech druhé čínsko-japonské války je sice jeho jméno připojováno k těm nečetným, kdo se snažili dosáhnout smírného řešení, nelze na něj ale nahlížet jako na pacifistu. Generál, který inspiraci čerpal v evropských klasicích vojenského umění, se velkou měrou podílel na počáteční japonské agresi v Mandžusku. Od roku 1928 sloužil v Kuantungské armádě, kde pomáhal upevňovat japonský vliv v oblasti a zasazoval se za obsazení Mandžuska, které vnímal jako pevnost schopnou čelit Číně z jihu a především Sovětskému svazu ze severu.¹⁵⁶ V polovině třicátých let, kdy zastával důležitou funkci v generálním štábu, ale změnil názor. V dřívějších letech věřil v nevyhnutelný konflikt Východu a Západu, v němž proti sobě stanou první světovou válkou posílené Spojené státy a Japonsko, coby vůdce sjednoceného Východu – a sjednocování začalo obsazením Mandžuska, protože Čína o svou výsadní roli v Asii dávno přišla. V polovině třicátých let si ale uvědomil, že daleko závažnější a v čase bližší hrozbu pro Japonsko představuje Sovětský svaz a Japonsko by tedy mělo zaměřit veškeré své síly k eliminaci sovětského

154 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 395.

155 BOYLE, John Hunter: Peace Advocacy during the Sino-Japanese Incident. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 246-247.

156 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 45.

nebezpečí. Za obzvláště škodlivý z hlediska tříštění sil pak považoval konflikt, ke kterému se čím dál jasněji schylovalo v Číně. Podle jeho informací navíc japonská armáda neměla dostatečné ekonomické prostředky a schopnosti potřebné k vedení dlouhodobější války na kontinentě, a proto se generál rozhodně stavil proti invazi, která mohla podle jeho představ snadno přerůst v dlouhý a vyčerpávající konflikt, který by Japonsko s ohledem na sovětskou hrozbu oslabil. Išiwara jako jeden z mála nepodceňoval čínský nacionalismus a neviděl v generálu Čankajškovi a jeho Kuomintangu jen další militaristickou frakci, jakých bylo v rozdrobené Číně mnoho.¹⁵⁷ Zatímco tedy v době mandžuského incidentu prosazoval generál Išiwara sjednocení Japonska, Mandžuska a Číny silou, o šest let později už upřednostňoval vyjednávání, zastavení všech japonských vojenských akcí na jih od Velké čínské zdi a omezení všech agresivních akcí na severu Číny.

Po incidentu u mostu Marca Pola se Išiwara s hrstkou příznivců snažili zastavit další násilnosti a vyřešit spor smírnou cestou. Přes odvážná prohlášení ale značně osamocený Išiwara invazi zabránit nedokázal.¹⁵⁸ Expanzionisté mu navíc nezapomněli připomenout jeho vlastní roli při rozpoutání mandžuského incidentu. Příznivci expanze a zvláště příslušníci Kuantungské armády si sice také uvědomovali potenciální hrozbu Sovětského svazu a rovněž nechtěli, aby je v případě vypuknutí druhé rusko-japonské války svazovaly nevyřešené záležitosti v Číně. Na rozdíl od Išiwary ale řešení spatřovali v co nejrychlejší porážce Číny – nankingská vláda pro ně nebyla dost důvěryhodná a Japonci proto chtěli předejít možnosti, že se během jejich konfliktu se Sovětským svazem přidá do řad nepřítele a ohrozí tak Japonsko na dvou frontách. Rostoucí protijaponské nálady v Číně navíc příznivce expanze nezastrašovaly a naopak v nich vyvolávaly odpor. Mezi japonskými politiky a důstojníky generál Išiwara

---

¹⁵⁷ *Tamtéž* s. 48.

¹⁵⁸ „Dokud jsem naživu, ani jediný voják nebude poslán do Číny,“ pronesl Išiwara jen měsíc před zahájením invaze. *Tamtéž* s. 49.

nejen nenalezl podporu, ale dokonce začal ztrácet svou vlastní pozici. Koncem září roku 1937 byl odstraněn z pozice na generálním štábu a převelen zpět ke Kuantungské armádě, ovšem na méně významnou pozici, ze které nemohl ovlivňovat povahu japonských akcí v Číně. Po čase ale začal být na obtíž i tam, proto mu byla v roce 1939 přidělena posádková služba v Kjótu a o dva roky později byl přeřazen do zálohy.

3.3. Tažení do vlastní Číny a obsazení Šanghaje

Invaze do vlastní Číny byla v hlavách svých tvůrců typickou bleskovou válkou, podpořenou navíc předpokladem, že po ovládnutí severní Číny Japonskem nebude Čína ekonomicky schopná vzdorovat japonskému nátlaku. Japonští představitelé ale podcenili sílu čínského hnutí odporu a přecenili své vlastní možnosti vedení války, takže boje na kontinentě postupně vážaly stále větší počet japonských jednotek a dosažení vítězného cíle, tedy konečná porážka Číny, se octlo v nedohlednu.¹⁵⁹ Naplnily se tak obavy, které ještě před vypuknutím války sdílelo jen několik odpůrců invaze. Generál Išiwara přiblížil v roce 1939 v rozhovoru s princem Cunejošim Takedou, že způsob uvažování japonských velitelů zůstal od dob obsazení Mandžuska stejný a nereflektoval tak změněnou skutečnost: „Mandžuský incident jim dal fixní ideu a oni z něj vyvodili, že válku lze ukončit ve spěchu. Myslel jsem si, že to ukazuje jak nedokonale porozuměli národnímu charakteru Číňanů.“¹⁶⁰ Obdobný názor zastával na čínské straně také Čankajškův švagr T. V. Sung: „Jak Číňané, tak Japonci se v sobě zmýlili. Japonská armáda se stále nezbavila svých starých představ o čínské armádě. Myslí si, že jakmile na nás jednou udeříte, vzdáme se a uděláme, cokoliv budete chtít. Čínská armáda se od dob mandžuského

---

159 Ve válce s Čínou bylo zapojeno na milion japonských vojáků, kteří v pozdějších letech chyběli ve válce v Pacifiku. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 131.

160 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 50.

incidentu poučila. Cvičili ji Němci a strávili jsme mnoho času její modernizací. Ona ví, že zesílila a je plná sebevědomí, že tentokrát nebude poražena. Takže japonská armáda podceňuje čínskou armádu a čínská armáda přeceňuje samu sebe. V tom je skryto veliké nebezpečí.¹⁶¹ Japonci se nejdříve soustředili na obsazení všech důležitých železničních uzlů v severovýchodní Číně. Do konce července se jim podařilo dosáhnout prvního výraznějšího úspěchu, když dobyli Pej-pching. Navzdory představám některých velitelů, že po dobytí někdejšího hlavního města celá země kapituluje, válka pokračovala dál. Japonští velitelé odmítali uznat chyby ve svých předpokladech a raději plánovali další tažení, která měla dovést japonskou armádu k vítězství. Dalším městem, jehož dobytí mělo přinutit nankingskou vládu k rychlé kapitulaci, se stala Šanghaj. V srpnu proto Japonci zaútočili do střední Číny, kde rozšiřovali bojové akce pomocí vyprovokovaných incidentů. Mezi ně patřil také pokus dvou japonských vojáků, kteří se 9. srpna pokoušeli proniknout do prostoru čínského vojenského letiště v Šanghaji. Při potyčce se strážníci byli oba muži zastřeleni. Jako odvetné opatření pak Japonci podnikli brutální tažení v oblasti dolního toku Jang-c' a především se soustředili na dvě nejvýznamnější metropole, Šanghaj a Nanking.¹⁶²

Útoku na Šanghaj velel teprve 15. srpna jmenovaný generál Iwane Macui. Byl povolán ze zálohy, do níž odešel kvůli četným zdravotním problémům, jelikož trpěl tuberkulózou. Japonci se zpočátku nacházeli v menšině a navíc proti nim generál Čankajšek postavil své nejlepší vojáky. Japonská armáda proto postupovala obzvláště brutálně a způsobovala těžké ztráty také na životech civilistů. Například velitel letectva princ Higašikuni nařídil již 14. srpna nálety na civilní obyvatelstvo. Dobývání Šanghaje, kde probíhaly úporné boje doslova o každou ulici, trvaly několik měsíců, během kterých Japoncům přicházely na pomoc další posily a ztráty narůstaly závratnou rychlostí. Jistý zvrat přineslo až

161 *Tamtéž* s. 67.

162 V následujících krvavých bojích dosáhly čínské ztráty 367 tisíc mrtvých, zatímco na japonské straně bylo 21 300 mužů zabito a přes 50 tisíc zraněno. COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-CLIO, 1978, s. 44-45.

vylodění jednotky generála Heisukeho Janagawy v zálivu Chang-čou, vzdáleném asi 60 kilometrů od města, dne 5. listopadu. Čerství vojáci čínskou obranu naprosto překvapili a rychle postupovali směrem k městu. Nejúspěšnější a také nejkrutější byla šestá divize generála Hisaa Taniho, která několik dní po vylovení vstoupila do šanghajského předměstí Sung-čchiang a během několika týdnů ho zcela zničila. Korespondent britského listu Manchester Guardian Harold J. Timperley scénu zkázy barvitě popsal: „Stěží tu stojí jediná budova, která by nebyla zpustošena požárem. Doutnající trosky a opuštěné ulice poskytují příšernou podívanou. Jedinými živými tvory jsou psi, nepřírozeně ztučnělí hodováním na mrtvolách. V celém Sung-čchiangu, který byl hustě osídlen a měl přibližně 100 000 obyvatel, jsem spatřil pouze pět Číňanů. Šlo o stále slzící staré lidi, ukryté ve francouzské misii.“¹⁶³ Dne 12. listopadu zničené město kapitulovalo, namáhavé dobývání Šanghaje ale poprvé zpochybnilo japonské plány na bleskovou válku.¹⁶⁴

Koncem listopadu 1937 se situace na japonské straně celkově vyvíjela pozitivně. Většina severočínských provincií a provincií Vnitřního Mongolska byla pod japonskou kontrolou a japonská armáda je začala přetvářet v stále pevnější síť autonomních kolaborantských režimů. Japonští vojáci úspěšně pronikali podél železničních tratí dále do nitra Číny a partyzánské útoky jejich postup zpomalovaly jen zanedbatelně. Jen málokdo na japonské straně si uvědomoval, že i přes sérii jednotlivých úspěchů se Japonsko pomalu zaplétá do války s Čínou více, než mohlo být komukoliv zodpovědnému za osudy země milé. Většina velitelů byla navíc skálopevně přesvědčena, že pokud k pádu kuomintangské vlády nevedlo obsazení Pej-pchingu a Šanghaje, tak dobytí hlavního města Nankingu přivedí čínskou kapitulaci nepochybně.

---

163 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 138.

164 Japonská armáda původně plánovala dobýt Šanghaj během deseti dnů, za další tři týdny obsadit Nanking a do měsíce zlomit odpor ve Wu-chanu, všude ale naráželi na prudký odpor čínských vojáků. Vzájemná střetnutí proto byla velice krvavá. ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995, s. 35.

3.4. Dobyť Nankingu

Po dobytí Šanghaje japonská armáda zahájila postup k Nankingu.¹⁶⁵ Půvabné město s bohatou historií se v době před japonskou invazí pomalu měnilo v moderní metropoli. Od poloviny srpna 1937 musel Nanking čelit japonským náletům. Generál Macui byl ve shodě s převládajícím míněním přesvědčen, že obsazením kuomintangského hlavního města se podaří zlomit odpor generála Čankajška. Někteří důstojníci, například náčelník generálního štábu generálporučík Hajao Tada, ale s útokem na Nanking nesouhlasili, protože se obávali špatného vlivu dalšího drancování na morálku japonských vojáků. O zkáze města 1. prosince oficiálně rozhodl sám císař, který 20. listopadu vytvořil Císařský hlavní stan, nadřazený generálnímu štábu, a převzal tak odpovědnost za vedení války. Dne 27. listopadu pak sdělil své plány ohledně Nankingu generálu Macuimu. Japonci se v tu chvíli nacházeli asi 160 kilometrů od města. Ihned po obdržení instrukcí vyrazili na pochod a cestou se mezi nimi rozpoutal závod, kdo dorazí do Nankingu první. Japonské jednotky postupovaly ve třech směrech – generál Nakadžima vedl své muže ze severu, generál Janagawa z jihu a generál Macui z východu. Číňané sice s pomocí německých inženýrů vybudovali několik pevností v deltě Jang-c', Japonci je ale s pomocí úplatků snadno překonali, což je utvrdilo ve vidině snadného vítězství. Západní velmoci se japonského postupu obávaly, Tokio se je proto snažilo uklidnit stanovením tzv. čáry nejzazšího postupu směrem na Nanking, tato linie ale byla navzdory slibům vždy podle potřeby posunuta. Postup japonské armády k Nankingu provázelo drancování, vypalování domů, znásilňování, mrzačení a vraždění, kterými si vojáci krátili čas.¹⁶⁶ Nejznámější je zřejmě případ dvou

165 Řada důstojníků a především prostých vojáků se cítila pomalým postupem při dobývání Šanghaje ponížena a plánovala, jak se obsazením Nankingu Číňanům pomstí. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 34.

166 Japonští vojáci se mstili za ztráty utrpěné při bojích o Šanghaj a bez milosti stříleli i čínské vojáky, kteří se chtěli vzdát. Situaci popsal jeden z důstojníků: „Mnozí z mých vojáků přišli o přitele. Celá jednotka Číňany nenáviděla a všichni toužili pobít ty parchanty do jednoho.“ EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 210.

podporučík Tošiakiho Mukaie a Takešiho Nody, kteří spolu soutěžili, kdo před vstupem do Nankingu dříve usmrtí sto Číňanů – o jejich snažení dokonce nadšeně informoval list *Japan Advertiser*. Oba důstojníci nakonec zvýšili požadované skóre na 150, protože nebylo zřejmé, kdo stovky dosáhl jako první. Oba muži si soupeření užívali.¹⁶⁷ Během celého japonského tažení také nebylo neobvyklé, že se nezkušení vojáci učili zabíjet na bezbranných zajatých Číňanech, zatímco ti zkušenější vymýšleli co nejbolestivější a nejvíce ponižující metody mučení.

Dne 2. prosince nabídli Japonci čínské vládě příměří. Kuomintangská vláda měla uznat autonomní Vnitřní Mongolsko, jehož hranice ovšem požadavky přesně nevymezovaly, zřídit demilitarizovanou zónu od mandžuských hranic až na jih od linie Pej-pching–Tien-cin a do vyklizených oblastí dosadit projaponské úředníky, zanechat všech protijaponských akcí, podepsat s Japonci dohodu o alianci proti Sovětskému svazu a soustředit se na společný boj proti komunismu. Generál Čankajšek byl po vypjaté poradě s předními generály ochoten podmínky přijmout, přestože odporovaly předchozí politice nankingské vlády, a na jejich základě zahájit další jednání.¹⁶⁸ Japonci ale nevyšli vstříc Čankajškově ochotě vyjednávat, svou starou nabídku mezitím stáhli a doplnili ji o požadavek uznání Mandžukua, projaponskou vládu v Šanghaji, přiznání přesně nevymezených zvláštních práv Japoncům v severní Číně a odškodnění ztrát způsobeným japonským civilistům. Navíc měly být demilitarizovány všechny oblasti, kam Japonci stačili od začátku války postoupit. Zatímco čínským jednotkám by byl přístup zcela odepřen, Japonci by

167 Během válečného tribunálu v Nankingu označili plukovníci celý incident za smyšlenku, přesto byli k velké radosti přihlížejících 18. prosince 1947 odsouzeni a předvedeni před popravčí četou. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997. s.171.

168 Japonci své požadavky poprvé předložili již 5. listopadu, generál je ale začal vážně zvažovat až v době, kdy se situace na bojišti vyvíjela pro Číňany skutečně zoufale a hrozba japonského útoku na Nanking stačila z města vyhnat již značnou část obyvatel. Shromáždění důstojníci a politici nakonec s kapitulací souhlasili, protože podle nich podmínky nevedly k možnému vyhnutí čínského národa, ani nepopíraly vliv Kuomintangu v severní Číně, a naopak zabraňovaly dalšímu rozšiřování brutální války. Pozdější kolaborant Wang Ťing-wej s odkazem na klíčové setkání čelných představitelů režimu vysvětloval a omlouval své projaponské činy. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 69-70.

v demilitarizovaném území zůstali do doby, než bude obnoven klid v oblasti.¹⁶⁹ Přísnější tón byl podpořen vojenskými úspěchy, kterých Japonsko dosáhlo od doby sestavení původních požadavků. Náhlá neochota vyjednávat ovšem přivedla čínskou vládu do nezáviděníhodné pozice, ze které nebylo cesty zpět a která jen zvýšila nenávist vůči Japonsku a ochotu bojovat až do vyčerpání všech zdrojů. Čankajšek společně s celou vládou raději 7. prosince opustil Nanking a vydal se do Chan-kchou.

Na obranu města zůstalo zhruba tři sta tisíc čínských vojáků, jejich řady ale byly naprosto neorganizované. Nanking měl zhruba milion obyvatel. Na osm set tisíc jich před dobytím města uprchlo proti proudu Jang-c', do města ale přišly hledat úkryt desítky tisíc lidí z okolních vesnic. Ve městě pobývala před útokem také řada cizinců, většina z nich se sice včas rozhodla opustit město po řece, svou bezpečností si ale nemohli být jisti. Například 12. prosince Japonci bez varování zaútočili ze vzduchu na loď Panay, kde hledali úkryt pracovníci amerického velvyslanectví, novináři a další zahraniční uprchlíci. Při incidentu zahynulo několik Američanů a mnoho dalších osob bylo zraněno.¹⁷⁰ Ještě před odchodem Čankajškovy vlády ustanovili zbylí cizinci ve městě tzv. bezpečnostní zónu, tedy neutrální území o rozloze zhruba čtyř kilometrů čtverečních. K dispozici jim kuomintangská vláda přenechala základní zásoby a několik set čínských policistů. Bezpečnostní zóna zpočátku přijímala jen osoby, které přišly při bombardování o domov, ale i tak se velmi rychle plnila. V Nankingu zůstalo v době japonského útoku jen dvacet dva cizinců, především misionáři, lékaři, vzdělanci a obchodníci. Byli to právě cizinci, kteří po útoku organizovali obranu

---

169 Vágně vymezené a poněkud tróufalé požadavky měly později posloužit jako důvod k dalšímu vedení války až do konečné porážky Číňanů. Japonci totiž ani nepředpokládali, že přísnější verzi Čankajšek přijme.

170 Japonci oficiálně tvrdili, že k potopení došlo omylem, přestože vojáci hořící loď obsadili a prokazatelně stříleli po záchranných člunech. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 267.

města a kteří o zkáze Nankingu informovali svět.¹⁷¹ Město bylo při příchodu japonské armády poloprázdné a připravené k boji.

Japoncům při útoku na Nanking již nevelel generál Macui. Onemocněl dalším záchvatem tuberkulózní horečky a byl povýšen na formálního velitele japonské armády umístěné v prostoru střední Číny. Vlastním dobýváním města tak byl pověřen císařův strýc princ Asaka, který před útokem údajně vydal nechvalně proslulý rozkaz: „Zabijte všechny zajatce!“¹⁷² Čínský velitel města, který navenek vybízel k obraně Nankingu, se nejprve marně pokusil vyjednat příměří a pak se na Čankajškův rozkaz připojil k uprchlíkům. Ve městě vypukl chaos. Japonci postupně odřízli všechny únikové cesty s výjimkou Vodní brány na severozápadě. Zoufalí lidé, snažící se na poslední chvíli na člunu uniknout do bezpečí, ale museli počítat nejen s neuvěřitelnou tlačenicí, kde bral každý ohled jen sám na sebe, ale také s těžkou kulometnou palbou japonských říčních člunů. V honbě za záchranou života se k sobě i sami Číňané nezřídky chovali s rostoucím násilím. Čínští vojáci a policisté přímo na ulicích odhazovali uniformy a snažili se skrýt v bezpečnostní zóně, ležící na severozápadě od středu města.¹⁷³

---

171 Zprávy a obrazové záznamy skutečnosti se ke světové veřejnosti dostávaly obtížnou cestou a jejich zveřejnění bylo pro autory velmi nebezpečné. Pastor John Magee koncem ledna 1938 napsal: „Japonská armáda nás nenávidí více než nepřítele, protože jsme ji odhalili světu. Jsme překvapeni, že nikdo z nás dosud nebyl zabit, a jestli všichni vyvážneme v pořádku je otázka.“ Přestože se čtenáři popisovaným krutostem nejprve zdráhali uvěřit, cizinci dokázali upozornit svět na nepravosti a odhalit japonské válečné zločiny. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 155 -157.

172 Přesné důvody jeho jmenování nejsou známy. Princ Asaka velel japonským silám v Nankingu od prosince 1937 do února 1938, později ale uvedl, že se po celou dobu řídil rozkazy generála Macuiho. Princ během pozdějšího vyšetřování dále vypověděl, že souhlasil pouze s využitím Číňanů jako pracovní síly a že nedocházelo k žádným systematickým brutalitám. Vyšetřovatelé se spokojili s jeho vyhýbavými odpověďmi a válečný tribunál proti císařovu strýci nevznesl obžalobu. Generál Macui, který za nankingský masakr dostal rozsudek smrti, proto bývá mnohými historiky považován za „obětního beránka“. BAGISH, Martin; CONROY, Hilary: *Japanese Aggression against China: The Question of Responsibility*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 329-330.

173 Cizinci spravující bezpečnostní zónu si původně nebyli jistí, mají-li odzbrojené vojáky přijmout, protože neutrální území mělo poskytovat přístřeší výhradně civilistům, nakonec ale podleli jejich prosbám a ubytovali je. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 116-117.

V neděli 12. prosince byl Nanking po pouhých čtyřech dnech bojů dobyt. Japonci měli technickou převahu a kolem půlnoci se jim podařilo otevřít brány na jihu a na východě. Japonští vojáci byli vybaveni přesnými instrukcemi, jak postupovat při zatýkání a likvidaci zajatců.¹⁷⁴ Situace v dobytém městě byla zpočátku relativně klidná. Obyvatelé, kteří v Nankingu z nejrůznějších důvodů zůstali, doufali, že po ukončení bojů se situace rychle stabilizuje a někteří z nich dokonce vítali přicházející japonské jednotky. Záhy ale začalo docházet ke zpočátku ojedinělým konfliktům mezi dobyvateli a poraženými. V úterý 14. prosince se celková situace zhoršila, když do města vstoupila divize vyhlášeného sadisty Nakadžimy. Kesagó Nakadžima byl odborníkem na výslechy, zastrasování a mučení a za sadistického ho měli i mnozí Japonci. Nakadžimova jednotka se zdržela, protože vojáci před vstupem do města zastřelili na deset tisíc čínských zajatců. V Nankingu se pak snažili najít uprchlé čínské vojáky, které měli podle rozkazu zajmout a popravit. Správně pochopili, že vojáci odhodili uniformy a skryli se v bezpečnostní zóně, rozhodli se je proto vylákat. Nakadžimův důstojník sdělil cizincům, že pokud se majitelé uniforem, které Japonci ve městě našli, dobrovolně přihlásí, bude s nimi zacházeno jako s válečnými zajatci. Pokud však budou zapírat, Japonci je stejně vypátrají a popraví jako zvědy. Hned další den opustilo několik tisíc vojáků bezpečí neutrální zóny a poklidně se vzdalo.¹⁷⁵ Japonci zajatce shromáždili na náměstích a dalších volných prostranstvích, svázali k sobě a odvedli ke břehům Jang-c'. Přes noc pak na zajatcích trénovali bodákové útoky nebo jim stínali hlavy.

---

174 Váleční zajatci byli zabíjeni, aby je japonská armáda nemusela žít. Zároveň tak Japonci zabránili tomu, aby se zajatí vojáci mohli bouřit. *Tamtéž* s. 41. Japonsko odmítalo dodržovat Ženevskou konvenci o zacházení s válečnými zajatci, kterou ostatně nikdy neratifikovalo, a zajaté Číňany ani neoznačovalo termínem válečný zajatec. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 281.

175 V Japoncích čínská ochota vzdát se bez odporu vyvolávala opovržení. Čínské jednotky v Nankingu je totiž početně značně převyšovaly. Voják Širo Azuma, mimo jiné první japonský veterán, který se ke zločinům přiznal a omluvil se za ně, si do deníku poznamenal: „Kráčeli v houfech, jako když po zemi lezou mravenci. Vypadali jako tlupa bezdomovců, s nechápavým výrazem na tváři. Stádo tupých ovcí, bez vlády nebo pořádku, pochodovali do tmy a šeptali si mezi sebou. Jen stěží vypadali jako nepřítel, který po nás ještě včera střílel a dělal nám potíže. Bylo nemožné uvěřit, že to byli nepřátelští vojáci. Připadalo mi celkem poštelilé, že jsme bojovali na smrt s těmito ignorantskými otroky.“ CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 44.

Mrtvá těla polili benzínem a zapálili.

Další vojáci se prozradit nechtěli, japonské jednotky po nich proto usilovně pátraly. Muži byli identifikováni podle typických znaků, jako jsou například puchýře na rukou od častého střelení, nebo hlava otlačená od pravidelného nošení čepice.¹⁷⁶ Honbě za skrývajícími se vojáky ale padla za oběť také řada nevinných mužů, protože japonská armáda počty hledaných čínských vojáků nadhodnocovala. Jakmile Japonci zlikvidovali zajaté vojáky, začali na potkání usmrcovat také civilisty, muže, ženy i děti, ve městě i v okolí. Záminkou se mohla stát jakákoliv maličkost, protože Japonci své oběti zabíjeli většinou bez zjevného důvodu. Japonští vojáci i nadále soutěžili, kdo dokáže lépe či rychleji zabít zajatce a páchané krutosti si na památku fotografovali nebo o nich informovali ve svých denících. Svědkové událostí často hovořili o horách mrtvých těl a o řece rudé krví. Japonci se ale zřídka spokojili jen s prostým zastřelením nebo setnutím hlavy a používali celou řadu mučících praktik, například pohřbívání zaživa, kdy si oběti samy vykopaly hrob a jejich spoluobčané je zahrabali, než byli sami pohřbeni dalšími zajatci. Někteří byli zakopáni jen do půl těla, zatímco jim přes hlavu jezdily tanky, cválali koně, nebo je vojáci rozsekávali na kousky. Vojáci své oběti dále důmyslně mrzačili, upalovali, nechávali trhat německými ovčáky a především těhotným ženám párali břicha.¹⁷⁷ Japonští vojáci také podpálili řadu domů a veřejných budov. Krutosti spáchané v Nankingu se staly jakýmsi vyvrcholením všech brutalit, které Japonci během války v Číně způsobili, částečně také proto, že se odehrávaly před zraky zahraničních svědků.

Plukovník Akira Muto, který měl blízko k císaři, nařídil, aby se všechny divize účastníci se dobývání ubytovaly přímo ve městě, což prohloubilo již tak značný chaos. Nařízení odporovalo předchozím příkazům generála Macuiho,

176 EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 294.

177 CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 87-88.

který chtěl omezit počet japonských vojáků v Nankingu na minimum, aby předešel zbytečným nepokojům. Na osmdesát tisíc japonských vojáků začalo město nekontrolovatelně drancovat. Vzápětí v Nankingu propuklo hromadné znásilňování, kterého se musely obávat všechny ženy bez rozdílu vzhledu, věku či postavení.¹⁷⁸ Japonci ženy přepadali na ulicích, snažili se je pod různými záminkami vylákat na odlehlá místa nebo systematicky prohledávali domy. Mladé a pohledné ženy byly přiděleny vyšším důstojníkům, zatímco zbytek byl přenechán mužstvu. Vzhledem k tomu, že znásilnění bylo proti předpisům, řada zneuctěných žen byla vzápětí zabita, a to často velmi brutálním způsobem. V pozdějších dnech brali vojáci zavděk také stařeny a dětmi a výjimkou nebyli ani muži.¹⁷⁹ Japonci soutěžili také v znásilňování a existují fotografické důkazy jejich bizarních praktik. Obzvláště ženy a děti se snažily zachránit v bezpečnostní zóně a počet skrývajících se Číňanů tak záhy vzrostl z padesáti na dvě stě tisíc, což způsobovalo vážné problémy se zásobováním. Ani v bezpečnostní zóně si uprchlí Číňané nemohli být jisti svým bezpečím, protože Japonci oblast pravidelně přepadali a unášeli skrývající se uprchlíky, přesto se cizincům podařilo zachránit statisíce životů, zatímco riskovali své vlastní.¹⁸⁰ Nejvýznamnějším představitelem skupiny cizinců byl německý obchodník John Rabe, zástupce nacistů v Nankingu, který se do města přistěhoval na začátku

---

178 Přesný počet znásilněných žen nelze určit, podle odhadů se ale jedná o číslo mezi dvaceti a osmdesáti tisíci. *Tamtéž* s. 89.

179 Delikátní problém potřeb svých vojáků se Tokio nakonec rozhodlo řešit zřízením sítě vojenských nevěstinců, kam byly často proti své vůli kupovány a unášeny ženy z různých částí Číny, Tchaj-wanu a později také z Filipín a Indonésie. Převážná většina jich ovšem pocházela z Koreje. Velké množství těchto žen zemřelo na následky špatného zacházení, nebo si vzalo hanbou život. Po válce vláda odmítala uznat svůj podíl na obstarávání nedobrovolných sexuálních otrokyň. Organizovaná prostituce měla podle oficiálních materiálů zabránit šíření pohlavních chorob, ale také předejít nezřízenému znásilňování žen na obsazených územích, které mohlo vyvolat mezinárodní odpor. Směrnice ministerstva války například říkala: „Psychologický vliv zprostředkovaný stanicemi sexuální útechy je přímý a výrazný a je třeba si uvědomit, jak skvěle jejich přiměřené řízení a dohled ovlivňují vzrůstající morálku, udržení disciplíny a prevenci zločinů a pohlavních chorob.“ HICKS, George: *The „Comfort Women“*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 310.

180 Zástupcům bezpečnostní zóny dalo ostatně mnoho práce přesvědčit Japonce, aby neutrální území respektovali alespoň částečně.

třicátých let.¹⁸¹ Rabe se nejen snažil vyjednat pro Číňany lepší podmínky a poskytoval jim útočiště ve vlastním domě, ale také sám jezdil po městě a bránil japonským vojákům v páchání zločinů.¹⁸² Vděční Číňané pak „čínského Schindlera“ doslova uctívali a pojmenovávali po něm své děti. Hrstka cizinců v bezpečnostní zóně pracovala v nepředstavitelně těžkých podmínkách na hraně vyčerpání, což těžce poznamenalo jejich fyzické a především psychické zdraví, a mnozí zemřeli předčasně.¹⁸³

Generál Macui slavnostně vstoupil do města teprve 17. prosince, kdy už bylo vraždění a znásilňování v plném proudu, přesto byl právě on později označen za „nankingského řezníka“ a po válce popraven. Dobytím města byl potěšen, jakmile se ale dozvěděl o rozsahu japonského řádění, vyjádřil nesouhlas a lítost a nařídil odsunout přebytečné vojáky za hradby Nankingu. Násilnostem však učinit přítrž nedokázal – z města sice postupně odešla část vojáků, zůstala ale právě brutální Nakadžimova divize. Generál Macui po několika dnech odjel na prohlídku Šanghaje a násilí v Nankingu opět propuklo v plné síle. Koncem prosince přestěhoval svůj hlavní stan do města také princ Asaka a zdržel se celý leden. Všichni velitelé si tedy byli dobře vědomi hrůz, které vojáci ve městě

---

181 Obchodník si vydobyl mezi Japonci jistou míru respektu, právě protože byl Němec, tedy příslušník spojeneckého národa, a ještě k tomu nacista. Příslušníci jiných národností měli občas méně štěstí.

182 Rabe si první lednový den roku 1938 poznamenal do deníku situaci, která se podobala tolika předchozím: „Zavolala na mě matka mladé pohledné dívky, padla na kolena, plakala a říkala, že bych jí měl pomoci. Když jsem vstoupil (do domu), uviděl jsem zcela nahého japonského vojáka, jak leží na mladé dívce, která hystericky křičela. Zařval jsem na toho ničemu [...] ‚Šťastný nový rok!‘ a on odtamtud utekl, nahý a s kalhotami v ruce.“ CHANG, Iris, *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 119.

183 Například Wilhelmina Vautrinová, misionářka a ředitelka dívčí školy v Nankingu, která zachránila život nespočtu žen, řadě dalších uprchlíků ale pomoci nedokázala, se vlivem prožitých událostí, stresu a naprostého vyčerpání organismu v květnu 1940 nervově zhroutila. Musela být převezena do Spojených států, kde o rok později spáchala sebevraždu. Robert Wilson, který během počátku japonské okupace sloužil jako jediný chirurg ve městě a bez ustání se věnoval svým pacientům i dalším lidem v nouzi, utrpěl rovněž v roce 1940 rozsáhlý záchvat a musel se vrátit do Spojených států, aby si konečně pořádně odpočinul. Po zbytek života ho trápily zdravotní potíže a noční můry. John Rabe opustil v únoru 1938 město spolu s důkazy japonských zločinů a vydal se do Německa, aby přemluvil Hitlera k nátlaku na japonskou vládu. Zde se nejprve krátce těšil zaslouženým poctám a informoval veřejnost o osudu Nankingu, v červnu byl ale zatčen gestapem a propuštěn jen pod podmínkou, že o nankingském masakru přestane mluvit. Ke konci války přišel při bombardování o domov, jako nezaměstnaný živořil s rodinou v bídě a jako vyvrhel společnosti musel čelit ostrým útokům na svou osobu ze strany okupačních mocností i Němců. *Tamtéž* s. 186-197.

páchali. Japonci postupně navíc přestávali respektovat neutralitu bezpečnostní zóny.

Koncem prosince přistoupili Japonci k registraci čínských obyvatel, čehož využili k dalšímu odvodu potenciálně nebezpečných mužů a atraktivních žen. K 1. lednu 1938 byl ve městě zřízen nový loutkový magistrát – Nankingský samosprávný výbor. Koncem ledna se dobyvatelé pokusili rozpustit bezpečnostní zónu a požadovali, aby se uprchlíci do začátku února vrátili do svých domovů. Město ale trpělo nejen japonskou zvlí – dodávky proudu i vody byly přerušeny, nefungovalo telefonní spojení, v ulicích ležely hromady odpadků a mrtvých těl, propukaly další požáry a běžný život města byl zcela ochromen. Brutální obsazení města trvalo několik měsíců, největší hrůzy se ale odehrály během prvních sedmi týdnů, přičemž po třech týdnech běsnění japonských vojáků lehce polevilo.¹⁸⁴ Od jara 1938 rapidně poklesla úmrtnost a situace se začala postupně vracet do normálu. Do Nankingu se postupně navraceli také uprchlíci, kteří před japonským vpádem opustili své domovy.¹⁸⁵ Vojáci ale prostor města neopustili, oficiálně proto, aby udržovali pořádek.¹⁸⁶ Obyvatelé Nankingu navíc byli i nadále vykořisťováni s pomocí daňového systému a konfiskací a do budoucna představovala vážný problém i rostoucí závislost na opiu, kterou Japonci podporovali. Odpor proti okupantům byl nicméně pouze příležitostný. Japonci si podrželi kontrolu nad Nankingem až do dne své kapitulace a pak se urychleně stáhli. Podle zprávy Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ, který v Tokiu zasedal v letech 1946-1948, bylo v nankingské oblasti znásilněno zhruba dvacet tisíc žen a zavražděno nejméně přes dvě stě tisíc osob.¹⁸⁷ Shořela třetina budov ve městě

184 EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 295.

185 Zatímco v březnu 1938 žilo v Nankingu jen asi 250 až 300 tisíc osob, v prosinci 1939 dosáhla populace již 576 tisíc lidí a od roku 1942 zhruba 700 tisíc. Předválečný počet obyvatel se po celou dobu trvání konfliktu obnovit nepodařilo. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 166-167.

186 S postupující válkou ale bylo jejich nasazení třeba ve vnitrozemí Číny, proto se jejich počet značně snížil.

187 Odhady se často značně liší, protože řada obětí nebyla nikde evidována.

a zbylé byly vydrancovány. Japonci ovšem rozsah škod označili za přehnaný.¹⁸⁸ Kromě tokijského tribunálu se japonskými zločiny zabýval také vojenský soud v Nankingu, který skončil v únoru 1947. Nankingský masakr vyvolal světové pobouření a Japonci se ho jen marně snažili vysvětlit přijatelným způsobem. Krutosti zdůvodňovali například zápallem boje, výpovědi japonských vojáků ale hovoří o chladnokrevném zabíjení nevinných civilistů a zajatců. Císař si dokonce bezprostředně po události výsledky pochvaloval a zúčastněné generály patřičně odměnil, přestože o spáchaných zločinech věděl.

Japonci dosáhli dobytím Nankingu ukázkového úspěchu, celý národ oslavoval a s radostí očekával pád kuomintangské vlády. Později se ale ukázalo, že zničení města mělo na čínskou morálku spíše opačný vliv, než Japonci předpokládali – namísto rezignace a oslabení čínského vzdoru došlo k posílení protijaponských nálad, a to navíc v mezinárodním měřítku. Japonci se nicméně nevzdali svých plánů a pokračovali v čínském tažení. Postupně se zaměřili na další města, jejichž dobytí mělo zasadit Čankajškovu režimu smrtící ránu, čínský odpor se jim ale stále nedařilo zlomit. Japonská armáda si odmítala připustit, že tažení do Číny byl z dlouhodobého hlediska omyl, a dříve, než si svou chybu uvědomila, se krátké tažení změnilo v totální válku.

3.5. Další postup Japonců v Číně

Japonská armáda byla po celou dobu války poměrně nejednotná ve svých názorech na konkrétní podobu tažení do vlastní Číny. Přes odpor zastánců umírněnější politiky se nakonec armáda rozhodla, že je nezbytné za každou cenu dovést Čankajškův režim ke kapitulaci. Kuomintangská vláda sice navzdory prvotním japonským předpokladům po obsazení Nankingu nepadla, po útěku z hlavního města se ale nacházela ve značně oslabeném postavení. Japonské armádě se na bojišti dařilo dosahovat dílčích úspěchů, s jejichž pomocí vyvíjela

---

188 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 145.

na Čankajška nepřetržitý tlak, a část velení stále věřila, že je válku možné ukončit poměrně snadno a rychle. V průběhu roku 1938 se ale v japonských řadách začal šířit opodstatněný pesimismus a země se pomalu začala připravovat na dlouhou válku. Vědci se rozcházejí v názoru, kdy vlastně „čínský incident“ přerostl v totální válku. Podle některých se tak stalo dne 16. ledna 1938, kdy se premiér Konoe oficiálně zřekl japonských snah navázat jednání s kuomintangskou vládou. Jiní jsou přesvědčeni, že zlom nastal během tchung-šanské operace v rámci dobývání Sü-čou. Další odborníci naopak věří, že Japonci vedli omezenou válku až do přelomu léta a podzimu roku 1938, kdy dobývali Chan-kchou.¹⁸⁹ Generální štáb vzhledem k obtížné situaci vytvořil plán, který měl ve třech krocích usnadnit vedení války. Do konce roku 1938 se měla armáda zdržet dalších operací na kontinentě a pouze podporovat nově ustavené kolaborantské režimy, zatímco Japonsko by budovalo národní zdroje. Další vojenské operace proti čínským městům včetně Chan-kchou měly být vedeny až v letech 1939 a 1940 a od roku 1941 mělo být Japonsko díky předchozím omezením schopné a připravené vést válku nejen proti Číně, ale také proti Sovětskému svazu.¹⁹⁰ Armáda na kontinentě se ale nečinnosti bránila, protože chtěla nejprve upevnit své pozice. Generální štáb byl nakonec nucen upravit své představy a povolit japonským vojskům na kontinentě další rozsáhlé operace, jejich akce ale nebyly natolik koordinované, aby přinesly úspěch.¹⁹¹ Ironií také je, že Japonci usilovali o udržení rozdrobené Číny, protože nejednotnost země chápali jako předpoklad svého vítězství, paradoxně ji ale svými vojenskými zákroky sjednotili v dosud nevídané vlně protijaponského odporu.

---

189 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 53.

190 *Tamtéž* s. 135.

191 Mao Ce-tung, který necelý rok po začátku války uváděl příčiny japonského neúspěchu, ale nebyl sám, kdo si této skutečnosti všiml. COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 303. Sami Japonci si byli vědomi, že polní velitelé jednají impulzivně, bez důkladného strategického plánování a bez znalosti nepřítele. *Tamtéž* s. 311.

I přes probíhající invazi japonská vláda nepřerušila kontakty s Čankajškovou vládou a stále se do jisté míry snažila konflikt ke všeobecné spokojenosti Japonska ukončit. Tyto snahy, které nebyly podpořeny japonskou ochotou vzdát se nabytých zisků, ale narážely na čínskou neochotu k uzavření nevýhodného smíru. S postupným rozšiřováním japonské agrese se navíc vzájemné diplomatické styky stávaly stále obtížnějšími. Postoje obou stran se střetávaly na otázce Mandžukua – zatímco Čína ho odmítala být jen neoficiálně uznat, Japonsko se ho odmítalo vzdát. Umírněnější část japonských představitelů sice stále ještě hledala mírové řešení, jejich snaha dovolat se zastání u císaře ale začátkem ledna 1938 selhala. Dne 13. ledna dala japonská vláda Čankajškově vládě třídní ultimátum, během kterého měla přijmout přísnější verzi kapitulčních podmínek, což se samozřejmě nestalo. Dne 16. ledna 1938 tak premiér Konoé oficiálně ukončil jakékoliv kontakty s kuomintangskou vládou – ani kdyby se Čankajšek rozhodl požádat o mír a přijmout tvrdé japonské požadavky. V představách Japonců tak Čankajškova vláda přestala reprezentovat Čínu a její úlohu převzala nově vytvořená projaponská vláda, přestože Japonci oficiálně žádný nový režim neuznali. Jen o několik měsíců později ale premiér Konoé svého rozhodnutí litoval.¹⁹²

Japonci po dobytí Nankingu postupovali dále do vnitrozemí podél železničních tratí a obsazovali hlavní železniční uzly, čímž od sebe zároveň izolovali jednotlivé oblasti Číny. Ve vzdálenosti dvou až pěti kilometrů od trati pak budovali malé pevnosti, ze kterých vysílali jednotky do přilehlých vesnic.¹⁹³ Kontrolu nad čínským obyvatelstvem ale armáda získávala jen obtížně. Měla sice jasnou technickou převahu, permanentně jí ale scházely dostatečný počet mužů, který by byl třeba pro úspěšné ovládnutí území. Zatímco totiž Japonsko spoléhalo na rychlou pacifikaci země, Čína chtěla od počátku svého soupeře

---

192 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 81.

193 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 361.

především vyčerpat. Již na počátku třicátých let, v atmosféře prvních japonských úspěchů na úkor Číny, vyjádřil pozdější kolaborant Wang Ťing-wej prozíravý názor, že Čína je pro Japonce velkým soustem a japonští vojáci tudíž mohou zaútočit na několik míst, ale nikdy se jim nepodaří ovládnout celou zemi.¹⁹⁴ Čínský odboj se soustředil na taktiku partyzánské války, která pravidelně znehodnocovala japonské úspěchy na dobytém území.¹⁹⁵ Stoupenci Japonska byli vražděni, partyzáni podminovávali cesty, ničili telegrafní spojení, kradli kabely, sabotovali lokomotivy nebo poškozovali mosty.¹⁹⁶ Japonci se povstalce snažili alespoň vyhladovět přerušením zásobovacích tras.

Od února 1938 se japonská agrese, motivována snahou odříznout čínskou vládu od zásobovacích kanálů, začala přesouvat směrem na jih. Hlavním cílem japonské armády se stal významný železniční uzel Sü-čou, ke kterému se musela probojovat přes několik silně opevněných měst v okolí. Při dubnové bitvě u Tchaj-er-čuangu Japonci poprvé zaznamenali těžké ztráty a čínská armáda zjistila, že je schopná získat zpět město dobyté Japonci. Čínská armáda měla jednoznačnou převahu a Japoncům se podařilo vyhnat Číňany z Tchaj-er-čuangu, který se během krvavé bitvy změnil v hromadu trosek, až po dlouhých sedmnácti dnech. Pro japonské velení znamenala tato porážka neuvěřitelnou potupu, zatímco morálka čínské armády vzrostla. Neúspěch zapříčinil velké personální změny v japonském velení – osobní odpovědnost za tažení převzali v polovině dubna princ Higašikuni a vikomt Mačidžiri, jejichž úkolem bylo pomstít předchozí japonské selhání. Kuomintang své výhody ale

---

194 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 33. Stejný názor jako Wang měl před začátkem japonské invaze také Mao: „I kdyby se Japonsku podařilo obsadit značnou část Číny... území se 100 miliony, nebo dokonce 200 miliony obyvatel, ještě pořád ani zdaleka nebudeme poraženi... Z obrovských rezervoárů lidských zdrojů revolučních čínských mas budou ještě dlouho poté, co se příbojová vlna japonského imperialismu roztříští o skryté útesy čínského odporu, proudit lidé odhodlaní bojovat za svobodu...“ SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 266.

195 Wangovi se nicméně později v jeho loutkovém státě podařilo zavést účinný systém sociální kontroly, který vedl k udržení pořádku a fungoval také jako opatření proti infiltraci partyzánů.

196 Japonci tyto zásahy vnímali jako drobné ranky, které ale mohly způsobit infekci. VAN SLYKE, Lyman: *The Chinese communist movement during the Sino-Japanese War 1937-1945*. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 672-673.

nedokázal využít a přejít do ofenzívy. Japoncům proto mezitím dorazily posily a po polovině května obklíčily Sü-čou, které 19. května dobyly. Historické město bylo po staletí zárukou stability moci a Japonci předpokládali, že po jeho pádu Čankajšek konečně kapituluje, což se ale nestalo. Okamžitě proto bylo nařízeno další tažení na klíčové Chan-kchou na západě a Kanton na jihu, v japonských řadách ale sílily obavy z další angažovanosti v Číně. Proti marnosti těchto tažení se snažil protestovat také generál Išiwara: „I když dobudeme Chan-kchou, je velmi nepravděpodobné, že Čankajšek padne. A i kdyby padl, tak pochybuji, že čtyři sta milionů Číňanů kapituluje.“¹⁹⁷ Stále více japonských představitelů toužilo po míru, nevěděli ale, jak ho dosáhnout, aniž by ztratili tvář. Japonská vláda uvízla ve slepé uličce a nemohla si dovolit uzavřít mír za podmínek, které by nepřevažovaly ve prospěch Japonců – veřejné mínění patřičně ovlivněné propagandou totiž očekávalo slibovanou drtivou a ponižující porážku čínských „militaristů“ a patřičnou odměnu za životy padlých japonských vojáků.¹⁹⁸ V roce 1938 navíc probíhající válka zasáhla také obyvatele Japonských ostrovů – v březnu byla zákonem nařízena všeobecná mobilizace národa, v dubnu byl ve školách zaveden povinný vojenský výcvik, začal se projevovat nedostatek surovin a potravin, prodloužila se pracovní doba a zhoršily pracovní podmínky.¹⁹⁹ Premiér Konoé se pokusil o reorganizaci svého kabinetu, která měla zajistit vyšší civilní kontrolu nad armádou a tedy méně agresivnější kurz na kontinentě, armáda ale na kontinentě stále vedla vlastní politiku.

Vojsko se tedy navzdory některým skeptickým názorům vydalo do strategicky významného An-čchingu s moderním letištěm a proti průmyslovému

---

197 Generál Išiwara byl zároveň přesvědčen, že rozšiřováním války na stále větší území Číny se vedoucí politici snaží zakrýt svou vlastní neschopnost. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 55.

198 Přední japonští politici a důstojníci by navíc přechodem k mírové politice kromě ztráty tváře riskovali také ztrátu postavení. BOYLE, John Hunter: *Peace Advocacy during the Sino-Japanese Incident*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 257.

199 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972. s.142.

trojměstí Wu-chan, do jehož části, Chan-kchou, se po útěku z Nankingu uchýlila kuomintangská vláda.²⁰⁰ Tažení trvalo od května do října. Dne 12. června se podařilo dobýt An-čching, když Japonci pomocí úplatků zneškodnili řetězec pevností chránících město. Dobytí Chan-kchou mělo symbolicky ukončit rozsáhlé vojenské operace, povzbudit morálku japonských vojáků a zcela zlomit čínský odpor. Japonci do boje nasadili dosud největší soustředěnou sílu během tažení do vlastní Číny. Dne 27. října opustila kuomintangská vláda své přechodné útočiště a vydala se dále do hornatého vnitrozemí, do Čchung-čchingu, kde již zůstala do konce války. Těmito přesuny ovšem Kuomintang přišel o řadu výhod, na které byl dříve zvyklý – ztratil například příjmy z námořních cel nebo z obchodu opiem, zatímco Japonci kontrolovali celé pobřeží. Tíživá situace a postavení uprchlíků, na které nebyla někdejší ústřední vláda zvyklá, pak nutily Kuomintang k obtížné spolupráci s místními militaristy.²⁰¹ Vojenští vládci ze S'-čchuanu, Jün-nanu a Kuang-si ale oslabeného postavení Kuomintangu využívali a Čchung-čching izolovali, aby se moc generála Čankajška a jeho vlády nemohla šířit dále do vnitrozemí a ohrožovat jejich vlastní postavení. Dobytím Wu-chanu, který společně s Kantonem padl na konci října 1938, se Japoncům sice podařilo přerušit důležitou dopravní linii mezi Pej-pchingem, Chan-kchou a Kantonem, konečně vítězství ale bylo stále v nedohlednu.²⁰² Po faktickém neúspěchu ofenzivy se japonské velení dalších rozsáhlejších akcí zdrželo a vzdalo také svou honbu za Čankajškem. Přestože převážně mezi lety 1939 a 1943 využívali Japonci své technické převahy k bombardování Čchung-čchingu a dalších vnitrozemských měst, nepodařilo se jim zničit ani čínskou bojeschopnost, ani vůli k odporu.²⁰³ Komunistické

---

200 Wu-chan leží ve střední Číně na řece Jang-c' a skládá se z částí Wu-čchang, Chan-kchou a Chan-jiang.

201 FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 353.

202 Dobytím Wu-chanu dosáhly japonské ofenzivní schopnosti svého již nepřekonaného vrcholu. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 273.

203 COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 303.

centrum Jen-an bylo na rozdíl od Čchung-čchingu bombardováno jen dvakrát v říjnu 1939.²⁰⁴

Do konce roku 1938 se Japoncům podařilo ovládnout nejlidnatější centra Číny a také spojnice mezi nimi. Nejvyšší představitelé se rozhodli, že stabilizují své pozice a od roku 1939 prováděli jen omezené akce proti vybraným cílům, vedené snahou donutit čínskou vládu ke kapitulaci. Čínští obránci se stáhli do hor, kde nemohly japonské jednotky kvůli nepřístupnému terénu plně využít své technické převahy. Další postup znemožňovaly také utrpené ztráty a problémy se zásobováním, demoralizovaní vojáci navíc častěji podléhali partyzánským útokům nebo se vzdávali.²⁰⁵ Mezi lety 1941 a 1945 se japonská armáda snažila využít především neshod mezi Čankajškem a jeho spojenci z řad militaristů. Vojenský konflikt se ale k rostoucímu japonskému znepokojení stále nedařilo ukončit a japonská vojska zde byla vázána bez reálných výsledků. Až do konce války tak Čína sloužila především jako cvičiště pro nováčky před odchodem na frontu a také jako ekonomická zásobárna. Japonci zde také zřídili několik laboratoří na výzkum bakteriologických zbraní a jedů, kde jako pokusné objekty sloužili mimo jiné váleční zajatci. Japonci se obecně během války dopouštěli velkého množství válečných zločinů a pohrdali Číňany pro jejich neschopnost a zbabělost, ale také proto, že se cítili jako nadřazený národ.²⁰⁶ Nelze ale generalizovat, a tak mezi japonskými vojáky byli i takoví, kteří litovali zubožené civilisty nebo padlé vojáky, našli si mezi Číňany přátele a chtěli se

---

204 Japonská armáda jednala s komunistickými partyzány jen jako s bandity a nevěnovala jim větší pozornost. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 271. Čchung-čching byl oproti tomu bombardován 268 krát a o život při náletech přišly tisíce lidí. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 135.

205 Je ovšem otázkou, nakolik byla snaha po míru a přátelství mezi národy, o které často mluvil například generál Macui, upřímná a nakolik pokrytecká a cynická. EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 297-298.

206 Japonci pacifikovali dobytá území násilím a v Číňanech vzbuzovali strach a ponížení, což vedlo k silnému odporu. Naklonit si obyvatelstvo pro ně tedy bylo téměř nemožné. V roce 1943 bylo sice v rámci podpory Wangova kolaborantského režimu japonským vojákům nařizováno, aby se k Číňanům chovali přátelštěji, toto gesto ale přišlo příliš pozdě, než aby něco změnilo.

oženit s místními dívkami.²⁰⁷ Vesničané, kteří přišli s japonskými vojáky poprvé do styku, k nim často necítili nenávisť, protože byli výrazně apolitičtí a postrádali nacionalistické cítění. I minimální bojové nasazení v Číně ale ohromně zatěžovalo japonské hospodářství, spotřebovávalo cenné suroviny a způsobovalo, že na jiných místech rozšiřujícího se konfliktu byl nedostatek vojáků. Přestože navíc do Číny neustále přicházely další posily, japonská armáda byla s přibývajícími měsíci od začátku války stále slabší. Většina posil, skládajících se převážně z nezkušených a řádně nevytvořených nováčků, musela nejprve nahradit již utržené ztráty.²⁰⁸ Úpadek bojovosti japonské armády se projevoval také nedostatkem kvalifikovaných důstojníků a později také nedostatkem munice. Té měli jednotky jen skromné přiděly, které nesměly překročit.

K větším bojům docházelo během druhé světové války na území vlastní Číny jen výjimečně. Čankajškovy nejlepší jednotky byly zničeny v prvních měsících po japonské invazi v urputných bojích v údolí řeky Jang-c', takže se čínský odpor realizoval převážně jen prostřednictvím partyzánských akcí.²⁰⁹ Od začátku roku 1940 sílily na japonské straně hlasy po nutnosti ukončit co nejdříve válku, stále ale nepanovala shoda, jestli zintenzivnit spíše vojenské operace, nebo pokusy o mírová jednání.²¹⁰ V srpnu roku 1940 komunisté zahájili takzvanou Ofenzivu sta pluků, kterou pravděpodobně bez vědomí Jen-anu vedl

---

207 EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 297.

208 COOX, Alvin D.: Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 308.

209 Elitní Čankajškovy jednotky byly vycvičeny s pomocí německých poradců a vybaveny nejlepšími zbraněmi. Sestávaly zhruba z 80 000 mužů a svými kvalitami výrazně převyšovaly zbytek vojska, který byl špatně vyzbrojen a nepřiliš zdatný v boji. Většina nacionalistické armády byla tvořena z vojsk militaristů, které Čankajšek porazil během Severní expedice, a jejich lojalita byla spíše pochybná. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 131-132.

210 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 299.

vrchní velitel komunistického štábu Pcheng Te-chuaj.²¹¹ Jednalo se o nejvýznamnější a nejúspěšnější komunistický útok na japonské pozice. Číňané napadali japonské opěrné body a přerušovali železniční tratě. Zpočátku sklízeli úspěchy, ale pak se Japonci odhodlali k protiútoků podle dlouhodobě praktikovaného hesla „všechno spálit, všechno sebrat, všechno pobít“.²¹² Od roku 1943 Japonce donutily úspěchy Spojenců a tlak Sovětského svazu, aby zmírnili svůj tlak na kuomintangské a komunistické oblasti Číny a na pohraniční území. V dubnu 1944 přesto japonská armáda provedla dlouho plánovanou ofenzivu Iči-Go, která trvala až do prosince. Operace byl zaměřená především na ničení čínsko-amerických leteckých základen na území jižní a východní Číny. Útok směřoval z provincie Che-nan na jih až za Jang-c' a způsobil značné ztráty jak zcela zaskočeným vojskům Kuomintangu, tak civilistům. Na pět set tisíc čínských vojáků bylo zabito nebo zraněno, nacionalistické území bylo rozděleno na dvě části koridorem, který se Japoncům podařilo ovládnout, a nacionalisté přišli o čtvrtinu průmyslových zařízení.²¹³ Čankajšek také definitivně ztratil důvěru většiny národa.²¹⁴ Této porážky svého soupeře později využila Komunistická strana Číny, která se připravovala na rozhodující měření sil, které všichni očekávali po konci války s Japonskem.²¹⁵

---

211 Mao Ce-tung podle všeho s ofenzivou nesouhlasil a měl špatný pocit ohledně jejích výsledků. Zároveň se nejednalo o typ vojenské strategie, kterou prosazoval. VAN SLYKE, Lyman: *The Chinese communist movemet during the Sino-Japanese War 1937-1945*. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 677.

212 Japonští vojáci na čínském území postupovali skutečně mimořádně brutálně. EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 214.

213 EASTMAN, Lloyd E.: *Nationalist China during the Sino-Japanese War 1937-1945*. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 581-582.

214 Porážka odhalila v plném světle katastrofální stav, ve kterém se kuomintangská vláda nacházela, včetně korupce, hlouposti čelných osob, frakcionářství, neschopnosti a demoralizovanosti vojska. Zatímco v dřívějších letech lidé Čankajška podporovali a věřili, že všechny nepravosti jsou dílem jeho podřízených, nyní se rychle šířila představa, že pod Čankajškovým vedením nemá Čína šanci válku vyhrát. Generál navíc využíval pro podobné beznadějně střety vojáky, kteří patřili lokálním militaristům pod jeho nominální kontrolou, zatímco své vlastní jednotky, vyzbrojené díky americké podpoře, zůstávaly stranou boje. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 29.

215 Komunisté během války navíc značně rozšířili členskou základnu – počet členů stoupl ze 40 000 na začátku války na 1 200 000 v roce 1945 a o statisíce se zvětšila i velikost armády. FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 358.

Během japonské okupace se čínská populace dělila podle místa pobytu na tři hlavní části. Největší část Číňanů žila v oblastech pod japonskou správou, hlavně ve městech na pobřeží a podél železničních tratí. Menší část obyvatelstva pak obývala roztroušené komunistické enklávy s centrem v Jen-anu. Nejmenší část Číňanů žila v takzvané Svobodné Číně, tedy v oblasti ovládané Čankajškovým Kuomintangem. Oblasti od sebe ale nebyly neprostupně odděleny a často mezi nimi probíhaly čilé kontakty, především obchodní. Přestože hned v počátečních fázích války zakázali jak Japonci, tak Číňané vzájemný obchod, pašeráctví bylo praktikováno ve velkém. Od července 1939 nacionalistická vláda, která v Čchung-čchingu trpěla nedostatkem zboží, zákaz částečně zrušila a pašerování nedostatkových komodit dokonce podporovala a také patřičně danila. Japonci sice obchodní aktivity nepovolili, nelegálnímu obchodu ale zabránit nedokázali a snažili se alespoň, aby se Kuomintangu nedostával válečný materiál.²¹⁶

Číňané s sebou na útěku před postupujícími japonskými vojsky často přesouvali celé továrny.²¹⁷ Odhodlání obyvatel Svobodné Číny bránit se japonskému útoku ale přišlo často vniveč kvůli neschopnosti kuomintangského režimu, který nedokázal účinně myslet na budoucnost. Čankajškova nenávist ke komunistům navíc odčerpávala síly protijaponskému odporu, čehož využívali komunisté k vlastnímu vzestupu.²¹⁸ Obliba komunistů mezi čínskou veřejností rostla, protože využívali protijaponských nálad a stavěli svou politiku na důsledném odporu proti Japoncům, na rozdíl od Kuomintangu, který byl více nakloněn mírovým jednáním. Přes nejrůznější proklamace se ale Komunistická

---

216 EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira, *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 275-278.

217 Přestože se podařilo přesunout tisíce tun materiálu, tuto industriální migraci nelze přeceňovat, protože její ekonomický dopad nebyl příliš výrazný a byla prováděna poněkud chaoticky. EASTMAN, Lloyd E.: Nationalist China during the Sino-Japanese War 1937-1945. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 562-563.

218 Japonci stejně jako Čankajšek komunisty nenáviděli, z krátkodobého hlediska jim ale vyhovovalo, že vládu nacionalistů oslabují. SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 248.

strana Číny více než skutečným bojem zabývala spíše upevňováním vlastního postavení a zábořem nových území, která byl Kuomintang nucen opustit.²¹⁹ Byla to ale právě Komunistická strana Číny, komu se podařilo zorganizovat skutečně lidový odpor proti Japoncům.²²⁰ Komunisté také využili bouří nespokojených obyvatel, kterým se nezamlouvala daňová zátěž uvalená Kuomintangem, nucené odvody mužů do armády a také povinné odvádění naturálních dávek.²²¹ V letech 1942-1943 vypukl v provincii Che-nan hladomor, kuomintangská vláda ale nespokojeným rolníkům úlevy neposkytla, protože jinak by oslabovala sílu své armády.²²² Hospodářská situace Svobodné Číny byla skutečně zoufalá a Čankajšek důrazně žádal o rozšíření mezinárodní pomoci, která zatím přicházela jen ze Sovětského svazu.²²³ Po pádu Kantonu a Chan-kchou dokonce vyhrožoval, že bezvýchodná situace může Čínu dovést do japonského tábora.²²⁴ Spojené státy nakonec v listopadu 1940 poskytly Číně mohutnou finanční podporu – a začaly se stále více zajímat o zdejší dění. O chybách Kuomintangu svědčí také událost z roku 1938, kdy Čankajškovi vojáci ve snaze zablokovat

219 Neochotu zapojovat se příliš do bojových akcí ve prospěch nacionalistické vlády zdůvodňovali komunisté tím, že čínská Rudá armáda je příliš slabá, aby se sama postavila Japoncům, a místo zásadních střetů se musí soustředit spíše na partyzánské akce a drobnější šarvátky. Použité metody partyzánského boje ale nebyly ve svém důsledku vždy efektivní.

220 Za desítky let, kdy Čína zápasila o svou suverenitu, se nepodařilo sjednotit celý národ tak jako v boji proti Japoncům. Obzvláště v posledních letech je vyzdvihován psychologický vliv národní mobilizace všech Číňanů, od vojáků a politiků až k obyčejným lidem, na konečné vítězství. ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995, s. 9-10. Čankajškova vláda orientovaná na podporu elit oproti tomu nedokázala navázat bližší pouta s obyvateli země a přimět je chtít bojovat za národní zájmy.

221 Nacionalistická armáda často zabavovala vesničanům vozy a voły, nutila je sloužit za minimální nebo žádnou mzdu nebo drancovala celé vesnice. Místní lidé Čankajškovy vojáky nenáviděli a několikrát je dokonce napadli nebo zabili. Poměrně rozšířený byl mezi vesničany názor, že Japonci se k nim chovají lépe než Číňané. Jednalo se ale pouze o subjektivní názor, o jehož nepravdivosti se vesničané mnohdy přesvědčili sami. Když Japonci nemohli nějakou oblast okupovat, uplatňovali při odchodu taktiku spálené země. EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 299-300.

222 Během počátečních let válek byla situace v zemědělství příznivá, od roku 1940 se ale kvůli špatné sklizni projevoval nedostatek potravin. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 46.

223 V srpnu 1937 podepsaly obě země pakt o neútočení. Stalin pak Čankajškovi dodával zbraně, tanky a letadla výměnou za příslib, že je Čína nepoužije proti Sovětskému svazu. IRIYE, Akira: Japanese aggression and China's international position 1931-1949. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 520-521.

224 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 222-223.

japonský postup na Čeng-čou odpálili hráze na Žluté řece a následné záplavy připravily o život miliony rolníků a řada dalších přišla o domov. Komunisté těchto přehmatů Kuomintangu využívali a snažili se chudým rolníkům vyjít vstříc. Na druhou stranu ale komunisté nepouštěli ze zřetele myšlenku třídního boje a důkladné pozemkové reformy, přestože zpočátku své skutečné cíle spíše skrývali. Komunistům se také dařilo spravovat svá území mnohem účinněji než Kuomintangu a to přesto, že jednotlivé enklávy byly většinou bez přímých kontaktů s centrem v Jen-anu. Jejich zdařilou resistenci vůči Japoncům oceňovali i západní pozorovatelé, ti ale neviděli nebo přehlíželi odvrácenou stranu komunistického úspěchu provázeného četnými čistkami ve straně. Kdo se totiž komunistickému ideálu vymykal, musel počítat s tvrdým postihem.²²⁵

Přes zdánlivou jednotu proti Japonsku tak zůstávala neokupovaná Čína vnitřně rozdrobená mezi Kuomintang, komunisty a zbývající militaristy. Kuomintang a Komunistická strana Číny spolu během japonského tažení soupeřily také vojenskými prostředky, přičemž vinu za neshody lze přičíst oběma stranám. Křehké spojení narušil incident z roku 1941. Komunisté postupně rozšířili svůj vliv až do oblasti kolem řeky Jang-c', která byla ovšem tradiční základnou moci Kuomintangu. Na příkaz nacionalistů se sice komunistické jednotky neochotně stáhly, na odchodu je ale napadlo kuomintangské vojsko. Ztráty komunistů, ale i nacionalistů byly vysoké. Roztržka rozdmýchala vzájemnou nenávist a obě strany na sebe hleděly s větší nedůvěrou než v minulosti.²²⁶ Oficiálně sice jednotná fronta ukončena nebyla,

---

225 V oblastech, které komunisté kontrolovali, kladli velký důraz na přísnou disciplínu, soudržnost a na centralizované vedení strany, což kontrastovalo s frakcionářstvím Kuomintangu. Přesto se ani komunistům nevyhnuły rozpory ve straně – objevovaly se spory mezi starými a novými členy, mezi vojáky a civilisty nebo mezi straníky a nestranickými příznivci. Mezi lety 1942 a 1944 tak Mao poprvé rozpoutal kampaň za nápravu myšlení a stylu práce, jejíž nezbytnou součástí byla tzv. sebekritika – jedinec se pod nátlakem vyzpovídal ze svých prohřešků ostatním, kteří ho pak veřejně obviňovali a ponižovali. Dotyčný, který byl často izolován od společnosti uvězněním, pak musel litovat svých poklesků, slíbit nápravu a zcela potlačit vlastní osobnost. Teprve pak mu bylo odpuštěno a mohl se vrátit do řad strany.

226 Ozbrojené roztržky postupně narůstaly především od konce roku 1939. Obě strany vinily ze zahájení nepřátelství svého protivníka a tvrdily, že byly napadeny a musely se bránit. VAN SLYKE, Lyman: *The Chinese communist movement during the Sino-Japanese War 1937-1945*. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 659.

její rozpad byl ale zřejmý. Druhá čínsko-japonská válka tak nebyla jen bojem Číňanů proti Japoncům, ve skutečnosti proti sobě stáli tři nesmiřitelní rivalové – Japonci, Kuomintang a Komunistická strana Číny. Jak komunisté, tak nacionalisté ale později tvrdili, že právě oni japonského nepřítele porazili.²²⁷

3.6. Konflikt se Sovětským svazem

Japoncům se ovšem na kontinentě ne vždy dařilo. Obzvláště velkou porážku utrpěli od Rusů v červenci 1938 u jezera Chasan. Konflikt vyprovokovaly Korejská a Kuantungská armáda, aby prověřily svou bojeschopnost a také bojeschopnost Rudé armády. Jednalo se opět o svévolnou akci, protože japonské vrchní velení nebylo v situaci, kdy by si mohlo dovolit otevření nové fronty, zatímco se stále nedařilo přivést Čankajška ke kapitulaci.²²⁸ Japonci předložili Sovětskému svazu požadavek na odchod sovětských pohraničních jednotek ze strategicky významné oblasti poblíž jezera Chasan, vzdáleného jen sto kilometrů od Vladivostoku, která se podle jejich tvrzení nacházela již na území Mandžuska. Rusové sporné žádosti nevyhověli, proto se Japonci rozhodli použít sílu. Císař o plánované operaci nejspíše věděl, s jejím provedením ale spokojen nebyl. Dne 29. července Japonci po předchozích drobných potyčkách zaútočili na sovětské vojáky u jezera. Zpočátku Japonci poměrně snadno obsadili strategicky významné výšiny nad jezerem, což vyvolalo patřičné nadšení a armáda se najednou cítila dostatečně silná, aby porazila celý Sovětský svaz. Japonská armáda věřila, že Rusové jsou stále stejně špatnými vojáky jako v letech 1904-1905, tím ale Rudou armádu podcenila. Po několika dnech prudkých bojů se obrátila situace díky příchodu sovětských posil a Japonci začali s těžkými ztrátami prohrávat.²²⁹ Rudá armáda se mohla navíc

227 COOX, Alvin D., *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 295-6.

228 NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003, s. 40-44.

229 Prakticky všichni japonské vojáky během bojů zahynuli. Jeden z japonských důstojníků si do deníku poznamenal: „Vím, že je krásný a slunečný den. Ale slunce nevidím. Explóze sovětských pum

opírat o síť pevností, kterými před několika lety opevnila mandžuskou hranici. Rusové nejprve se značnými obtížemi dobyli zpět obsazené výšiny a 11. srpna bylo na japonskou žádost uzavřeno příměří. Hranice zůstaly nezměněny. Sovětsko-japonské vztahy se po konfliktu u jezera Chasan uklidnily jen zdánlivě. Jednotky Rudé armády na Dálném východě byly nenápadně posilovány a Sovětský svaz v průběhu roku 1938 navíc zvýšil svou pomoc Číně.²³⁰ Ani Japonci se ale nevzdali myšlenky na další střetnutí.

Na hranicích Mongolska probíhaly nejprve řadu měsíců potyčky japonských a sovětských vojáků, které záhy přerostly do dalšího rozsáhlého konfliktu, ve kterém tentokrát měla Kuantungská armáda hlavní roli. Japonci argumentovali, že Mongolové neprávem obsadili území patřící Mandžusku. Jednalo se o oblast Nomonhan, ležící asi 800 kilometrů od Mukdenu, kterou protékala řeka Chalchyn-gol. Tato strategicky nevýznamná pustá step představovala možný výchozí bod k dalšímu postupu do Sovětského svazu. Japonci ve svých značně nereálných plánech chtěli pokračovat dále na sever, přerušit Transsibiřskou magistrálu a bombardovat některá sovětská města. Vojenskou akci opět svévolně vyprovokovala armáda, císař ji ale tentokrát schvaloval, protože doufal, že japonské vítězství nad Rusy usnadní jednání s Německem. V polovině května pronikly japonské jednotky na mongolské území, kde byly po počátečních úspěších odraženy Rusy. Do konce června se pak obě armády soustředily především na letecké souboje. V průběhu července Japonci v pozemní bitvě vinou taktických chyb a podceňování nepřítele utrpěli řadu dílčích porážek, bránili se ale statečně. Situaci ztěžovaly také přírodní podmínky, protože teploty se pohybovaly kolem 38 stupňů a vojáci trpěli žízní,

---

a dělostřeleckých granátů změnilo tento jasný den v bouřlivou a tmavou noc, v níž přichází smrt.“ *Tamtěž* s. 48-50.

230 I přes sovětské vítězství ale Stalin nebyl spokojen, protože se Japonce nepodařilo zničit zcela a ztráty Rudé armády byly příliš velké. Nařídil proto provést také čistky ve velitelském sboru. MEDVEDĚV, Roj: Josif Stalin a Josif Apanasenko. Dálnévýchodní fronta ve Velké vlastenecké válce. In MEDVEDĚV, Žores; MEDVEDĚV Roj: *Neznámý Stalin*. Praha: Academia, 2003, s. 233.

hladem a infekčními nemocemi.²³¹ Do čela sovětských vojsk byl postaven generál Georgij K. Žukov, který připravil závěrečnou protiofenzivu. Ta začala 20. srpna, jen několik dní před chystaným japonským útokem, a Rusové zaskočené Japonce po několika dnech prudkých bojů zcela porazili. Jednalo se o dosud největší porážku japonské armády v dějinách, při které zemřela – často vlastní rukou – také značná část důstojnického sboru.²³² Tokio bylo v šoku a i přes prosby důstojníků, kteří chtěli dostat svolení odčinit porážku, bylo neprodleně dojednáno příměří, protože ani jedna strana si nepřála další rozšíření konfliktu. Kuantungská armáda pak ve zbylých letech války jen vázala sovětské síly, které Moskva nutně potřebovala nasadit proti Německu, a do dalších bojů se nepouštěla.²³³ Japonská porážka měla dalekosáhlé důsledky. Kromě řady rituálních sebevražd a hromadného propouštění do civilu padla v Tokiu vláda a barona Hiranumu nahradil Nobujuki Abe. Fiasko u Chalchyn-golu navíc hluboce ovlivnilo další směřování japonské expanze a definitivně učinilo přítrž snahám proniknout severním směrem, který byl navíc z hlediska surovinových zdrojů téměř bezcenný.²³⁴ Nové plány na postup Japonců na jih, směrem k britským a francouzským koloniím v jihovýchodní Asii, byly kromě rostoucí potřeby zajistit suroviny pro pokračování války motivovány také snahou zajistit si větší kontrolu v jižní Číně a odříznout Čínu od zbývajících zásobovacích kanálů.²³⁵ Pro připravované tažení Japonci nejprve plánovali obsazení doků

231 EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 206.

232 NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003, s. 52-71.

233 Po Hitlerově útoku na Sovětský svaz byl vypracován plán pro případné zapojení Kuantungské armády do konfliktu, generální štáb ale nejprve vyčkal, zda se dostaví německé úspěchy. Později byly jednotky Kuantungské armády nasazovány v jiných oblastech, kde trpěli Japonci nedostatkem vojáků. K bojům opět došlo až v samotném závěru války, když Sovětský svaz vyhlásil Japonsku válku.

234 Přestože se Kuantungská armáda přesvědčila, že její vybavení už na porážku Rusů nestačí, nevzdávala se myšlenky na obnovení konfliktů v budoucnosti. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 400.

235 Zatímco námořnictvo kontrolovalo čínské pobřeží, armáda obsadila všechny významné přístavy s výjimkou britského Hongkongu. Číňané ale objevili možnosti zásobování skrz vnitrozemí cesty a pomoc přijímali přes hranici s Ruskem nebo s Barmou. V polovině července 1940 se Japoncům podařilo donutit Velkou Británii, aby uzavřela okolí Hongkongu, který byl jen o rok později dobyt, a také pohraniční Barmskou cestu, a koncem srpna podlehla také vichistická Francie a nejen uzavřela hranici mezi Čínou a Indočínou, ale také poskytla Japonsku zvláštní výhody v Indočíně, například dodávky surovin a pronájem základen a letišť. Ukončit prodlužovanou válku měly Japonsku pomoci také bohaté zdroje Indonésie, Malajsie

a leteckých základen na jihu země a obzvláštní strategický význam pro ně mělo přístavní město Amoy a také ostrov Chaj-nan, který byl později přeměněn v námořní základnu.

---

a Nizozemské východní Indie.

4. Kolaborantské režimy

Zakládání kolaborantských režimů na území Číny souviselo s japonskou snahou udržet zemi rozdrobenou, a tedy nepředstavující žádné nebezpečí během případné války se Sovětským svazem. Japonci tak mohli zároveň uplatňovat své „zvláštní výhody“ a dané oblasti ekonomicky využívat.²³⁶ Japonci sledovali v Číně takovou ekonomickou politiku, která by odstranila vliv západních mocností a nahradila ho japonskou kontrolou – a to navzdory četným slibům, že Čínu obchodním aktivitám třetích států uzavřít nehodlají.²³⁷ Důvod, proč Japonci okupovaná území nepřevodili pod svou přímou správu, byl prostý. Projaponské vlády šetřily japonské síly tím, že přidělená území pacifikovaly samy jen s minimální pomocí Japonců. Kolaborantské režimy ale měly také svůj ideologický význam, který měl Japoncům pomoci v ovládnutí Číny – teorie o novém pořádku ve Východní Asii zněly lépe od Číňanů než od Japonců. Kolaborantské režimy se shodně vyznačovaly otevřeně prohlašovanou nenávistí vůči komunistům a zkorumpovanému Kuomintangu a zdůrazňována byla také skutečnost, že vláda opustila své hlavní město a uprchla.²³⁸ První kolaborantské režimy vznikly na severu Číny a u hranic s Mongolskem, v průběhu války se ale rozšířily na mnohem větší území. Zřizování projaponských režimů bylo provázeno tradičním konkurenčním bojem mezi jednotlivými složkami japonské armády. Tuto situaci umožňovala skutečnost, že až do října 1939, kdy bylo

236 Tolik vyzdvihované ekonomické vykořisťování se ale Japoncům paradoxně nepodařilo plně zúročit. Válečné výdaje a jiné těžkosti spojené s vyčerpávajícím tažením totiž zatížily japonské hospodářství natolik, že nedokázalo zisků efektivně využít.

237 Obavy velmocí se ještě prohloubily v listopadu 1938, kdy premiér Konoe představil svou vizi Nového řádu ve východní Asii. Během rádiového projevu nastínil představu japonsko-čínské spolupráce, popřel územní požadavky Japonska a vyzdvihl boj proti komunismu a proti imperiálním zájmům západních velmocí. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 118; 192.

238 S pokračující válkou byla nacionalistická vláda postižena korupcí čím dál více, armáda ztratila bojového ducha a nerada se zapojovala do dalších bojů a kritické hlasy sílily. Čankajšek reagoval tím, že soustředil do svých rukou ještě více moci a jeho režim byl stále autoritářštější. Kuomintang posílil kontrolu nad vzděláním, potíral odpůrce a liberály, utužil cenzuru a snažil se o centralizaci, čímž si popudil místní militaristy. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 27-28.

zřízeno velitelství dohlížející na armádní akce na kontinentě, jednaly jednotlivé složky armády značně nezávisle.²³⁹ Bez finanční pomoci plynoucí z ostrovního císařství a bez podpory japonské armády by dané režimy nejen nepřežily, ale nemohly by ani vzniknout. Do obsazených území se začali ve velké míře stěhovat Japonci, kteří na kontinentě hledali především snadný zisk. V roce 1944 tak v Číně žilo desetkrát více japonských obyvatel než v roce 1937.²⁴⁰ Často nevybíravé chování japonských dobrodruhů ovšem zvyšovalo nenávist vůči Japoncům a ztěžovalo některé oficiální snahy o ekonomickou „spolupráci“. Ironií také je, že Japonci vnímali svou hospodářskou a politickou angažovanost v Číně jako jistou satisfakci za ztráty utrpěné ve stále nekončící válce, přitom právě toto jejich počínání bylo jedním z hlavních důvodů, které k prodlužování konfliktu vedly.

4.1. Severní Čína

Po obsazení území na severu Číny japonskou armádou bylo nejprve nutné zajistit, aby nedocházelo k nepokojům. Japonci proto ustavili řadu místních komisí pro udržení pořádku. První z nich vznikly na konci července 1937 v Pej-pchingu a na začátku srpna v Tien-cinu, v průběhu války pak jejich počet značně vzrostl. Komise pro udržení pořádku nepředstavovaly žádný strukturovaný vládní orgán, přesto poměrně často zasahovaly do vnitřních čínských záležitostí v obsazených oblastech – prováděly například revizi vzdělávacího systému a zaváděly projaponské učebnice. V čele komisí stáli převážně staří militaristé s projaponskou minulostí, kteří se do politiky vrátili po letech nečinnosti. Japonská vláda záhy podnikla první kroky, aby komise sjednotila a vytvořila formální vládní organizaci. Japonská armáda umístěná v prostoru severní Číny nechtěla na severu země vytvořit loutkový stát po vzoru

---

239 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 84.

240 *Tamtéž* s. 104.

Mandžukua, ale nechtěla se inspirovat ani dosavadním systémem volné kontroly, kterou Japonci uplatňovali v pěti severočínských provinciích. Generál Seiči Kita, pověřený začátkem září 1937 kontrolou nad činností komisí na severu Číny, oznámil své plány Tokiu takto: „Doufáme, že v severní Číně zřídíme oblast prospěšnou Japonsku a Mandžukuu a užitečnou k obraně proti komunismu. Nemáme žádné územní ambice, ale nemůžeme zaručit, že pokud okolnosti nebudou brát konce, nezřídíme zde něco jako Mandžukuo – a nebo něco na ještě vyšší úrovni.“²⁴¹ Již tehdy armáda plánovala ustavení několika provinčních vlád, které by se v blíže neurčené době sloučily v centrální severočínskou vládu, která by později nahradila kuomintangskou vládu v celé celé Číně.²⁴²

Podle představ japonské armády umístěné v prostoru severní Číny mělo být sídlo nové centrální vlády v Pej-pchingu, s čímž ovšem zásadně nesouhlasila Kuantungská armáda, která si zřídila vlastní loutkovou vládu ve Vnitřním Mongolsku a nechtěla, aby její území spadalo pod pravomoc konkurenční armádní sekce. S návrhem nesouhlasila také japonská armáda umístěná v prostoru střední Číny, která se rovněž chystala vytvořit vlastní kolaborantský režim po dobytí Nankingu a nepřála si, aby jádro nové centrální vlády leželo v severní Číně.

Projaponskou vládu v severní Číně se podařilo zformovat 14. prosince 1937 v Pej-pchingu, jednalo se ale jen o vládu provizorní, protože Japonci měli problém sehnat vhodného předsedu. V čele vlády nakonec stanul Wang Kche-min. Členové nové vlády nepatřili k žádným významnějším čínským politikům a jejich jmenování bylo značně pochybné. Japonská armáda umístěná v prostoru severní Číny totiž s ustavením vlády pospíchala, aby režim zřídila ještě před dobytím Nankingu konkurenční armádou, a proto se spokojila

---

241 *Tamtéž* s. 87.

242 Nejprve měly být ustaveny „nezávislé“ provinční vlády v provinciích Che-pej, Šan-tung, Šan-si a Čchachar, které se později sloučily ve federativním uspořádání. Obdobný proces pak měl proběhnout také ve střední a jižní Číně.

i s méně reprezentativními osobami.²⁴³ Prozatímní vláda nevzešla z voleb a volena neměla být ani v budoucnu. Neuznal ji žádný stát, ani Japonsko, a všechny styky s Tokiem probíhaly na neformální bázi prostřednictvím přidělených poradců. Pod kontrolu Prozatímní vlády spadaly provincie Che-pej, Šan-tung, Šan-si a část Čchacharu. Později se připojila také provincie Che-nan, jakmile ji Japonci dobyli. Severní Šan-si s důležitou železniční tratí spojující Pej-pching a Suej-jüan ovšem později obsadila Kuantungská armáda, která ho zamýšlela připojit ke svému režimu ve Vnitřním Mongolsku. Stejně tak si chtěla autonomní vláda ve Východním Che-peji držet svou nezávislost z roku 1935 a odmítala se pejpchingskému režimu podřídit. Kompromisu se podařilo dosáhnout až v roce 1938, kdy byla čelním představitelům režimu zajištěna místa v Prozatímní vládě. Pravomoc Prozatímní vlády ale sahala jen do oblastí bezprostředně pod japonskou kontrolou, svůj vliv tedy uplatňovala převážně jen ve městech a v okolí železnice. Režim velkou měrou usiloval o sociální kontrolu obyvatelstva prostřednictvím důmyslné propagandy. S tím souvisel japonský vliv na výchovu a vzdělávání. Ve školách byla povinná výuka japonštiny, nové učebnice se zaměřovaly převážně na dějiny Japonska a zároveň byla školní docházka omezena a restrukturalizován systém škol, aby nedošlo k masivní studentské opozici, které museli Japonci čelit na počátku třicátých let. Postup uplatňovaný na severu Číny byl důslednější a tvrdší než v jiných oblastech, což později zkomplikovalo jejich sjednocení pod jedinou kolaborantskou vládou. Důvodem bylo, že strategickou oblast na severu země považovali Japonci za mnohem důležitější pro své další vojenské a ekonomické plány.

---

243 V ideálním případě by se japonské armádě podařilo přesvědčit ke kolaboraci nějakého významného čínského politika, což by pochopitelně značně zvýšilo prestiž nového režimu. Ve skutečnosti ale měli Japonci problém sehnat nejen vhodné členy vlády, ale také schopné úředníky všech úrovní. Japonci si později velmi stěžovali na neschopnost Číňanů a na jejich nelояlnost, což prohlubovalo vzájemné nepřátelství.

4.2. Střední Čína

Území na jih od Žluté řeky bylo z hlediska japonských strategických zájmů jen druhořadé, protože leželo daleko jak od Mandžukua, tak od Sovětského svazu. Z tohoto důvodu zde nebylo nutné provádět tak velké zásahy do domácí politiky. Japonci se tedy ve střední a později ani v jižní Číně nesnažili o ideologické ovládnutí společnosti a také územní ambice armády byly skromnější. Rovněž nerostné zdroje se zde nacházely v mnohem menší míře než na severu země. Japonský zájem ve střední Číně byl výhradně ekonomického rázu, protože na pobřeží se nacházela řada velkých center obchodu a finančnictví mezinárodního významu. Svůj vliv proto Japonci již od konce dvacátých let uplatňovali skrze řadu smířlivých opatření a problémy řešili diplomatickou cestou spíše než vojenskými zásahy. Zároveň se zde dobyvatelé neselektovali s politickou rozdrobeností typickou pro sever Číny, která by jim usnadnila úplné ovládnutí oblasti, ale museli čelit samému jádru Kuomintangu. Před tím, než se japonská vláda oficiálně zřekla všech kontaktů s Čankajškovou vládou, byl velitel japonské armády umístěné v prostoru střední Číny generál Iwane Macui dokonce rozhodnut řešit vzniklou situaci jednáním.²⁴⁴ Stejně tak se japonské společnosti ve střední Číně soustředily spíše než na ekonomické vykořisťování na obnovu válkou ničené země. Přesto Japonci v souladu s teorií rozdrobené Číny již od konce roku 1937 uvažovali o vytvoření loutkového státu také ve střední části země.²⁴⁵

Dne 28. března 1938 Japonci ustavili loutkový režim v Nankingu, který ale v počátečních měsících spravoval svěřenou oblast z šanghajského hotelu. Takzvaná Reformní vláda Čínské republiky v čele s Liang Chung-čchim byla zřízena snadněji než Prozatímní vláda v Pej-pchingu, Japonci ale museli řešit

---

244 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 110.

245 Během roku 1938 ale vyšlo najevo, že nejednotnost země zároveň brání úspěšnému dovedení války do konce. *Tamtéž* s. 135.

závažný problém, jaký vztah by mezi sebou obě vlády měly mít. Podle dohody si měla pejpchingská vláda jakožto první z řady nových režimů uchovat svou nadřazenost a počítalo se s tím, že nankingská vláda se s ní výhledově sloučí. Reformní vláda tak měla v mnohém pouze dočasný charakter. Ve skutečnosti ale kvůli nepřekonatelným neshodám ke sloučení režimů nedošlo. Také ve střední Číně měla armáda problém s výběrem vhodného předsedy vlády, protože řada vybraných kandidátů kolaborovat odmítla, a také zde byla vláda složena převážně z někdejších militaristů v politickém důchodu a z bezvýznamných úředníků. Reformní vláda toho s Prozatímní vládou měla společného ještě mnohem více. Ani režim ve střední Číně nebyl uznán Japonskem, natož kterýmkoliv jiným státem, a pravdou zůstává, že o svou legitimizaci příliš neusiloval. Obě vlády se také potýkaly s nedostatkem financí, protože přišly o zisky z obchodních cel, a staly se závislými na přímé a nepříliš pravidelné podpoře japonské armády, na příjmech z nelegálního obchodu, manipulaci s měnou a také na úplatcích.

Japonci si ideální politické uspořádání v Číně představovali jako volnou spolupráci několika autonomních politických jednotek, tedy jako pravý opak sjednocené Číny, o kterou usiloval Čankajšek.²⁴⁶ Někteří sice zároveň toužili po sjednocené loutkové vládě Číny, kterou by byly ochotny uznat i západní mocnosti, zájmy a praktické požadavky armády na kontinentě – a ostatně také neochota samotných kolaborantů – ale těmto snahám bránily. První a jediný významnější pokus o vytvoření ústřední vlády probíhal od července 1938, kdy byly Prozatímní a Reformní vláda sloučeny v Sjednocenou radu, oficiálně jmenovanou 22. září. Jejím sídlem se stal Pej-pching a předsedou Wang Kche-min, Sjednocená rada ale měla malý vliv i v přednostně zastoupené severní Číně, natož v dalších oblastech. Rada nebyla pověřena zákonodárnými ani výkonnými funkcemi a zrušena byla až s vytvořením kolaborantské čínské

---

246 *Tamtéž* s. 119-120.

národní vlády. Sjednocená rada navíc neměla nejmenší autoritu ve Vnitřním Mongolsku, kde si svůj loutkový režim vytvořila Kuantungská armáda.

4.3. Vnitřní Mongolsko

Zatímco provincie na severu Číny chránily japonské zájmy v Mandžusku před zbytkem Číny, Vnitřní Mongolsko sloužilo jako nárazník proti Sovětskému svazu a jeho klientskému státu – Vnějšímu Mongolsku. Na rozdíl od severní a střední Číny, kde Japonci obtížně sháněli vhodné kolaboranty, kteří by realizovali jejich představy, Kuantungská armáda pouze sponzorovala skutečné mongolské autonomní hnutí. Od počátku dvacátého století byly jednotlivé mongolské kmeny obývající oblast za Velkou čínskou zdí poměrně slabé a na území pronikali ve velké míře čínští kolonisté, povzbuzení mimo jiné rozvojem železniční dopravy. V roce 1928 bylo počínštění rozsáhlé mongolské oblasti dovršeno vytvořením čtyř nových provincií – Džeholu, Čchacharu, Süej-jüanu a Ning-sia. Někteří z mongolských náčelníků a knížat se spokojili s finanční kompenzací, jiní ale vytvořili hnutí národního odporu. Kuantungská armáda se rozhodla využít jejich zášti, když se od začátku třicátých let snažila získat jejich spolupráci na obraně Mandžukua. Ústupky byly značné – z části Mandžuska a provincie Džehol byla vytvořena „mongolská“ provincie Sing-an a loutkový vládce Mandžukua Pchu I oficiálně zvažoval sjednocení Mongolů jako vazalů mandžuského císaře. Mongolové sice nechtěli spojenectví s Mandžukuem nebo Japonskem, nabízených možností ale dokázali využít. Čelním představitelem mongolského autonomního hnutí byl od poloviny třicátých let kníže Demchukdonggrub, známý spíše jako kníže Devan. Kníže se nejprve snažil získat uznání autonomní mongolské rady nankingskou vládou, po odmítnutí se ale obrátil o pomoc k Japoncům. Devana, tradičně loajálního mandžuské dynastii, přesvědčil poměrně snadno generál Doihara, že plány Kuantungské armády a mongolského autonomního hnutí se mohou vzájemně podporovat. Po

začátku japonské invaze do vlastní Číny se Kuantungské armádě společně s mongolskými jednotkami a japonskou armádou umístěnou v prostoru severní Číny podařilo poměrně záhy obsadit spojení mezi severní Čínou a Vnitřním Mongolskem a po dalším postupu Japonci získali do konce října kontrolu nad celým Vnitřním Mongolskem s výjimkou západních oblastí Ning-sia. Po cestě byly zároveň zřizovány autonomní režimy – 4. září vznikla v Kalganu Autonomní vláda Jižního Čchacharu a 15. října v Tatungu Autonomní vláda Severní Šan-si. Již koncem října ale byly obě části severočínských provincií sloučeny pod Federativní autonomní vládu Mongolska. Od roku 1938 stál v čele federace kníže Devan, který nahradil svého zesnulého předchůdce. Prostřednictvím vlády ale uplatňovala svou moc především Kuantungská armáda a mongolským spojencům zůstaly spíše jen formální pocty. Velitelství Kuantungské armády odmítalo zapojit oblast do japonských snah o vytvoření národní vlády, protože mělo s ekonomicky významným územím bohatým na uhlí a železné rudy vlastní plány. Kuantungská armáda vytvořila v oblasti nazvané Meng Ťiang, doslova Mongolské pohraničí, loutkovou federaci Severní Šan-si, Jižního Čchacharu a Vnitřního Mongolska a 22. listopadu zřídila Sjednocený výbor Meng Ťiang, čímž si vysloužila nenávist japonské armády umístěné v prostoru severní Číny i japonského ministerstva války. V roce 1939 ale armáda přišla o svého spolupracovníka knížete Devana, který znechucen japonskou politikou navázal kontakt s generálem Čankajškem.

4.4. Národní čínská vláda

Vrcholem japonského úsilí se stal kolaborantský režim, který Japonci ustavili dne 30. března 1940 v Nankingu. Jeho zřízení dlouhou dobu komplikovala právě existence řady dalších kolaborantských vlád a polovládních orgánů, které Japonci po celé Číně podporovali. Všechny dřívější projaponské režimy tak byly během let 1939 a 1940 rozpuštěny a postupně uvolnily místo

nové vládě centrální. Sjednocovací proces ale neprobíhal snadno, protože čelní představitelé režimů se nechtěli vzdát svých privilegií a opět se projevila také tradiční rivalita vojenských velitelství, která jednotlivé režimy financovala. Řada Číňanů vytvoření národní vlády spíše vítala, protože doufala v její relativně nezávislé postavení, po řadě neúspěšných jednání ale režim skončil jako zcela závislý na Japonsku. Do čela nové vlády se postavil Wang Ťing-wej, který je dodnes považován za značně kontroverzní osobnost. Tento „čínský Quisling“ se u japonských politiků ani u japonské armády nikdy netěšil zvláštní oblibě a nelibost vzbuzoval i u velké části Číňanů.²⁴⁷

Je poněkud paradoxní, že nenáviděným zrádcem čínského lidu se stal obdivovaný patriot s bohatou revoluční minulostí.²⁴⁸ Nadaný a schopný Wang Ťing-wej, který stejně jako mnoho dalších Číňanů své generace studoval v Japonsku, patřil k blízkým přátelům a důležitým spolupracovníkům Sunjatsena a podílel se jak na revoluci v roce 1911, tak na přeměně Kuomintangu v silnou stranu. Po Sunově smrti se proto nějaký čas zdálo, že právě on převezme jeho odkaz a zaujme místo v čele Kuomintangu.²⁴⁹ Nepřekonatelný řečník Wang nicméně nakonec podlehl síle generála Čankajška. Ještě za Sunova života se Kuomintang začal rozpadat na různé frakce, mezi kterými se v roce 1926 rozpoutal boj o moc a především o další směřování strany. Rozhodla skutečnost, že Čankajšek měl faktickou kontrolu nad armádou a ne jen formální jako Wang. Generál provedl 20. března převrat, rozešel se s komunisty, kterým nedůvěřoval a se kterými byl naopak úzce spojen Wang, a připravil svého rivala o politickou moc. Wang vzápětí rezignoval na své funkce v čele strany i vlády a odešel do

---

247 Podle některých byl Wang až příliš zaslepen svou samolibostí a frustrací z neúspěšné politické kariéry. *Tamtéž* s. 5.

248 Revoluční činnost vykonával již v mladém věku a slávu a málem také mučednictví si zajistil v únoru 1910 neúspěšným pokusem o atentát na prince-regenta. Trest smrti byl později z blíže nejasných důvodů změněn na doživotní žalář, v němž si krátil pobyt psaním emotivních vlasteneckých básní o sebeobětování. Z vězení byl osvobozen na počátku revoluce. *Tamtéž* s. 17-19.

249 Další ze Sunjatsenových spolupracovníků, konzervativní Chu Chan-min, který byl ještě vážnějším kandidátem, se poměrně záhy po Sunově smrti zdiskreditoval a přišel o své postavení. V roce 1936 pak zemřel.

svého druhého francouzského exilu.²⁵⁰ Na hořkost, kterou tento odsun ze slávy znamenal, Wang nikdy nezapomněl, a také proto se později rozhodl kolaborovat s Japonci. Ve třicátých letech nicméně došlo částečně vlivem japonských akcí v Mandžusku k politickému sblížení obou rivalů.²⁵¹ Byl to pak právě premiér Wang, kdo měl na starosti zahraniční vztahy Číny, které se orientovaly především na Japonsko. V polovině třicátých let se obě země snažily dosáhnout zlepšení vzájemných vztahů.²⁵² Ústupky, které v severních provinciích učinila kuomintangská vláda Japoncům a následné lidové bouře Wanga téměř přiměly k rezignaci, přestože Čankajšek vyjadřoval jeho smířlivé politické linii plnou podporu.²⁵³ Proti Wangovi se obrátila nenávist lidu a v listopadu 1935 byl vážně zraněn při pokusu o atentát, za nímž ale mnozí tušili právě osobu generála Čankajška. Ze svých zranění se nikdy plně nevyléčil a stejně tak se již nikdy nezbavil nálepky zrádce, kterou mu přiřklo sílící nacionalistické hnutí žádající tvrdý postup vůči Japonsku.

Menšina Číňanů byla ovšem přesvědčená, že Čína nemůže v neustále prodlužovaném konfliktu uspět a že chaotická situace prospívá jedině komunistům, kteří si upevňují postavení, a proto byla přesvědčena o nutnosti s Japonci vyjednávat.²⁵⁴ Čínské snahy o mírové řešení konfliktu se datují ještě

---

250 Poprvé odešel do Francie v roce 1912 a strávil tam pět let, během kterých mezi sebou v neklidné Číně soupeřili jednotliví militaristé o moc.

251 Všechny tehdejší nepatrné úspěchy nacionalistické politiky byly kombinací Wangova pragmatismu a jeho politických schopností při mírových jednáních a Čankajškovy vojenské síly. LIN Han-sheng: *A New Look at Chinese Nationalist „Appeasers“*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 236.

252 Panoval názor, že pokud by se Japonsko vzdalo některých zisků na kontinentě, Čína by se na něm výměnou stala ekonomicky a politicky závislá jako na laskavém sousedovi, o navrácení Mandžukua ale neuvažovali ani ti největší zastánci smířlivého přístupu. Tento návrh ale narazil na nesouhlas japonské armády, která neměla nejmenší zájem zvyšovat autoritu kuomintangského režimu, protože sama z rozdrobené Číny těžila. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 34.

253 Čankajšek sice považoval tuto politickou linii za vhodnou, protože ale nebyla populární mezi lidmi, odmítal za ni nést odpovědnost a uzavírání ústupků ponechával na svých podřízených. COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991, s. 2.

254 Podle zdrojů Kuomintangu prý Mao Ce-tung po začátku války soukromě prohlásil: „Čínsko-japonská válka je pro naši stranu jedinečnou příležitostí, jak zesílit. Naši politikou je věnovat 70 procent našich snah vlastní expanzi, 20 procent vyrovnávání se s Kuomintangem a 10 procent boji proti Japoncům.“ COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 296.

před vypuknutí incidentu u mostu Marca Pola a nikdy zcela nezanikly navzdory brutálním zákrokům, které japonská armáda na postupu páchala. Wang byl stále členem kuomintangské vlády, když ho začátkem roku 1938 oslovilo neoficiální čínsko-japonské mírové hnutí, aby nahradil generála Čankajška v čele vlády. Zatímco v červenci nabídku s přesvědčením odmítl, ještě do konce roku změnil názor, stále však zůstával poměrně váhavý. Oficiálně nesouhlasil s pokračující válkou, která si žádala stále větší oběti, svou roli ale hrálo také jeho silné antikomunistické přesvědčení a rivalita s Čankajškem.²⁵⁵ Čínská strana se s Japonci snažila vyjednat mírové podmínky, za kterých by se Wang ujal své nové role v čele kolaborantské vlády, k žádným výrazným ústupkům se ale Japonsko nakonec neuchýlilo a některé body dohody zůstaly úmyslně nejednoznačné.²⁵⁶ Ujednání bylo v Tokiu přijato poněkud rozpačitě a řada Japonců se nezbavila obavy, že Wang je přese všechna ujišťování v kontaktu s Čankajškem a společně usilují o oslabení Japonců.²⁵⁷

Wang nebyl první ani jedinou volbou Japonců. Právě naopak – japonská armáda ho nepodpořila, dokud existovala šance na spolupráci s někým významnějším, nejlépe s Čankajškem.²⁵⁸ O neoficiální jednání některých umírněných Číňanů a nižších japonských důstojníků, kteří navzdory politice proklamované oběma vládami hledali podmínky k uzavření míru, se Čankajšek zpočátku skutečně zajímal. Kvůli složité vnitropolitické situaci se ale rozhodl pokračovat ve válce. Komunisté totiž získávali oblibu na úkor smířlivějšího

---

255 Wang odmítal myšlenku spojení s Komunistickou stranou Číny a prohlásil, že „tento krok je srovnatelný s tím, že člověk vypije jed, aby uhasil svou žízeň“. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972. s.189.

256 *Tamtéž* s. 194-205.

257 Přestože Wang a jeho skupina byli přesvědčeni, že návrh vzešel od japonské vlády, ve skutečnosti jednala skupina umírněných nižších důstojníků bez vědomí svých nadřízených. Díky tomu se později začala japonská vláda k některým bodům ujednání stavět odmítavě – zatímco premiér Konoe neměl velké výhrady, armáda odmítala dělat ústupky poraženému národu a nehodlala předchozí dohodu akceptovat právě proto, že nebyla oficiální. Nejožehavějším problémem se stala otázka stažení japonských vojsk z území vlastní Číny.

258 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 431.

Kuomintangu svým silně protijaponským postojem.²⁵⁹ Zároveň se mu přičil japonský požadavek na jeho rezignaci. Neoficiální čínsko-japonské rozhovory tedy postupně dospěly k myšlence, že když nelze ke smírnému přístupu přimět Čankajška, je třeba najít někoho, kdo ho nahradí a jako reprezentant čínského národa uzavře mír. V té souvislosti se nakonec poprvé objevilo jméno významného kuomintangského politika Wang Ťing-weje.

Japonci se zároveň snažili najít vůdce připravované národní vlády. V polovině roku 1938 si na japonském generálním štábu uvědomili, že kolaboranti Wang Kche-min a Liang Chung-čchi jsou k tomuto účelu nevyhovující. Generál Doihara se svými spolupracovníky se proto snažili přimět ke kolaboraci některé významné státníky a vůdce. Jako představitele nové vlády si původně vybrali tři výrazné individuality. Někdejší předseda vlády Čchin Jun-pcheng se ale na začátku třicátých let odebral do ústraní jako buddhistický mnich a odmítal se znovu zapojit do světského života. Další kandidát a rovněž někdejší premiér Tchang Šao-ji, který se netajil svým obdivem k Japonsku a vírou v proklamovaný japonský panasiatismus, sice s nabídkou generála Doihary souhlasil, koncem září byl ale brutálně zavražděn členy radikální frakce Kuomintangu.²⁶⁰ Doiharovou poslední šancí se tak stal někdejší slavný militarista Wu Pchej-fu, který už ale také odešel na odpočinek a věnoval se spíše skládání básní. Doihara mezi listopadem 1938 a lednem následujícího roku použil velmi důmyslné prostředky, aby starého muže přesvědčil, a vycházel vstříc především jeho nenávisti vůči komunismu a také samolibosti. Wu se stále opájel svou zašlou slávou a návrat do politiky uvítal, kladl si ale přehnané

259 Kuomintang se během války ocitl v těžké situaci, ze které nemohl najít schůdné východisko. Jednotná fronta odporu proti Japoncům umožňovala komunistům přežít a navíc jim poskytovala zázemí, díky kterému si mohli zajistit větší podporu obyvatelstva. Čankajšek se obával, že po válce Komunistická strana Číny ohrozí pozici Kuomintangu, což byl také důvod, proč původně oddaloval válku s Japonskem a raději se věnoval tažením na zničení komunistů. Pokud by ale Čankajšek zavrhl politiku odporu proti Japonsku a snažil se zajistit mír, protože prodlužovaná válka zemi neprospívala, byl by označen za zrádce a zbabělce a komunisté by pomocí protijaponských hesel získali ještě větší podporu. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 208.

260 Doihara se obával o Tchangovu bezpečnost a nabídl mu ochranu, protože se množily případy atentátů na projaponsky smýšlející osoby. Většina Číňanů se bála mluvit i o míru a vyjednávání, natož aby otevřeně projevovala sympatie nepříteli. *Tamtéž* s. 164-167.

požadavky a dohodu tak nebylo možné uzavřít. Od února 1939 Wuova případná role v čele národní vlády ztratila na významu a začátkem prosince téhož roku generál Wu zemřel.

Do centra pozornosti se dostal Wang Ťing-wej, který se nejprve snažil přesvědčit Čankajška a pak se sám rozhodl pro kolaboraci s Japonci.²⁶¹ Wang nakonec 18. prosince 1938 opustil Čchung-čching a tajně odcestoval do Hanoje.²⁶² Po Wangově „dezerci“ premiér Konoé oficiálně vyhlásil japonskou ochotu vyjednávat, Japonsko ale stále trvalo na svých zvláštních ekonomických právech a na zachování politické rozdrobenosti Číny. Armáda se zároveň odmítala z kontinentu stáhnout, oficiálně kvůli potlačení komunistického hnutí a zajištění veřejného pořádku. Japonci proto navíc požadovali uhrazení nákladů za pobyt vojáků.²⁶³ Nový kolaborantský režim vznikl pod patronací Japonska, veřejnost ho ale měla vnímat jako spontánní akci Číňanů toužících po míru. Doba, než Wang skutečně stanul v čele nové vlády, byla provázena řadou nejistot a hrozilo, že celý plán ztroskotá. Japonci jednak předpokládali, že Wang má celou řadu příznivců a že se k jeho novému režimu přidá také řada Čankajškových odpůrců, to se ale nakonec nepotvrdilo a svérázní militaristé z jihu převážně zachovali loajalitu Kuomintangu.²⁶⁴ Dalším problémem bylo, že japonská a čínská strana se nedokázaly dohodnout na přesných podmínkách Wangovy kolaborace, které by byly přijatelné pro obě strany, a že Japonci

---

261 Ani Wang, ani kníže Konoé původně neuvažovali o vytvoření kolaborantského režimu a Wang měl být spíše prostředníkem na cestě k míru. Postupně ale vzrostlo nepřátelství mezi ním a Kuomintangem, takže už nemohl sloužit jako případný most mezi Tokiem a Čchung-čchingem, jak Japonci původně plánovali.

262 Wang podle vlastních slov nechtěl konkurovat Čankajškovi vytvořením vlastní vlády, ale pouze dovést Čínu k uzavření míru. Sám si byl ale vědom, že mezi vyjednáváním o míru a zradou národa je jen tenká hranice.

263 Zastánci tvrdé politiky sice původně chtěli pokračovat s tažením do nitra Číny, stále rostoucí náklady ale nakonec rozhodly proti dalšímu rozšiřování války.

264 I tak ale v loutkové armádě sloužilo zhruba půl milionu až milion Číňanů, především od jednotlivých militaristů, kteří nikdy nebyli Čankajškovi plně loajální a byli svou podstatou žoldáci. Vztahy mezi nacionalisty a vojáky-kolaboranty nebyly nijak napjaté a Čankajšek vítal, že se oficiálně podílejí na protikomunistických operacích. Po japonské kapitulaci byly tyto jednotky přičleněny zpět k nacionalistické armádě a důstojníci nebyli ani souzeni, ani degradováni. Japonci čínským vojákům nikdy nedůvěřovali a nechali je většinou vykonávat jen podřadné úkoly. EASTMAN, Lloyd E.: *Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945*. In IRIYE, Akira *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 284-289.

nechávali událostem spíše volný průběh. Když pak začátkem roku premiér Konoé rezignoval, protože nedokázal ukončit válku v Číně, zastával jeho nástupce baron Hiranuma k otázce nového režimu ještě laxnější přístup než kníže.²⁶⁵ Nebýt úspěšného atentátu na jeho blízkého přítele a spolupracovníka Cheng Čung-minga, Wang byl rozhodnutý zanechat marných snah a odjet do exilu do Evropy. Začátkem května se Wang vylodil v okupované Šanghaji a v očích mnohých se tak definitivně ukázal jako další z japonských loutek.

V Šanghaji se Wang potýkal se dvěma velkými problémy, které předcházely ustavení nového režimu – musel získat podporu Číňanů, ale také Japonců. Bylo dohodnuto, že po vytvoření nové Wangovy vlády přestanou Prozatímní a Reformní vláda samy od sebe existovat, Japonci si ale nepřáli, aby zanikla i jejich podstata, tedy udržování nejednotné Číny.²⁶⁶ Wangovi se nakonec nepodařilo z větší části obhájit svou vizi a kapituloval před nevybíravými japonskými požadavky, což ho v očích Číňanů ještě více zdiskreditovalo a on nebyl schopen získat potřebnou lidovou podporu. Oblibu si Wangův režim nezískal ani hojně praktikovaným nepotismem.²⁶⁷ V novém režimu se také chtěla prosadit řada podivných existencí a politici se místo o dosažení míru snažili o získání výhodných, anebo v případě některých alespoň nějakých míst. Koncem ledna 1940 se sešli představitelé kolaborantských vlád, aby si ujasnili přechod k Wangovu režimu. Zatímco Reformní vláda měla splynout s Wangovým kabinetem, pro Japonce obzvláště důležitá Prozatímní vláda se zachovala v podobě Severočínské politické rady. Nová vláda byla sice vyhlášena 30. března 1940 v Nankingu, Japonci ale překvapivě přes šest měsíců váhali s jejím uznáním. Naskytl se jim totiž možnost, jak navázat jednání přímo

265 Japonská vláda nepřikládala Wangově kolaboraci žádný velký význam a spíše vyčkávala, jak celá situace dopadne, aby buď vyjádřila podporu, anebo se distancovala. Japonci také očekávali, že Wang vyvine značnou vlastní iniciativu a zajistí si příznivce i finanční podporu. Kníže Konoé se ve funkci premiéra vrátil ještě v letech 1940-41.

266 Japonci měli pro své požadavky nesjednocené Číny dokonce odůvodněné vysvětlení – jednotlivé části Číny se od sebe velmi lišily a byly nestejně rozvinuté. Především v nich ale Japonci měli různé zájmy.

267 Rodina madam Wang měla zajištěny velmi výnosné pozice v novém režimu. BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 279-280.

s Čankajškem, což pro ně představovalo daleko lákavější variantu čínsko-japonských vztahů než vazby na Wanga, kterému mnozí nedůvěřovali. Tato jednání ale opět k ničemu nevedla.

Čínská historie je plná příkladů, kdy obyvatelé dokázali vyjít vstříc dobyvatelům a ti je na oplátku nechali žít víceméně v pokoji.²⁶⁸ Kolaborace s Japonci ostatně byla pro řadu asijských zemí prospěšná, protože jim pomohla uvolnit se ze závislosti na evropských kolonizátorech, povzbudila jejich národní sebevědomí a umožnila jim vybudovat fungující základy samostatného státu.²⁶⁹ Nikdo nepopře, že Wang Ťing-wej s Japonci kolaboroval, na druhou stranu ale také existují důkazy, že Čankajšek byl v až příliš velké závislosti na západních mocnostech. Wang svou kolaboraci často zdůvodňoval snahou o národní jednotu, tohoto cíle se mu ale dosáhnout nepodařilo. Jeho vláda sice nechtěla, aby byla po vzoru Prozatímní a Reformní vlády vnímána negativně jako kolaborantská, veřejné mínění si ale naklonit nedokázala. Jedním z důvodů bylo, že oproti původním plánům jmenovat novou vládu v neokupované části Číny a její pravomoci rozšířit až po slíbeném odchodu japonských vojsk, byla vláda nakonec zřízena s centrem v obsazeném Nankingu. Japonci tak znemožnili Wangovi vystupovat alespoň zdánlivě nezávisle a odradili tak od něj většinu čínských občanů. Wang si původně chtěl získat popularitu napravením

---

268 A loajalita mohla být odsunuta stranou, pokud to prospělo vlasti. MARSH, Susan H.: Chou Fo-hai: The Making of a Collaborator. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 314.

269 Samozřejmě, že Japonci tyto země, jako byly Indočína, Filipíny, Indonésie nebo Barma, využívali a drancovali jejich přírodní bohatství. Pro mnohé podmaněné Asiaty byl ale tento útisk snesitelnější, protože jeho původcem nebyly evropské imperiální mocnosti, ale rovněž Asiaté, i když občas také velmi arogantní. Vůdce místních nacionalistických hnutí si díky Japonské okupaci mnohdy uvědomili, že bílá rasa není nadřazená asijské, což je po porážce Japonska motivovalo v dalším boji za nezávislost, kdy se odmítaly podříditi svým někdejšími koloniálními pánům. Japonským přínosem ovšem nelze omlouvat všechny krutosti, které vojáci napáchali na domorodém obyvatelstvu, i tak je ale význam japonských akcí dalekosáhlý a trvalý, jak dokládá také výrok barmského patriota Dr. Ba Mawa, když kritizoval nevděčnost svých krajanů: „Nic nemůže vymazat roli, kterou Japonsko hrálo, když přineslo osvobození četným koloniálním národům. Fenomenální japonská vítězství v Pacifiku a v jihovýchodní Asii, která vyznačila začátek konce veškerého imperialismu a kolonialismu; národní armády, které Japonsko během války pomohlo vytvořit a které vzkřísily nového ducha a novou vůli ve velké části Asie; nezávislé státy, které ustanovilo v řadě jihoasijských zemí stejně jako skutečnost, že uznala provizorní vládu Svobodné Indie v době, kdy žádná jiná válčící strana nepovolila ani rozhovory o samostatnosti svých dominií... to vše v závěrečném shrnutí dějin přežije přechodná válečná napětí a vášně a zrady.“ BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 9.

nedostatků dřívějších loutkových vlád. Sliboval například, že přiměje Japonsko, aby buď řádně odškodnilo vlastníky za zkonfiskovaný majetek, anebo aby jim ho vrátilo. Snažil se také odejmout Japonsku ekonomická privilegia, která mu přiřkli jeho předchůdci Wang Kche-min a Liang Chung-čchi.²⁷⁰ Ve svých jednáních s Japonci byl ale nucen k nepopulárním kompromisům. Wang tak pravděpodobně měl ušlechtilé motivy pro spolupráci s Japonskem, během dvou let, která uplynula od jeho odchodu z Čchung-čchingu, ale pod vlivem okolností zásadně slevil ze svých požadavků na konkrétní podobu kolaborace a umožnil Japoncům dosadit poradce na všechna důležitá místa, uznal nezávislost Mandžukua a autonomii Meng Ťingu, podpořil japonské snahy o autonomii severní Číny a mnoho dalšího.

Koncem roku 1943 se rapidně zhoršil Wangův zdravotní stav, v březnu následujícího roku si staré zranění vyžádalo další operaci a od října už Wang jen čekal na smrt v japonské nemocnici a sepisoval závěť. Začátkem listopadu dostal zápal plic a 10. listopadu zemřel. Ostatky byly převezeny do Nankingu a pohřbeny nedaleko Sunjatsenova mauzolea, po osvobození města byl ale Wangův hrob s Čankajškovým svolením zničen a jeho tělo spáleno.²⁷¹ Wanga v čele vlády nahradil Čchen Kung-po, skutečnou moc ale převzal Wangův dlouholetý spolupracovník Čou Fo-chaj.²⁷² Čchen se hned po japonské kapitulaci pokoušel uniknout svému osudu a utekl do Kjóta, byl ale vrácen a společně s dalšími kolaboranty souzen na jaře 1946 pro zradu. I přes ohnivou obhajobu byl v dubnu usvědčen a za dva měsíce stanul před popravčí četou. Čou byl také odsouzen k trestu smrti, který byl ale Čankajškovým zásahem změněn na doživotí, a v roce 1948 zemřel ve vězení na infarkt. Celkem 2720 civilistů i vojáků bylo kvůli kolaboraci popraveno a na 2300 dalších odsouzeno na

---

270 *Tamtéž* s. 116-118.

271 *Tamtéž* s. 323.

272 Ambiciózní Čou patřil původně k Čankajškovým stoupencům, opustil ho ale pro Wanga, protože viděl, že ho čeká lepší kariéra. MARSH, Susan H.: Chou Fo-hai: The Making of a Collaborator. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 312.

doživotí.²⁷³ Obzvláště na venkově pak probíhaly lidové soudy se zrádci – způsob, jakým se komunisté mohli zbavit nepohodlných statkářů a připravit si cestu k pozemkové reformě.

---

273 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 333.

5. Válka v Pacifiku

5.1. Vliv reakce velmocí na další osud Japonska

Japonsko své zájmy v Číně sledovalo bez ohledu na stanovisko velmocí a často přímo v rozporu s jejich přáním, situaci na mezinárodní politické scéně ale muselo brát v potaz. A to i přesto, že po svém vystoupení ze Společnosti národů se dočasně ocitlo v jakési dobrovolné izolaci. Změny mezinárodního uspořádání totiž často nutily Japonsko přizpůsobit plány a systém vzájemných vztahů s sebou přinášel nezanedbatelné závazky. Právě kvůli souhře okolností na mezinárodní scéně přešlo Japonsko od bleskového „čínského incidentu“ až k válce, ve které bylo nuceno bojovat o samotnou národní existenci. Dějiny japonských zahraničních vztahů ve sledované době by se daly rozdělit na tři hlavní období. Mezi lety 1853 a 1894 stály velmoci proti Japonsku, v letech 1894 až 1931 bylo Japonsko mezi velmocemi a konečně od roku 1931 do roku 1945 bojovalo Japonsko proti velmocem.²⁷⁴ V letech druhé čínsko-japonské války Japonsko ovlivňoval především postup Spojených států, Sovětského svazu a Německa. Invaze do vlastní Číny pobouřila světovou veřejnost, postup Japonců byl ale odsuzován také proto, že těžce poškozoval hospodářské a politické zájmy velmocí, což rozhodně nebylo zanedbatelné. Velmoci ovšem zaujaly politiku „dálněvýchodního appeasementu“ a přestože oficiální prohlášení vyjadřovala sympatie Číně a odsuzovala Japonsko, ke konkrétním činům se země uchylovaly jen nerady.²⁷⁵ Stejně tak neúčinná byla aktivita Společnosti národů, na jejíž zprostředkování Číňané velmi spoléhali. Společnost sice agresivní postup odsuzovala, Japonsko ale nebylo jejími názory a rozhodnutími nijak vázáno. Největší mezinárodní odezvu nacházely události, ve kterých byli cizinci přímo zapojeni. Na mezinárodní veřejné mínění proto

274 Ačkoliv Japonci situaci chápali tak, že velmoci opět stojí proti nim. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 3.

275 Jediné velmoci, které Japonsko neodsoudily, byly Německo a Itálie.

obzvláště mocně zapůsobilo především dobytí Nankingu a následné krutosti, kterých se japonská armáda ve městě dopustila.²⁷⁶

5.1.1. Vztahy se Sovětským svazem

Japonsko udržovalo formální vztahy se Sovětským svazem od roku 1925. Obě země si vzájemně potvrdily některá práva a učinily určité ústupky, rozhodně se ale nejednalo o srdečné přátelství. Zájmy Sovětského svazu a Japonska se střetávaly v oblasti Mandžuska a Mongolska. Japonci odmítli ruské nabídky na uzavření paktu o neutralitě a paktu o neútočení a tvrdě potlačovali aktivity Kominterny na japonském území. Od třicátých let vnímala část armády Sovětský svaz jako primární hrozbu bezpečnosti Japonska, což Japonce později vedlo k podepsání tajného Paktu proti Kominterně v roce 1936.²⁷⁷ Sovětský svaz se o podpisu smlouvy dozvěděl poměrně záhy a japonsko-ruské vztahy se dramatisovaly. Během druhé čínsko-japonské války využil Sovětský svaz nezájmu velmocí a uzavřel s Čínou v roce 1937 smlouvu o neútočení a v příštích letech se stal významným dodavatelem zbraní, munice a dalšího vojenského materiálu. Zanedbatelné nebyly ani finanční půjčky.

Vztahy Japonska se Sovětským svazem se dále zkomplikovaly vypuknutím války v Evropě. Koncem roku 1940 Japonsko Sovětskému svazu po vzoru Berlína navrhlo uzavření paktu o neútočení, protože si chtělo zajistit volné ruce při útoku na francouzské a britské kolonie na jihovýchodě Asie. Pakt byl ke

---

276 Informace se za hranice Číny dostávaly postupně, ale ve velkém množství. Před japonským útokem působila ve městě řada zahraničních korespondentů, která důkladně pokryla rostoucí napětí ve městě, nálety i evakuace a skryto nezůstalo ani bezohledné zabíjení. Postupně ovšem novináři nebezpečný Nanking opustili a vydali se do Šanghaje, aby zveřejnili své informace. Japonci zpočátku úspěch při dobývání oslavovali, pod tlakem mezinárodní kritiky se ale snažili další postup spíše tajit. Postarali se proto, aby byl cizincům až na nečetné výjimky zamezen přístup do města. Více než masakr čínských obyvatel ale Spojené státy zasáhlo potopení lodi Panay, které zdokumentovali dva američtí novináři. CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 146-147.

277 Japonsko se obávalo, že by Stalin mohl zasáhnout v severní Číně na podporu Čankajška. NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 214.

Stalinově spokojenosti podepsán po dlouhých jednáních 15. dubna 1941.²⁷⁸ Útok Německa na Sovětský svaz koncem června 1941 pak zaskočil nejen Rusy, ale také Japonce, kteří se ocitli v nezáviděníhodném a poněkud trapném postavení. Tokio se po dlouhých úvahách rozhodlo, že pakt o neútočení dodrží, přestože spojenecká smlouva s Německem je zavazovala připojit se k útoku. Po napadení Sovětského svazu Německem si Stalin nemohl dovolit udržovat silné jednotky na hranicích Mongolska s Čínou, které byly v důsledku japonské agrese neklidné. Jednotky byly z Dálného východu stahovány na evropská bojiště, území ale nešlo nechat zcela nechráněné, protože část velitelů Kuantungské armády se nikdy nezbavila myšlenky útoku na Sovětský svaz. Stalin se velice obával války na dvou frontách, díky vynalézavosti generála Apanasenka se ale podařilo Japoncům zabránit v útoku na oslabené hranice.²⁷⁹

5.1.2. Vztahy s Německem

Vztahy Japonska s Německem byly poněkud sporné. V počátečních letech modernizace sloužilo Japonsku jako vzor při budování armády. Podepsání společného Paktu proti Kominterně znamenalo sblížení Japonska s evropskými fašistickými státy a japonské přípravy na válku v Číně německo-japonské námluvy ještě urychlily.²⁸⁰ Po uzavření paktu ale liberálně orientovaná buržoazie a vysoká šlechta pochybovaly o jeho užitečnosti a obávaly se, že Německo se

---

278 Sovětský svaz smlouvu o neutralitě jednostranně vypověděl 5. dubna 1945, protože chtěl v závěru války vybojovat zpět území ztracená v minulosti.

279 Josif Rodionovič Apanasenko se stal velitelem Dálnévýchodního frontu po velkých personálních změnách v únoru 1941 a poměrně záhy zlepšil obranyschopnost sovětských jednotek. Když byla většina jednotek převelena do bojů proti Němcům, zůstávaly hranice značně oslabené, což mohlo vyprovokovat Kuantungskou armádu k útoku. Apanasenkovi se ovšem bez oficiálního svolení podařilo na Dálném východě zformovat nové jednotky se stejným označením jako měly ty, které odjely k Moskvě. I přes značné problémy s výstrojí a zásobováním generálův plán vyšel. Přestože měl být podle německých zdrojů počet jednotek na Dálném východě minimální, na sovětské straně nedocházelo k viditelnému snižování stavů a Japonci se proto neodvažovali zaútočit. Noví vojáci Rudé armády navíc zlepšili ochranu hranic výstavbou obranných staveb. MEDVEDĚV, Roj: Josif Stalin a Josif Apanasenko. Dálnévýchodní fronta ve Velké vlastenecké válce. In MEDVEDĚV, Žores; MEDVEDĚV Roj: *Neznámý Stalin*. Praha: Academia, 2003, s. 262-264.

280 Tajná aliance s Německem byla uzavřena koncem listopadu 1936 v Berlíně, o rok později přistoupila také Itálie a o další dva roky později Španělsko, Maďarsko a Mandžukuo. Velká Británie i Francie byly s tímto vývojem události spokojeny a dále uplatňovaly politiku nezasahování.

chystá své japonské spojence jen využívat. Po nástupu Hitlera k moci totiž Němci zvýšili své aktivity v Číně a také počet investic. Navázali poměrně blízké vztahy s Čankajškovým režimem a prostřednictvím vojenských poradců mu pomohli vybudovat kvalitnější armádu. Tyto skutečnosti ovšem značně komplikovaly japonsko-německé vztahy. Němci se začali obávat, že další japonský postup by mohl ohrozit německé zájmy, a dokonce obviňovali Japonce, že úmyslně brání sjednocení Číny a tím podporují šíření komunismu.²⁸¹ Někteří umírnění Japonci měli naopak na podzim roku 1937 představu, že by mohli vyjednat mírové podmínky s Čínou za přispění Německa. Role prostředníka měla Berlínu připadnout právě proto, že udržovat styky s oběma zneprátelenými zeměmi. Německo ovšem odmítlo do konfliktu zasahovat a obzvláště nechtělo vyvíjet na Čínu jakýkoliv nátlak.²⁸² Čína sama se do vyjednávání s Japonskem také příliš nenutila a raději zachovávala pasivní přístup, zatímco čekala, jak situaci vyhodnotí velmoci a zda na Japonsko uvalí nějaké sankce. Rozpornou politiku na Dálném východě Němci vedli až do června 1938, kdy zastavili přísun dodávek do Číny. Obávali se, že by v opačném případě mohli narušit o spojení s Japonskem. Jejich rozhodnutí ovlivnily dosažené japonské úspěchy na bojištích a také skutečnost, že Čankajškova pozice oslabila. Když na počátku ledna 1939 podal premiér Konoé demisi, na jeho místo usedl baron Kiičiró Hiranuma, který neskrýval sympatie k fašismu.²⁸³

Hlubokou ranou však byl pro Japonce sovětsko-německý pakt o neútočení z 23. srpna 1939, následovaný prudkým zhoršením vztahu s Berlínem.²⁸⁴ Japonci

---

281 SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 149.

282 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 67-68.

283 V případě Japonska lze najít znaky společné s evropským fašismem, například odpor proti liberalismu a parlamentní politice, expanzivní politiku, glorifikaci militarismu a války, mýty o rasové nadřazenosti, důraz na nacionalismus nebo boj proti marxismu. Japonci ale nebyli fašisti v evropském slova smyslu, protože v zemi scházely některé sociokulturní předpoklady a jiné faktory byly naopak typické pouze pro Japonsko. MARUYAMA, Masao: Characteristics of Japanese „Fascism“. In MORRIS, Ivan: *Japan 1931-1945: Militarism, Fascism, Japanism?* Boston: D. C. Heath, 1963, s. 36-41.

284 Velká Británie naopak Japonsku potvrdila dohodou z července 1939 stávající situaci v Číně. Londýn uznal výsledky japonské agrese a doufal, že proto Japonci budou respektovat britské hospodářské pozice v zemi. SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 167.

se postupem Německa cítili zrazení, závažný krok jim ani včas neoznámilo, natož aby ho se svými asijskými spojenci konzultovalo.²⁸⁵ Zpráva byla o to více zdrcující, že Japonsko zasáhla během těžkých bojů u Chalchyn-golu. Svazek s Německem ale Japonci neopustili, protože se obávali, že by zůstali oslabení a jejich zisky v Číně zranitelné. Po německém útoku na Sovětský svaz, tedy dalším nečekaném kroku Berlína, který poškozoval japonské zájmy a nutil Tokio přizpůsobit strategii, se ale Japonci rozhodli sledovat především vlastní cíle. I přes naléhání Německa se proto v dalších letech zdráhali vyslat vojáky proti Sovětskému svazu a vyčkávali, jak se válka vyvine.²⁸⁶ Sami tou dobou totiž plánovali útok do jihovýchodní Asie.²⁸⁷ Tokio stálo o podporu Německa, odmítalo se ale příliš zapojovat do německých konfliktů, což německou stranu značně pobuřovalo.²⁸⁸ Japonská armáda ovšem vzhledem k situaci v Číně a ke zhoršující se ekonomické situaci, způsobené zesilujícím americkým embargem, chtěla rozšířit Pakt proti Kominterně v plnohodnotné spojení s Německem. Většina starších konzervativních a umírněných politiků, stejně jako příslušníci obchodních kruhů, ale k Německu nepocítovala důvěru.²⁸⁹ Proti se stavělo také námořnictvo, které si nechtělo aliancí s Německem znepřátelit Spojené státy, na jejichž dodávkách ropy bylo závislé.²⁹⁰ Jednání o pevnějším spojení trvala dlouho a Němci vystoupili proti váhavým Japoncům s nátlakem. Císař nakonec souhlasil, ale vymínil si, že části smlouvy budou tajné a že Japonsko nebude muset vstoupit do války současně s Německem, ale bude smět počkat, až se

---

285 Vzhledem k tomu, že Pakt proti Kominterně Japonsko s Německem uzavřelo kvůli obraně před Sovětským svazem, byla rusko-německá neutralita v zásadním rozporu s dříve podepsaným dokumentem. Zklamané Japonsko se dokonce chtělo přeorientovat na Británii nebo Spojené státy. Oběma zemím ale vadila japonská politika v Číně a jednání proto nemohla být naplněna.

286 Hitler si byl původně natolik jistý svým bleskovým vítězstvím, že Japonsko o pomoc nepožádal. Později se ale situace změnila. MEDVEDĚV, Roj: Josif Stalin a Josif Apanasenko. Dálnévýchodní fronta ve Velké vlastenecké válce. In MEDVEDĚV, Žores; MEDVEDĚV Roj: *Neznámý Stalin*. Praha: Academia, 2003, s. 258.

287 Priorita postupu na jih byla podpořena také změnou vlády. Premiéra Konoeho nahradil generál Hideki Tódžó, prosazující útok na Pearl Harbor a Singapur.

288 Berlín si především přál, aby japonští vojáci vážali sovětskou armádu na Dálném východě.

289 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 399-401.

290 NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 233.

bude cítit dostatečně vojensky připraveno. Pakt tří byl nakonec podepsán 27. září 1940 v Berlíně.²⁹¹ Japonci doufali, že jejich nový spojenec přiměje Čínu ke kapitulaci, protože s ním přicházela zároveň materiální a finanční pomoc. Podle ministra zahraničí Macuoky měla aliance s Německem navíc představovat obranu před americkým ekonomickým tlakem. Macuoka věřil, že Spojené státy se koalice zaleknou a nebudou dále vystupovat proti japonským požadavkům. Po útoku na Pearl Harbor ale někdejší ministr poznal, jak se mýlil.²⁹²

5.1.3. Vztahy se Spojenými státy

Od konce rusko-japonské války se mezi Japonskem a Spojenými státy objevovaly jisté známky latentního nepřátelství. Čelní japonští politici i důstojníci cítili, že jejich země má mnohem více společného s tradičními evropskými monarchistickými říšemi než s republikou, a to přesto, že právě Američané v devatenáctém století otevřeli Japonsko světu. Po první světové válce se Spojené státy staly prvořadou mocností a zároveň nejsilnější západní mocností ve východní Asii a v rámci strategického plánování se na obou stranách Pacifiku poprvé objevila myšlenka na možný válečný střet.²⁹³ Americká podpora Čínské republiky a idealismus, se kterým se Američané upírali k myšlence sjednocené Číny, totiž ostře kontrastovaly s japonskými expanzivními záměry.²⁹⁴ Spojené státy se zároveň obávaly, že s dalším vzestupem Japonska zcela přijdou o svůj vliv na Dálném východě. Japonci se navíc nemohli dále spoléhat na podporu britského loďstva, protože Britové

---

291 Japonsko se zavazovalo uznat vedoucí roli Německa a Itálie při vytváření nového uspořádání v Evropě, zatímco Německo a Itálie přiznaly tuto roli ve východní Asii Japonsku. Pakt zároveň stanovoval podmínky pro případ, kdy by do války s některým ze signatářů vstoupily Spojené státy nebo Sovětský svaz. LU, David J.: *Japan: A Documentary History. Volume II, The Late Tokugawa Period to the Present*. Armonk: M. E. Sharpe, 1997, s. 424-425.

292 „Pakt tří byl mou největší chybou. Doufal jsem, že zabráním Spojeným státům vstoupit do války... Místo toho jsme nyní svědky katastrofy, která z aliance nepřímo vyplynula...“ JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 402.

293 *Tamtéž* s. 189.

294 Počátky zvláštního amerického vztahu k Číně lze datovat zhruba k roku 1915, kdy Japonsko vzneslo vůči Číně svých Jednadvacet požadavků.

nechtěli riskovat účast v možném japonsko-americkém konfliktu. Vzájemná aliance tak byla na Washingtonské konferenci nahrazena méně závazným svazkem za účasti Spojených států a Francie. Spojené státy si vytkly za cíl podporovat zajištění a udržení stability v Číně a zabránění japonské agresi v oblasti. Vlnu protiamerických nálad ale v Japonsku vyvolal především zákon zásadním způsobem omezující přistěhovalectví z asijských zemí vydaný v roce 1924. Japonci se přesto snažili se Spojenými státy udržovat formálně přátelské vztahy, protože byli závislí na dodávkách surovin.

Americká veřejnost tak sice ve třicátých letech odsuzovala japonskou agresi vůči Číně, politická reprezentace ale postupovala poměrně laxně. Spojené státy se v Číně snažily praktikovat politiku otevřených dveří a ochrany integrity čínského území, tyto principy ale nehodlaly uplatňovat silou. Japonské akce sice odsuzovaly, soukromé firmy ale dál dovážely do Japonska tolik potřebný válečný materiál. Japonsko-americké vztahy totiž nezačaly být nepřátelské kvůli válce v Číně, ale jednalo se spíše o důsledek japonsko-německého sblížení.²⁹⁵ Postupně začínalo být zřejmé, že pomoc při zbrojení nutně přispívá k ohrožení bezpečnosti Spojených států, prozíraví Američané se ale obávali uvalit na Japonsko příliš tvrdé ekonomické sankce, aby tuto surovinově zcela závislou zemi nevehnali do války motivované ziskem nových zdrojů.²⁹⁶ Japonská závislost na surovinách byla skutečným bludným kruhem. Spojené státy začaly v důsledku vzrůstajících neshod od roku 1940 snižovat export do Japonska, které muselo hledat zdroje surovin jinde. Po zřízení vichistické vlády ve Francii v červnu 1940 Tokio vyjednalo dodávky z Francouzské Indočíny a dostalo povolení k využití přístavu a letiště, z dlouhodobého hlediska to ale stále nestačilo. Když neviděli jiné řešení, rozhodli se potřebné suroviny vybojovat

---

295 REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 251.

296 Zhoršující se japonsko-americké vztahy ovšem podporoval Sovětský svaz, který mohl ze střetu jen těžit – japonská rozpínavost ohrožovala jeho bezpečnost a vyčerpání obou velmocí válkou by usnadnilo provedení světové proletářské revoluce. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 362.

v koloniích evropských zemí v jihovýchodní Asii.²⁹⁷ Obzvláště lákavé se jevily především Nizozemská Východní Indie a Francouzská Indočína. Narazili ovšem na tvrdý odpor Spojených států, které zavedly po japonském červencovém vpádu do Indočíny dne 1. srpna 1941 totální embargo.²⁹⁸ Japonci původně doufali, že svým postupem Spojené státy k zavedení embarga nevyprovokují. I kdyby k tomu ale mělo dojít, považovali to v tíživé situaci za přijatelné riziko. Američané oproti tomu věřili, že oslabené Japonsko se neodváží začít válku na další frontě. Zcela špatně ovšem odhadli japonskou mentalitu, protože jejich akce dohnaly Japonce doslova k zoufalému činu.²⁹⁹

Japonsko se za žádnou cenu nechtělo vzdát zisků, za něž desítky let bojovalo, které považovalo za podmínku své plnohodnotné existence a jejich udržení za věc národní cti.³⁰⁰ Na poradě v přítomnosti císaře dne 6. září 1941 se velitelé japonských ozbrojených složek pod vlivem okolností dohodli, že je bezpodmínečně nutné vést další postup směrem na jih, protože severní směr byl z hlediska surovin bezvýznamný. Plánovali sérií rychlých operací obsadit

---

297 Expanzi směrem na jih ale japonská armáda nezačala plánovat až v době, kdy byly koloniální mocnosti oslabené válkou v Evropě. Teoretický zájem o oblast, nejprve ekonomický a v pozdějších letech také strategický, projevovalo Japonsko s různou intenzitou již od éry Meidži. PEATTIE, Mark R.: Nanshin: The „Southward Advance“, 1931-1941, as a Prelude to the Japanese Occupation of Southeast Asia. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 189.

298 Ministr zahraničí Šigenori Tógó shrnul ukřivděný japonský pohled v listopadu 1941 takto: „Obzvláště poté, co naše císařství uzavřelo Pakt tří, Spojené státy začaly podnikat kroky, aby Japonsko obklíčily tím, že přesvědčily Velkou Británii a Nizozemí, aby se k nim připojilo, a že spolupracovaly s Čankajškovým režimem. Od začátku německo-sovětské války proti nám podnikaly nepřátelské akce tím, že dovážely do Sovětského svazu ropu a další válečný materiál přes Dálný východ, a to i přes varování naší vlády. Jakmile naše císařství vyslalo vojska do Francouzské Indočíny, poté, co na základě přátelského vyjednávání uzavřelo s francouzskou vládou smlouvu, která měla přispět k naší obraně a k ukončení „čínského incidentu“, americké kroky byly čím dál více neskrývané. Nejenže přerušily ekonomické vztahy mezi Japonskem a Spojenými státy, zatímco Střední a Jižní Amerika se připojily, pod pláštěm zmrazení našich aktiv, ale společně s Velkou Británií, Čínou a Nizozemím ohrožovala existenci našeho císařství a stále důrazněji se nám snažily zabránit vykonávat naši národní politiku.“ LU, David J.: *Japan: A Documentary History. Volume II, The Late Tokugawa Period to the Present*. Armonk: M. E. Sharpe, 1997, s. 427.

299 Ekonomické sankce uvalené Spojenými státy, tak byly příčinou a ne důsledkem následujícího vyhrocení konfliktu. Jednou z hlavních příčin války v Pacifiku je tedy vzájemná neschopnost a ochota porozumět druhé straně. Jak Japonci, tak Američané totiž podceňovali odhodlání svého protivníka a nevěřili, že se jejich soupeř skutečně odhodlá vstoupit do války. *Tamtéž* s. 410.

300 Také prezident Tajné rady Hara vyjádřil převládající mínění: „Kdybychom se měli podřídít (Spojeným státům), vzdali bychom se nejen výsledků čínsko-japonské a rusko-japonské války, ale i plodů mandžuského incidentu. Nemohli bychom to za žádných okolností snést... Je zřejmé, že je ohrožena existence našeho císařství, že by se všechny významné výsledky vlády císaře Meidžiho obrátily vnův...“ BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 334.

Malajsii, Filipíny a Nizozemskou Východní Indii. Japonský postup v Pacifiku byl snadný a Japonci kromě tolik potřebných surovin získali také rozlehlá území a několik milionů levné pracovní síly. Projevily se ovšem tradiční neshody mezi pozemní armádou a námořnictvem, kdy námořnictvo prosazovalo mnohem odvážnější cíle. Zároveň bylo rozhodnuto, že Japonsko musí zaútočit na Spojené státy, které vnímalo jako svou největší hrozbu.³⁰¹ V roce 1941 Spojené státy nepůsobily po vojenské stránce jako prvořadá mocnost, proto Japonci doufali, že je jediným mohutným úderem porazí.³⁰² Původně přitom Japonci dávali přednost diplomatickým jednáním před válkou.³⁰³ Jejich jediným zájmem bylo obsadit takové území, které by jim zajistilo ekonomickou soběstačnost, Spojené státy ovšem s Japonskem jednat odmítaly, protože nechtěly ani pasivně schvalovat agresí. Dne 7. prosince Japonci zaútočili na americkou základnu Pearl Harbor.³⁰⁴ Následné vyhlášení války Spojeným státům a Velké Británii Japonsko zdůvodnilo tím, že obě země podporovaly Čchung-čching v jeho odporu a tím narušovaly japonské snahy o zajištění stability ve východní Asii a také bezpečí samotného Japonska. „Vzhledem k tomu, jaká je situace, nemá naše říše žádné jiné východisko pro svou existenci a sebeobranu, než obrátit se k použití zbraní

---

301 Existovaly obavy, že pokud se Japonsko podvolí americkým požadavkům, propadne se zpátky mezi bezvýznamné státy. „Vláda rozhodla, že pokud nedojde k válce, osud národa je zpečetěn. Ale i když válka bude, země může být zničena. Ovšem národ, který v této obtížné situaci nebojuje, dávno ztratil svého ducha a je odsouzen,“ vyjádřil převažující myšlenku admirál Nagano. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 405.

302 Japonci si ovšem byli dobře vědomi prvořadého postavení Spojených států po ekonomické stránce. Svě obavy ale zaháněli přesvědčením, že nedostatečnou ekonomickou silou bohatě vynahradí bojovný duch Japonců. DUUS Peter: *Japan's Wartime Empire: Problems and Issues*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. xviii.

303 Podle rozhodnutí císařské konference z 5. listopadu 1941 bylo Japonsko připraveno ukončit válečné přípravy, pokud by do půlnoci 1. prosince uspěla diplomatická jednání, která se Spojenými státy pobíhala. LU, David J.: *Japan: A Documentary History. Volume II, The Late Tokugawa Period to the Present*. Armonk: M. E. Sharpe, 1997, s. 425-426. Je ovšem pravda, že v Japonsku tou dobou do probíhajících rozhovorů nevkládala naděje už téměř nikdo. Premiér Konoe popsal své pocity takto: „Zatímco moje vláda se vši silou vyjednávala, armáda pokračovala s přípravami na válku pro případ, že by jednání selhalo. Pro nás, kdo jsme o těchto přípravách nic nevěděli, bylo nemožné, abychom s nimi sladili naši diplomacii. Washington se dozvěděl o přesunech našich lodí a začal pochybovat o našich čestných úmyslech.“ NISHI, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977, s. 220.

304 V Japonsku útok zahájili podle svého časového pásma 8. prosince.

a rozdrtit každou překážku, která jí stojí v cestě.³⁰⁵ Začátkem roku 1943 vyhlásil válku Spojencům také Wangův kolaborantský režim. Čína mohla ze vstupu Spojených států do války těžit, dostalo se jí totiž větší pomoci od Spojenců.

5.2. Válka v Pacifiku a kapitulace Japonska

Začátek války v Pacifiku byl pro Japonsko úspěšný.³⁰⁶ V Pearl Harboru a v základnách na Filipínách se japonským letadlům podařilo zničit nezanedbatelnou část americké tichomořské flotily a především zasadit Američanům těžký psychologický úder.³⁰⁷ Vzápětí Japonci provedli námořní ofenzivu na Filipíny, Borneo, Celebes, Malajsii, Sumatru a Jávu. Zároveň postupovali na pevnině přes Indočínu, Thajsko a Barmu. V únoru 1942 se jim podařilo dobýt významný Singapur a v polovině roku se jejich říše nacházela na vrcholu.³⁰⁸ Během dalších let se Japonsko snažilo stabilizovat poměry v dobytých zemích, jejich převaha ale začala slábnout a v rostoucí míře se museli potýkat s útoky Spojenců. Japonci tažením po východní Asii pomohli dobytým zemím vymanit se ze západní koloniální nadvlády, jejich přínos ale nelze vzhledem ke spáchaným válečným zločinům idealizovat. Nasazení ve válce v Pacifiku velmi zatěžovalo japonské síly a během let 1942 až 1944 si

---

305 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 306.

306 O válce v Pacifiku blíže pojednávají například tyto knihy. HOYT, Edwin P.: *Japonsko ve válce: velký pacifický konflikt*. Ostrava: OLDDAG, 2000. IRIYE, Akira: *Power and Culture: The Japanese-American War, 1941-1945*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1981. SCHOM, Alan: *Americký orel proti vycházejícímu slunci: japonsko-americká válka 1941-1943*. Brno: Jota, 2005. SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990. SPECTOR, Ronald H.: *Eagle against the Sun: The American war with Japan*. Harmondsworth: Viking, 1985. VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: Americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha: Argo, 2001.

307 O útoku na Pearl Harbor blíže pojednává kniha Carla Smithe. SMITH, Carl: *Pearl Harbor 1941: Den hanby*. Praha: Grada, 2007.

308 Pod přímou či nepřímou japonskou správou žilo v roce 1942 340-350 milionů obyvatel, což je číslo, které předstihuje většinu evropských předválečných koloniálních říší. Japonci svou říši ale na rozdíl od Evropanů nebudovali několik staletí. Na druhou stranu ale rozsáhlá říše přinášela Japonsku jen malý praktický užitek a naopak jej velmi ekonomicky a materiálně zatěžovala. DUUS Peter: *Japan's Wartime Empire: Problems and Issues*. In DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. xii-xiii.

vyžádalo stažení řady jednotek z obsazené Číny. Japonská armáda se ale nehodlala zcela stáhnout z Číny bez dosažených výsledků, a to přestože si byla vědoma, že prodlužovaná válka neúměrně zatěžuje japonskou ekonomiku.³⁰⁹ Japonsko proto zvýšilo snahy uzavřít na kontinentě mír, ale přesto nehodlalo slevit ze svých sporných požadavků, které ovšem byly pro Čínu nepřijatelné. S postupujícím časem se začala projevovat ekonomická převaha Spojených států, která kontrastovala s čím dál neutěšenější situací japonskou. Systém japonského impéria se navíc povážlivě hroutil a centrum ztrácelo kontakty s jednotlivými částmi.

Za obrat ve válce bývá tradičně označována bitva o Midwayské ostrovy v červnu 1942, kdy Američané poprvé uštědřili Japoncům výraznou porážku.³¹⁰ Američané pak zahájili velkou a brutální ofenzivu, díky které do června 1945 postoupili až k Okinawě a ohrožovali samotné Japonské ostrovy. Již od poloviny roku 1944 trpěly Japonské ostrovy a především jejich průmyslová centra kobercovými nálety. Katastrofální následky mělo především bombardování Tokia v březnu 1945, při kterém byla zničena kromě tisíců dalších budov i část císařského paláce. Přesto se Japonsko odmítalo vzdát a nechtělo uznat, že válka je dávno prohraná.³¹¹ Význam při rozhodování měly také nejasnosti o dalším osudu císaře po bezpodmínečné kapitulaci.³¹² Na Jaltské konferenci v únoru 1945 se Sovětský svaz zavázal vstoupit do války s Japonskem do dvou až tří měsíců po německé kapitulaci. Stalin si zároveň vymínil nezávislost Vnějšího Mongolska na Číně a obnovení ruských práv z doby před rusko-japonskou válkou. Po Postupimské konferenci v červenci 1945, kde byl projednáván postup

---

309 Podle zprávy z února 1940 stála válka v Číně 4 miliardy dolarů. SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, s. 173.

310 Japonské námořní letectvo se z porážky nikdy nevzpamatovalo, armáda si přitom původně byla jista svým vítězstvím. EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 241-242.

311 Umírnění politici, kteří se přece jen účastnili neoficiálních jednání o uzavření míru, museli své kroky držet v tajnosti, aby se nestali obětí vojenské kliky. SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 180-181.

312 Je pozoruhodné, že japonští vůdci se zajímali více o osud císaře než o osud japonského lidu. TAKEDA, Kiyoko: *The Dual-Image of the Japanese Emperor*. New York: New York University Press, 1988, s. 102.

proti Japonsku a země byla ultimativně vyzvána ke kapitulaci, se mínění japonských představitelů tradičně rozdělilo.³¹³ Diplomaté žádali okamžité ukončení války, zatímco vojáci chtěli bojovat až do posledního muže, poslední nabídka k míru tak byla nakonec se souhlasem čelných představitelů ignorována. Američané se nakonec rozhodli usplnit japonské rozhodování svržením atomových bomb na Hirošimu dne 6. srpna a když se stále nedostavila japonská kapitulace, tak také na Nagasaki dne 9. srpna. Svůj čin zdůvodňovali tak, že nechtěli dopouštět další ztráty spojeneckých vojsk v případě pokračování války, které by bylo kvůli japonské zarputilosti kapitulovat nevyhnutelné.³¹⁴

Mezitím vyhlásil 8. srpna Sovětský svaz Japonsku válku. Sověti, kteří se chtěli zmocnit území v Mandžusku, se střetávali v těžkých bojích ve špatně přístupném terénu s Kuantungskou armádou.³¹⁵ Císař nakonec se nakonec po dlouhém přemýšlení rozhodl pro ukončení války a svou vůli prosadil proti požadavkům militantních kruhů, kterým nezbývalo než se podvolit.³¹⁶ Dne 14. srpna Japonsko oznámilo Spojencům, že přijímá podmínky Postupimské deklarace s výhradou, že je nezbytně nutné, aby císař zůstal na trůně.³¹⁷ Následujícího dne přednesl císař oznámení o bezpodmínečné kapitulaci

---

313 Japonsku Spojenci zaručili prakticky jen to, že nebude zničena jeho národní existence. V případě, že by Tokio odmítlo bezpodmínečně kapitulovat, hrozila Postupimská deklarace zničením země.

314 Již ve fázi příprav existovala ve Spojených státech skupina odpůrců použití ničivé zbraně – navíc bez varování, v silně obydleném prostoru a proti národu, který byl téměř poražen. Diskuze o oprávněnosti svržení atomových pum se pak naplno rozhořela v měsících a letech po útoku. Prezident Truman, který o jejich použití rozhodl, podle vlastních slov necítil do konce života žádnou lítost: „Atomová puma nebyla žádným ‚velkým rozhodnutím‘. Byla užita ve válce. Jen pro vaši informaci - ‚paličské‘ nálety na Tokio si vyžádaly mnohem více obětí než atomové pumy. Byla to pouze další mocná zbraň v arzenálu spravedlnosti. Svržení dvou pum zastavilo válku, zachránilo miliony životů.. Bylo to čisté vojenské rozhodnutí, aby byla ukončena válka.“ V neveřejných projevech, zkoumaných po jeho smrti, už ovšem podobnou jistotou neoplýval. SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 195-196.

315 Těžké boje od 9. srpna 1945 trvaly přes týden. Japonští vojáci se po celou dobu nepřestávali bránit, protože Sovětský svaz jejich kapitulaci neuznával – měl jiné podmínky kapitulace než Američané a než jaké stanovovala Postupimská dohoda. Sověti pak obsadili nejen Mandžusko, ale také Sachalin a Kurilské ostrovy, kde boje trvaly až do září 1945. Čínsko-japonská válka skončila symbolicky porážkou armády, která ji rozpoutala. NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003, s. 144-152.

316 Císař se velmi obával, že pokračující válka bez reálné naděje na vítězství by mohla dovést strádající Japonce k revoluci, která by ho připravila o trůn. Kapitulačním projevem se pak stylizoval do role mírotvůrce. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 401-404.

317 Fanatičtí zastánci „poslední rozhodující bitvy“ se ale ještě v noci pokusili o neúspěšný puč. Řada příslušníků armády se navíc rozhodla spáchat rituální sebevraždu.

v rozhlase. Boje ale v omezené míře pokračovaly v odlehlých oblastech dál. Po kapitulaci Japonska měly japonská armáda a nankingská vláda předat okupovaná města Čankajškovým vojákům. Nařízení znělo, že v žádném případě nemají osvobození měst, především Šanghaje, Nankingu, Pej-pchingu, Tien-cinu, Wu-chanu, Čching-taa, Kantonu a Hongkongu, přenechat Komunistické straně Číny. Japonská armáda také měla s tichým souhlasem Američanů pomáhat kuomintangským vojskům při rekonstrukci země. Nedávni nepřátelé se tak poměrně snadno dohodli na spolupráci proti společné hrozbě, kterou viděli v komunismu. Ke konci roku 1945 ale role japonských vojáků v počínajícím střetu mezi nacionalisty a komunisty až na nepatrné výjimky slábla. Dne 2. září 1945 podepsali japonští zástupci kapitulaci na palubě bitevní lodi Missouri zakotvené v Tokijském zálivu. Japonsko bylo příštích sedm let okupováno a řízeno mezinárodní komisí v čele Američany, demilitarizováno a reformováno. Někteří japonští spisovatelé tato léta symbolicky označovali za „druhé otevření“ Japonska.³¹⁸

5.3. Občanská válka v Číně

Občanská válka, která trvala od léta 1946 do jara 1950, s japonskou invazí zdánlivě nesouvisí, protože v té době již bylo Japonsko poraženo a jeho velmocenské plány zavrženy. Japonská přítomnost v Číně ale zásadním způsobem ovlivnila výsledek této války. Přestože Japonci bojovali proti Čankajškovi, stejně jako on si nepřáli, aby se k moci v Číně dostali komunisté.³¹⁹ Svým postupem ale paradoxně k vzestupu komunistů rozhodující měrou přispěli. Zásahy proti čínské suverenitě Japonci odváděli Čankajškovu pozornost a bránili mu pokračovat v protikomunistických taženích. Invazí z roku 1937 se

---

318 REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006, s. 269.

319 Ke konci války, kdy nebyla téměř žádná šance, že válku vyhrají, postupovali Japonci proti nacionalistům mírněji, než by byli mohli. EASTMAN, Lloyd E.: Facets of an Ambivalent Relationship: Smuggling, Puppets, and Atrocities during the War, 1937-1945. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 290-291.

Japonsku podařilo alespoň formálně sjednotit Čínu pod heslem protijaponského odporu a komunisté se tak dostali z postavení pronásledovaného nepřítele do role partnera Kuomintangu. Snahou navázat neoficiální jednání o míru Japonci diskreditovali nacionalistickou vládu a umožnili komunistům, aby díky rétorice volající po boji do posledního muže získali lidovou podporu a vytvořili si silnou základnu moci. Komunisté si byli japonské nezamýšlené pomoci vědomi, takže když se členové Japonské socialistické strany při své návštěvě Pekingu v roce 1961 omlouvali Mao Ce-tungovi za křivdy, které Japonci v minulosti vůči Číně spáchali, Mao je odmítl a dodal: „Je to právě Japonsko, komu musíme poděkovat, protože kdyby japonští militaristé neprovedli invazi do Číny, stále bychom mohli žít v jeskyních.“³²⁰

Ke konci války s Japonskem se Čankajšek snažil přenechat většinu rozhodujících operací svým americkým spojencům a sám sbíral síly na střetnutí s komunisty, které se od dob faktického rozpadu jednotné fronty zdálo nevyhnutelným.³²¹ Po japonské kapitulaci proto nařídil japonským vojákům na severu Číny, aby se nevzdávali komunistickým jednotkám a aby počkali na příchod nacionalistických vojsk. Japonci se měli zároveň znovu zmocnit území, která už ve prospěch komunistů odevzdali a měli Čankajškovi pomoci zbavit se konkurenta. Obzvláště citlivou se opět stala otázka Mandžuska. To bylo po konci války na základě usnesení Jaltské konference obsazeno Rudou armádou, ta se ale v roce 1946 stáhla a mezi komunistickou a nacionalistickou armádou se rozpoutal boj o obsazení oblasti. Kuomintang obsadil významná města a komunisté si zajistili vliv na venkově. Po konci druhé světové války zájem velmocí o oblast Asie poklesl a mezinárodní pozornost se upírala spíše na poválečnou obnovu Evropy. Američané se proto původně snažili znepřátelené

---

320 COOX, Alvin D.: *Recourse to Arms: The Sino-Japanese Conflict, 1937-1945*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 314.

321 Zatímco v posledních letech války v Číně byla Čankajškova vojska proti Japoncům v defenzivě, proti svým komunistickým spojencům podnikala časté ofenzivní výpady. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 138.

strany v Číně usmířit a vytvořit zřízení na způsobu koaliční vlády komunistů a nacionalistů – jejich postoj změnila až roztržka se Sovětským svazem.³²² Jimi zprostředkované setkání Čankajška a Mao Ce-tunga však nepřineslo žádné výsledky, protože oba muži sice dohodu přijali, ale zůstali neústupní ve svých nárocích. Čankajškova armáda se na počátku občanské války nacházela ve výhodě. V jejích řadách bylo na tři miliony mužů, tedy třikrát tolik než komunistických vojáků.³²³ Zároveň byli nacionalisté podstatně lépe vyzbrojeni a mohli se spoléhat na svého amerického spojence, jehož přínos ovšem k vlastní škodě přecenili.³²⁴ Poměr sil se ale ve velmi krátké době změnil.

Občanská válka byla sérií několika významných bitev a komunisté upustili od své dříve tak úspěšné taktiky partyzánského boje. Zpočátku se v Mandžusku dařilo Čankajškovi, jeho elitním jednotkám komunisté podlehli a ztratili většinu území. Po dalších úspěších si byl generál jistý brzkým vítězstvím.³²⁵ Od počátku roku 1947 se ale situace začala obracet. Komunisté likvidovali nacionalistické jednotky postupně a snažili se je vyčerpat. Jejich řady sílily díky přeběhlíkům z řad vojenských zajatců a opřít se mohli také o detailní informace své zpravodajské služby. Po roce bojů tak měly Čankajškovy jednotky už jen dvojnásobnou převahu.³²⁶ Po dalším roce války už ale komunisté nad nacionalisty převažovali. Vojska Kuomintangu navíc trpěla ztrátou morálky a jeho důstojníci byli i podle zahraničních pozorovatelů neschopní. Sám generál Čankajšek si povzdechl: „Celé noci jsem nespal a přemýšlel o tom, jaké

---

322 Američtí pozorovatelé si byli vědomi nedostatků Čankajškova režimu, podcenili ale skutečnou sílu komunistů. PEPPER, Suzane: *The KMT-CCP conflict 1945-1949*. In TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

323 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 442.

324 Američané přijali Čankajškovu Svobodnou Čínu jako spojence ve válce v Pacifiku roce 1942, protože v ní viděli zárodky moderní civilizace a amerických ideálů. Doufali, že se po porážce Japonců ujme vedoucí úlohy ve východní Asii. Spojené státy Kuomintang podporovali nejen vojensky, ale organizovali také humanitární pomoc, kuomintangské velení ovšem nedokázalo výhody plně využít. Čankajšek začal být na amerických dodávkách závislý a vzhledem k tomu, že je nebylo možno doručovat v takové míře, jakou by si generál představoval, začal být se spojenectvím nespokojený.

325 SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 312.

326 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 443.

pitomosti by mohli napáchat... Jsou tak zbednění... že člověk musí dopředu odhadnout, co by mohli udělat za hloupost, a varovat je před ní.“³²⁷ Spojené státy sice přece jen poskytly nacionalistické Číně pomoc, přišla ale příliš pozdě na to, aby změnila situaci.³²⁸ Čankajškoví vojáci pak navíc ztratili veškerou vůli k dalšímu boji. V neprospěch Kuomintangu vyznívala také neutěšená hospodářská situace, která ho připravila o popularitu mezi lidmi. Krutý postup při osvobozování území a závratná inflace poškodily již tak nepřilíš dobrý obraz Kuomintangu v očích mnoha Číňanů a byla to právě masová podpora lidu, která pomohla k vítězství komunistům.³²⁹

Po zásadních porážkách na přelomu let 1948 a 1949 Čankajšek usoudil, že situaci již nelze zachránit, rezignoval na své funkce a přesunul nacionalistickou vládu na Tchaj-wan, který připadl po porážce Japonska Číně. Jím založená Čínská republika si získala podporu Spojených států, přestože zde vládla jediná strana a Čankajšek se choval jako militarista. Generál doufal, že se v budoucnu situace se zahraniční pomocí obrátí a on získá znovu vládu nad pevninou. Nacionalistický odpor, který po Čankajškově odchodu v Číně zůstal, byl ovšem bez vedení a bez podpory záhy zlikvidován. Mao Ce-tung začal na celém území okamžitě upevňovat komunistický režim, který mnozí zprvu vítali jako změnu k lepšímu. V lednu 1949 obsadili komunisté Tien-cin a Pej-pching a na podzim Kanton a Čchung-čching. Dne 1. října 1949 byla vyhlášena Čínská lidová republika s hlavním městem Pej-pchingem, který byl opět přejmenován na Peking. Před polovinou roku 1950 byl zlomen poslední odpor nacionalistů.

---

327 SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001, s. 314. Čankajšek podle některých udělal chybu, když u svých vojáků upřednostňoval osobní oddanost před schopnostmi. JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 443.

328 Nacionalisté pak v následujících letech obviňovali Spojené státy, že svého spojence zradily a kuomintangská vojska úmyslně nedostatečně vybavily vojenským materiálem, čímž způsobily jejich prohru. Ve skutečnosti Čankajškova armáda doplatila na neschopnost velitelů, špatnou strategii, demoralizaci vojáků a jejich těžké životní podmínky. EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996, s. 158. Čankajšek si byl špatného stavu své strany a armády vědom. Nedokázal ale vidět a odstranit příčiny nedostatků. *Tamtéž* s. 214-215.

329 JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Rand McNally College Pub. Co., 1975, s. 435.

5.4. Soud s válečnými zločinci

Před americkými, britskými, australskými a čínskými tribunály stanuly na čtyři tisíce osob, z nichž 800 bylo zproštěno viny, 2400 odsouzeno ke třem a více letům vězení a 809 osob odsouzeno k trestu smrti.³³⁰ Výpovědi svědků poskytly detailní a šokující obraz rozsahu japonských válečných zločinů, o nelidském zacházení s čínskou pracovní silou, o pochodech smrti, o pokusech na lidech, o zabíjení válečných zajatců, mučení civilistů a znásilňování žen. Vyšlo tak najevo, že Japonci zacházeli s válečnými zajatci hůře než nacisté.³³¹ Podle dnes obecně přijímaného názoru si řadoví japonští vojáci i důstojníci pácháním krutostí kompenzovali ponížení a tvrdý výcvik, kterému byli sami vystaveni.³³² Procesy byly emotivní a ne vždy objektivní a nezaujaté – vrchní velitelé byli například odsouzeni za činy spáchané jejich podřízenými, aniž by k nim vydali rozkaz, nebo o nich vůbec věděli.³³³ Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ, který zasedal v Tokiu od května 1946 do listopadu 1948, se zapsal do historie jako nejdelší vojenský proces. Bylo v něm obžalováno dvacet osm předních japonských důstojníků a politiků.³³⁴ Zločiny byly rozděleny do tří skupin. Většina souzených si vyslechla obvinění z „plánování, přípravy, podněcování nebo vedení... agresivní války či války porušující mezinárodní právo, smlouvy, dohody... nebo účasti na společném plánu či spiknutí s cílem provedení čehokoliv výše uvedeného“, dalšími kategoriemi byly „porušení zákonů a zvyklostí vedení války“ a „zločiny proti lidskosti“.³³⁵ Tribunál

---

330 SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 243.

331 CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 173

332 BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972, s. 343.

333 Kvůli krutostem spáchaným během války pocítovali Spojenci k Japoncům neskrývanou nenávisť. Podle průzkumu z roku 1944 si dokonce 13 % dotázaných Američanů přálo, aby byl celý japonský národ po válce vyhlazen. Ještě na počátku dvacátého století přitom byli japonští vojáci obdivováni pro mimořádně humánní vedení válek, které kontrastovalo s praxí armád jiných vyspělých národů. EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002, s. 14-15.

334 Více informací o tribunálu blíže nabízí kniha Neila Boistera. BOISTER, Neil: *The Tokyo International Military Tribunal: A Reappraisal*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

335 BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 464-465.

předpokládal, že i když se během let měnili aktéři japonské politiky, od dob mukdenského incidentu sledovali stále stejný plán na podrobení Číny. Dnes ovšem převládá názor, že žádný japonský plán na ovládnutí Číny a světa neexistoval a jednalo se spíše o sled jednotlivých událostí, protože mocenské složky byly dezorganizované a decentralizované a dlouhodobého plánování proto nebyly schopné.³³⁶

Sedm obžalovaných bylo na základě rozhodnutí soudu popraveno, další dostali přísné tresty odnětí svobody. Někteří zemřeli během výkonu trestu, jiným, například generálovi Arakimu, byl v dalších letech zmírněn doživotní trest. Mezi popravené patřili někdejší předsedové vlády Hideki Tódžó a Kóki Hirota, důležití aktéři tažení do Číny generálové Seiširó Itagaki a Kendži Doihara, někdejší náměstek ministra války z počátku čtyřicátých let Heitaró Kimura, velitel na Filipínách generál Akira Muto a generál Iwane Macui. Zvláštní místo totiž během tribunálu mělo zničení Nankingu, které byla rovněž označeno za součást cílevědomého plánu. Soud došel k závěru, že zkáza města byla „buď tajně nařízená nebo svěhlavě spáchaná.“³³⁷

Řada hlavních válečných zločinců ale trestu unikla, protože spáchala sebevraždu nebo zemřela přirozenou smrtí. Náčelník generálního štábu z let 1940-1944 generál Hadžime Sugijama se zastřelil, zatímco válečný premiér kníže Konoe požil před převozem do vězení jed. Tódžó se sice pokoušel střelit do srdce, lékařský zásah mu ale zachránil život. Někdejší ministr zahraničí Jósuke Macuoka zase zemřel na tuberkulózu krátce po zahájení procesu, zatímco propagátor expanze na jih Šumei Ókawa dokázal předstírat vážnou psychickou poruchu, která ho nakonec zbavila viny.³³⁸ Spravedlnosti unikla také

336 Seznam válečných zločinců předvolaných k válečnému tribunálu by tak správně měl být delší. BAGISH, Martin; CONROY, Hilary: *Japanese Aggression against China: The Question of Responsibility*. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 331.

337 CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997, s. 175

338 Lékaři dospěli k závěru, že trpí pokročilou syfilidou a stejně brzy zemře. Po konci procesu byl propuštěn ze sanatoria a „zázračně“ se uzdravil. Skolila ho až mrtvice v roce 1957. SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990, s. 248-249.

většina viníků nankingského masakru. Generál Nakadžima zemřel krátce po japonské kapitulaci, ještě předtím, než mohl být vyšetřován. Stejně tak generál Janagawa zemřel v roce 1945 na zástavu srdce. V několika rozhovorech, které před tím poskytl příteli, ale japonskou vinu v Nankingu zcela popřel. Trestu a dokonce i obvinění se vyhnul také princ Asaka, přestože jeho role při dobývání Nankingu byla přinejmenším velmi sporná. Veškerá vina tak padla na „nankingského řezníka“ generála Macuiho.

Samostatnou a dodnes značně kontroverzní otázkou je podíl císařovy viny na japonských válečných zločinech. O dalším císařově osudu se intenzivně jednalo již během závěrečné fáze války. Prozíraví Američané se obávali, že trvání na bezpodmínečné kapitulaci, při které císařovi hrozilo vše od abdikace až po popravu, jen utvrdí Japonce v jejich boji do posledního muže.³³⁹ Američané po kapitulaci Japonska přece jen ustoupili, protože usoudili, že autorita císaře usnadní kapitulaci vojáků na odlehlých bojištích. Společně s vládou byl ale podřízen nejvyššímu spojeneckému veliteli generálu MacArthurovi a o dalším osudu císařství měli rozhodnout sami Japonci, to aby se z císaře náhodou nestal mučedník svržený zásahem cizinců.³⁴⁰ MacArthur odmítal císaře dokonce i postavit před soud, aby nedohnal Japonce k válce proti okupantům, a ze seznamu obviněných, který byl v několika případech konzultován se dvorem, vypustil také všechny příslušníky císařské rodiny.³⁴¹

Jisté je, že císař oficiálně souhlasil s vyhlášením války. V poválečné době nebyla ojedinělá ani myšlenka, že samotné císařství jako instituce je příčinou

---

339 Podle průzkumu veřejného mínění chtělo 33 % Američanů císaře popravit jako válečného zločince, 37 % ho chtělo postavit před tribunál a odsoudit k doživotnímu vězení, 9 % chtělo sesazeného panovníka vypovědět ze země a jen 7 % by souhlasilo, kdyby císař zůstal hlavou státu, i když jen formální. *Tamtéž* s. 195.

340 V zásadě existovaly tři možnosti – pokračovat s císařstvím, ale upravit konstituci, zrušit císařství, anebo nahradit stávajícího císaře korunním princem nebo jiným členem císařské rodiny. Nálady v poválečném Japonsku byly rozporuplné – část obyvatel chtěla zachovat tradiční uspořádání, jiná vinila císařský systém z expanzionistických ambicí. Víra v císaře a respekt k němu ale byly hluboce zakořeněné. Podrobněji o problému ve své knize pojednává Kiyoko Takeda. TAKEDA, Kiyoko: *The Dual-Image of the Japanese Emperor*. New York: New York University Press, 1988.

341 Vinu na sebe ochotně či méně ochotně brali císařovi poddaní, například Tódžóovi bylo po neúspěšné sebevraždě vzkázáno, že musí žít, aby mohl chránit císaře. Na bývalého premiéra pak byl v souladu s MacArthurovým přáním vyvíjen nátlak, aby vypověděl, že prosadil útok na Pearl Harbor proti císařově vůli. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 447-449.

japonského militarismu a vehnalo říši do války. Je také pravda, že dobytvačná politika byla prováděna ve jménu císaře. Vzhledem k nedostatku pramenů se historici přou, zda měl císař moc ovlivňovat situaci, anebo zda byl jen loutkou v rukách svých poradců, bez možnosti podílet se na politice Japonska. V letech po válce převládal názor, že císař sice o zločinech částečně věděl, byl ale zdráhavý a podřízený a dovolil poradcům, aby ho ovládli a využívali. O přímé vině císaře přesto nebyly nalezeny hmatatelné důkazy, sám císař se ale snažil svůj význam coby vrchního velitele ozbrojených sil snížit. Ve prospěch nevinny mluvila také jeho často projevovaná touha po míru a zdůrazňováno bylo, že císařovi poddaní ho často záměrně udržovali v nevědomosti.³⁴² Velký rozruch proto způsobila teorie, že nejen skutečně existovala rozsáhlá konspirace za účelem podmanění Číny, ale že za ni byl zodpovědný právě císař.³⁴³ V současné době se má spíše za to, že císař nebyl bezmocný nebo neinformovaný a pokud by chtěl, mohl zabránit jednání svých podřízených, stejně jako páchání zvěrstev. Řadu vojenských akcí ochotně schválil a podporoval, teorie spiknutí ale byla vyloučena.³⁴⁴ Stejně tak je ale pravda, že byl spíše váhavý a ne vždy se o něm dalo říct, že skutečně vládne – především v počátečních letech agrese vůči Číně.

V listopadu 1946 byla přijata ústava, která měla Japonsko demokratizovat a pomoci mu zbavit se zátěže problematické minulosti. Císař, který se v lednu téhož roku oficiálně zřekl své božské podstaty, napříště zastával pouze symbolickou roli konstitučního monarchy.³⁴⁵ Japonsko se dále vzdalo armády

---

342 Císař si přitom dlouho nedokázal připustit, že by Japonsko mohlo být poraženo a přál si pokračování bojů. *Tamtéž* s. 372.

343 Rozruch způsobil v roce 1971 David Bergamini svou skandální, nepřilíš důvěryhodnou a mnohými razantně odmítanou knihou *Japan's Imperial Conspiracy*.

344 Dlouho se mělo za to, že takzvané císařské konference, zvláštní zasedání, která svolával císař a schvaloval jejich rozhodnutí, byly jasným důkazem toho, že císař jednal pouze pasivně přijímal rady svých ministrů a vojenského velení. Skutečnost byla ale značně odlišná, císař měl více moci než jeho vláda a podílel se na plánování agrese pomocí nepřímých zásahů. BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002, s. 257-258.

345 Od počátku éry Meidži měl císař dvě „tváře“. Jednak byl chápán v mytologickém a absolutistickém smyslu jako žijící bůh a byl tak předmětem lidového uctívání, jednak byl suverénním vládcem omezeným a definovaným ústavou, což ocenili především intelektuálové a politici. Císař byl symbolem národní kulturní jednoty a kulturní identity Japonska. TAKEDA, Kiyoko, *The Dual-Image of the Japanese Emperor*. New York: New York University Press, 1988, s. 2-3. Císař sám prý vlastní božství nikdy nevyzdvihoval a podobný krok chtěl učinit již delší dobu.

a vyloučilo tak do budoucna možnost další války. Otázka japonských válečných zločinů je dodnes citlivým tématem a v určitých aspektech komplikuje například vztahy s Čínou nebo Koreou. Japonci v současnosti litují krutostí, které byly během války napáchány. Jen málo z nich ale připustí, že Japonsko nebojovalo ze správných příčin.³⁴⁶ Někdejší ministr války a zahraničí a korejský guvernér generál Kazušige Ugaki po konci druhé světové války napsal: „Velká východoasijská válka nebyla válkou japonské agrese,“ ale spíše válkou „založenou na naléhavosti sebezáchovy a sebeobranu, obrany japonských nezcizitelných zájmů a pokusu znovu nabýt pro slabé národy východní Asie to, co jim ukradli Evropané a Američané.“³⁴⁷

---

346 JOHNSON, Chalmers: How China and Japan See Each Other. In COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978, s. 9.

347 IKEI, Masaru: Ugaki Kazushige's View of China and His China Policy, 1915-1930. In IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 219.

Závěr

Ve své práci jsem se snažila shrnout průběh tak zásadní události, jakou druhá čínsko-japonská válka bezesporu je, a zároveň nastínit její příčiny, stejně jako dopady. Japonský vpád na území vlastní Číny v roce 1937 byl důsledkem společenských změn, kterými Japonsko od konce devatenáctého století procházelo. Vzhledem k řadě strategických, ekonomických a demografických faktorů vnímali Japonci zahraniční expanzi jako nevyhnutelnou a toužili vytvořit soběstačné impérium. Přirozeným cílem se stala Čína, sousední země, která navíc procházela složitou vnitřní krizí. Přestože Číně vděčili Japonci za většinu svého kulturního dědictví, najednou to byli oni, kdo se stavěl do role ochránce slabých asijských národů před evropským kolonialismem. Své vlastní imperiální ambice pak skrývali za vznešené ideály panasiatismu.

Japonsko se nejprve spokojilo jen s ekonomickým pronikáním a udržením strategické pozice a svůj vliv uplatňovalo spíše neformálně. Citlivě ale reagovalo na možné ohrožení svých zájmů a jak dokázal mandžuský incident, ambiciózní armáda neměla zábrany prosadit svou vůli silou. Japonsko pro sebe od třicátých let dvacátého století ukrajovalo stále větší část čínského území a nacionalistická vláda jeho požadavkům ochotně ustupovala, aby vyměnila prostor za čas, který nutně potřebovala ke sjednocení země a potlačení komunistů. Po zásadním vnitropolitickém obratu už ale čínská vláda nebyla svolná k dalším ústupkům a Japonci spatřovali řešení vzniklého problému v invazi. Japonská armáda měla během bleskového tažení dobýt nejvýznamnější centra Číny a přimět vládu ke kapitulaci. Svého soupeře ovšem Japonci podcenili a i přes řadu vítězných bitev brzy uvízli v konfliktu, který nemohli vyhrát. Hrdost jim ale bránila stáhnout se bez viditelných a cenných zisků. Ti umírněnější se přesto snažili patovou situaci vyřešit jednáním, nebo později také

vytvořením kolaborantské vlády, skutečná vůle po smíru ale u většiny obou národů chyběla.

Japonci na čínském území způsobili značné škody na majetku i na životech civilistů a vojáků, ani jejich stav ale nebyl nejlepší. Vleklá válka proti partyzánům, kteří se snažili svého nepřítele vyčerpat, nesmírně zatěžovala japonskou ekonomiku a zabraňovala Japoncům, aby plně využili ekonomické výhody, které jim nově získané území mohlo nabídnout. Neschopnost ukončit válku postavila Japonsko před vážný problém. Velmoci, na jejichž dovozu surovin bylo závislé, hrozily úplným embargem, pokud Japonsko neukončí agresí. Japonsko se tímto požadavkem cítilo ohrožené, protože se obávalo, že akceptováním vůle mocností by se opět dostalo do podřadného postavení. Když embargo skutečně přišlo, nastoupilo proto raději cestu další agrese, přestože si bylo vědomo, že válka, která hrozí vypuknout, by se mu mohla stát osudnou. Válka v Pacifiku pak byla vyvrcholením a zároveň posledním záchvěvem japonského militarismu a touhy po územní expanzi. Na jejím konci se téměř naplnily obavy, které Japonce sužovaly po několik desetiletí – země se ocitla na prahu záhuby a nakonec musela přijmout ponižující porážku. Je ironií osudu, že příčinou byla poněkud krátkozraká snaha podobnému konci zabránit.

Resumé

Invaze do vlastní Číny v roce 1937 byla vyústěním expanzivních tendencí, které se v Japonsku objevovaly od druhé poloviny devatenáctého století. Zájmy Japonska v sousední Číně, které byly především ekonomické a strategické, byly ve druhé polovině třicátých let dvacátého století vážně ohroženy vzrůstajícím čínským nacionalismem. Japonská armáda věřila, že si Čínu podrobí během několika měsíců a celé tažení zpočátku vnímala jen jako „čínský incident“. Nikdy nevyhlášená válka nakonec kvůli nečekanému odporu obránců trvala osm let a nesmírně zatěžovala japonskou ekonomiku. Neschopnost zvítězit nebo alespoň vyjednat výhodné příměří společně se stále zhoršující se mezinárodní situací přivedla Japonsko na pokraj války v Pacifiku, která připravila Japonsko o zisky z teritoriální expanze a ohrozila i jeho suverenitu.

Summary

The 1937 invasion into China proper was a result of Japan's expansionist tendencies which first emerged in the second half of the 19th century. Japan's interests in neighbouring China, which were above all economical and strategic, were endangered in the second half of the 1930s by growing Chinese nationalism. The Japanese army believed China would surrender within several months and the campaign was at first thought of simply as the "Chinese incident". The never-proclaimed war eventually lasted eight years and terribly exhausted the Japanese economy. The inability to gain victory or to negotiate a profitable cease-fire, together with the ever-worsening international situation, brought Japan to the brink of the Pacific War that stripped her of the gains of her territorial expansion and even endangered her sovereignty.

Bibliografie

BIX, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha: BB art, 2002.

BOISTER, Neil: *The Tokyo International Military Tribunal: A Reappraisal*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

BOYLE, John Hunter: *China and Japan at War 1937-1945: The Politics of Collaboration*. Stanford: Stanford University Press, 1972.

BROŽ, Ivan: *Promarněné vítězství: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: Epoque, 2008.

COBLE, Parks M.: *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991.

CONNAUGHTON, R. M.: *Vycházející slunce a skolený medvěd: Rusko-japonská válka 1904-1905*. Praha: BB art, 2004.

COOX, Alvin D; CONROY, Hilary: *China and Japan: A Search for Balance Since World War I*. Santa Barbara: ABC-Clio, 1978.

DUUS, Peter; MYERS, Ramon H.; PEATTIE Mark R.: *The Japanese Wartime Empire, 1931-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1996.

EASTMAN, Lloyd E.: *Seeds of Destruction: Nationalist China in War and Revolution, 1937-1949*. Princeton: Princeton University Press, 1996.

EDGERTON, Robert B.: *Válečníci vycházejícího slunce: Historie japonského válečnictví*. Praha: BB art, 2002.

FAIRBANK, John K.: *Dějiny Číny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

HOYT, Edwin P.: *Japonsko ve válce: velký pacifický konflikt*. Ostrava: OLDDAG, 2000.

CHANG, Iris: *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II*. New York: Basic Books, 1997.

IRIYE, Akira: *China and Japan in the Global Setting*. Cambridge: Harvard University Press, 1992.

IRIYE, Akira: *The Chinese and the Japanese: Essays in Political and Cultural Interactions*. Princeton: Princeton University Press, 1980.

IRIYE, Akira: *Power and Culture: The Japanese-American War, 1941-1945*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1981.

JANOŠ, Jiří: *Japonsko a Korea: Dramatické sousedství*. Praha: Academia, 2007.

JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972*. Chicago: Rand McNally College Pub. Co., 1975.

KOWNER, Rotem: *The Impact of the Russo-Japanese War*. London: Routledge, 2007.

LU, David J.: *Japan: A Documentary History. Volume II, The Late Tokugawa Period to the Present*. Armonk: M. E. Sharpe, 1997.

MCCORMACK, Gavan: *Chang Tso-lin in Northeast China, 1911-1928: China, Japan and the Manchurian Idea*. Stanford: Stanford University Press, 1977.

MEDVEDĚV, Žores; MEDVEDĚV Roj: *Neznámý Stalin*. Praha: Academia, 2003.

MENDELSSOHN, Peter de: *Japan's Political Warfare*. Londýn: Allen and Unwin, 1946.

MORRIS, Ivan: *Japan 1931-1945: Militarism, Fascism, Japanism?* Boston: D. C. Heath, 1963.

MYERS, Ramon H.; PEATTIE, Mark R.: *Japanese Colonial Empire, 1895-1945*. Princeton: Princeton University Press, 1984.

NISH, Ian: *Japanese Foreign Policy 1869-1942: Kasumigaseki to Miyakezaka*. London: Routledge & Kegan Paul, 1977.

NOVOTNÝ, Josef: *Kantó Gun: Historie Kuantungské armády*. Olomouc: Fontána, 2003.

REISCHAUER, Edwin O.: *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Lidových novin, 2006.

SHORT, Philip: *Mao*. Praha: BB art, 2001.

SCHOM, Alan: *Americký orel proti vycházejícímu slunci: japonsko-americká válka 1941-1943*. Brno: Jota, 2005.

SKŘIVAN, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005.

SKŘIVAN, Aleš: *Pád Nipponu*. Praha: Mladá fronta, 1990.

SMITH, Carl: *Pearl Harbor 1941: Den hanby*. Praha: Grada, 2007.

SPECTOR, Ronald H.: *Eagle against the Sun: The American war with Japan*. Harmondsworth: Viking, 1985.

TAKEDA, Kiyoko: *The Dual-Image of the Japanese Emperor*. New York: New York University Press, 1988.

TWITCHETT, Denis; FAIRBANK, John K.: *The Cambridge History of China, Vol. 13, Republican China 1912-1949, Part 2*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

VAN DER VAT, Dan: *Válka v Pacifiku: Americko-japonská námořní válka 1941-1945*. Praha: Argo, 2001.

ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Mandžuský císař Pchu I. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 2: Okolí Pej-pchingu v létě 1937 s vyznačeným mostem Marca Pola. *Pramen: COBLE, Parks M.: Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991. (mapa)*

Příloha č. 3: Most Marca Pola jihozápadně od Pej-pchingu. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 4: Císař Hirohito. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Cestou samurajů. Praha: Themis, 2005. (fotografie)*

Příloha č. 5: Železniční stanice v Šanghaji po japonském náletu ze dne 28. srpna 1937. Na místě zemřelo na dvě stě lidí a řada dalších byla zraněna. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 6: Generál Iwane Macui, princ Asaka a generál Heisuke Janagawa (zleva) před branami Nankingu v prosinci 1937. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Cestou samurajů. Praha: Themis, 2005. (fotografie)*

Příloha č. 7: Generál Iwane Macui zdraví své vítězné jednotky při slavnostním vstupu za hradby města Nankingu. *Pramen: CHANG, Iris: The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II. New York: Basic Books, 1997. (fotografie)*

Příloha č. 8: Japonský voják si během vyčišťovací operace nechal se zabitými Číňany pořídit snímek na památku. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 9: Japonští vojáci trénují bodákové útoky na zajatých Číňanech. *Pramen: CHANG, Iris, The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II. New York: Basic Books, 1997. (fotografie)*

Příloha č. 10: Generál Čankajšek mluví ke svým vojákům ve výcvikovém středisku v Ťiang-si, řízeném americkými instruktory. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

Příloha č. 11: Čínské partyzánské jednotky bojují s Japonci u Velké čínské zdi. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 12: Mao Ce-tung v Jenanu v roce 1942. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 13: Území Číny okupovaná Japonci v letech 1937 až 1945. *Pramen: JANSEN, Marius B.: Japan and China: from War to Peace, 1894-1972. Chicago: Rand McNally College Pub. Co., 1975. (mapa)*

Příloha č. 14: Podpis japonské kapitulace na palubě bitevní lodi Missouri dne 2. září 1945. V čele japonské delegace stojí ministr zahraničí Mamoru Šigemicu a náčelník generálního štábu armády generálporučík Jošidžiró Umezu. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

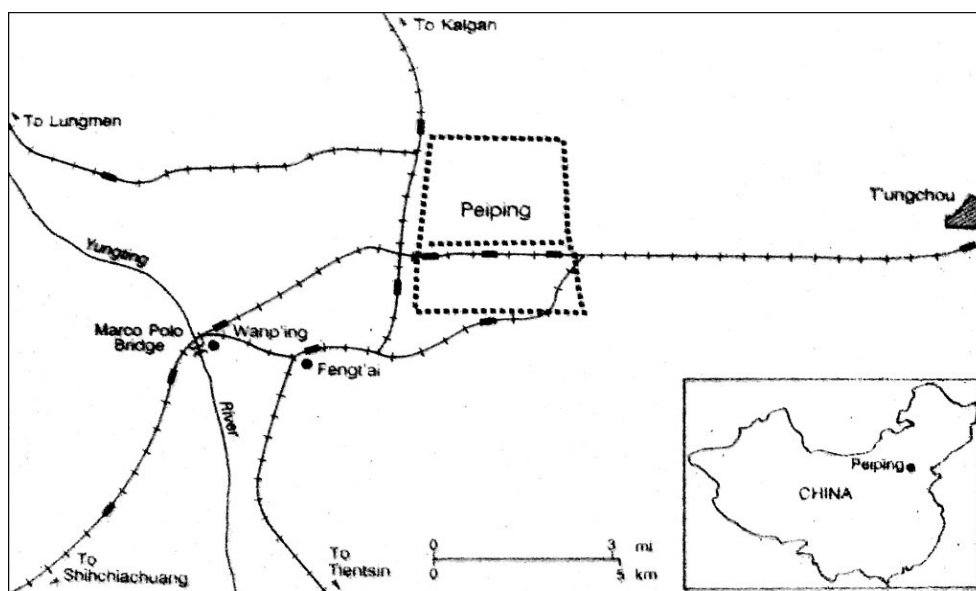
Příloha č. 15: Premiér Fumimaro Konoé požil jed, aby unikl soudu s válečnými zločinci. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

Příloha č. 16: Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ zasedal v Tokiu od 3. května 1946. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

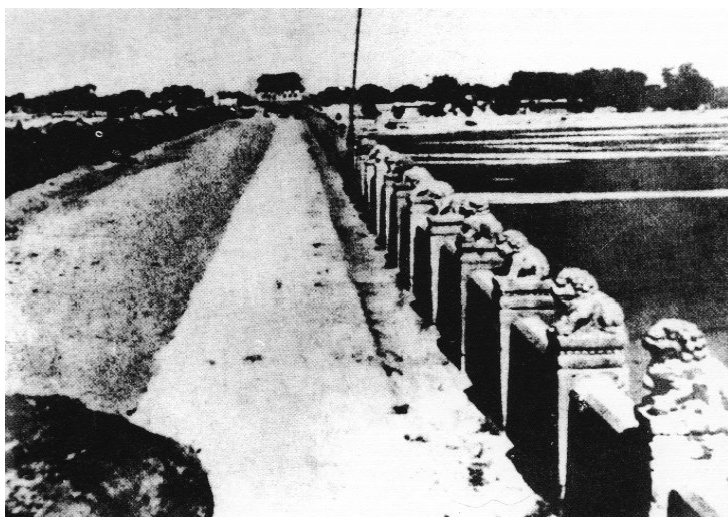
Přílohy

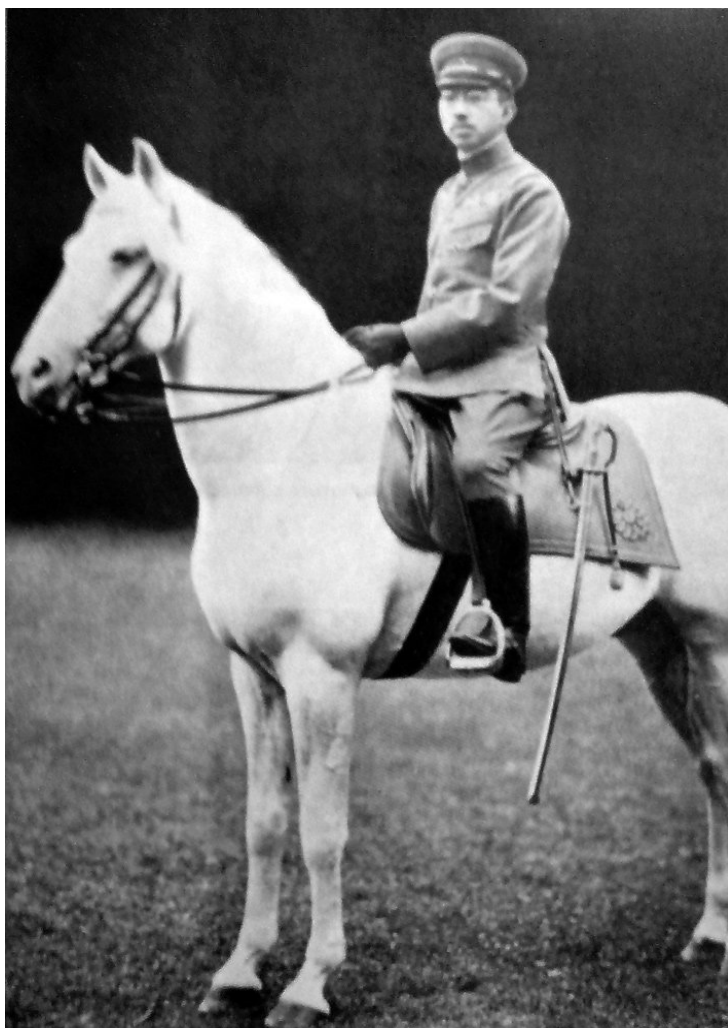
Příloha č. 1: Mandžuský císař Pchu I. Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: *An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan*. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)

Příloha č. 2: Okolí Pej-pchingu v létě 1937 s vyznačeným mostem Marca Pola. Pramen: COBLE, Parks M., *Facing Japan: Chinese Politics and Japanese Imperialism, 1931-1937*. Cambridge: Council on East Asian Studies, Harvard University, 1991. (mapa)

Příloha č. 3: Most Marca Pola jihozápadně od Pej-pchingu. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 4: Císař Hirohito. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš, Cestou samurajů. Praha: Themis, 2005. (fotografie)*

Příloha č. 5: Železniční stanice v Šanghaji po japonském náletu ze dne 28. srpna 1937. Na místě zemřelo na dvě stě lidí a řada dalších byla zraněna. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 6: Generál Iwane Macui, princ Asaka a generál Heisuke Janagawa (zleva) před branami Nankingu v prosinci 1937. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš, Cestou samurajů. Praha: Themis, 2005. (fotografie)*

Příloha č. 7: Generál Iwane Macui zdraví své vítězné jednotky při slavnostním vstupu za hradby města Nankingu. *Pramen: CHANG, Iris, The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II. New York: Basic Books, 1997. (fotografie)*

Příloha č. 8: Japonský voják si během vyčišťovací operace nechal se zabitými Číňany pořídit snímek na památku. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU Jianye, An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 9: Japonští vojáci trénují bodákové útoky na zajatých Číňanech. *Pramen: CHANG, Iris: The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II. New York: Basic Books, 1997. (fotografie)*

Příloha č. 10: Generál Čankajšek mluví ke svým vojákům ve výcvikovém středisku v Ťiang-si, řízeném americkými instruktory. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

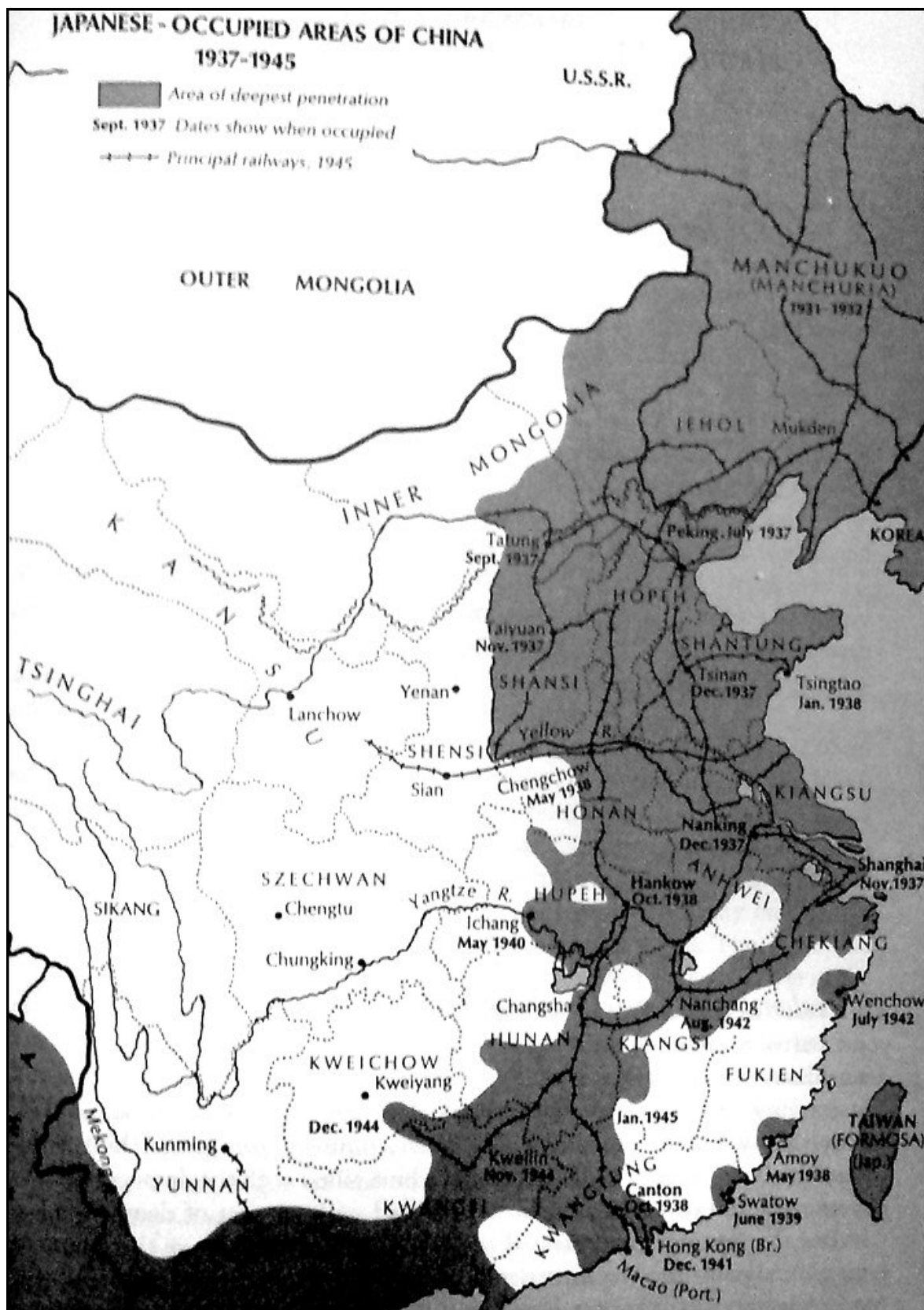

Příloha č. 11: Čínské partyzánské jednotky bojují s Japonci u Velké zdi. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

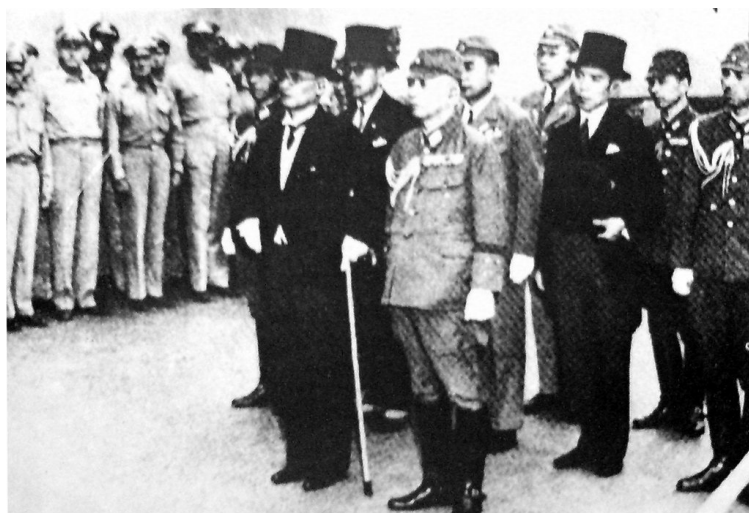

Příloha č. 12: Mao Ce-tung v Jen-anu v roce 1942. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*

Příloha č. 13: Území Číny okupovaná Japonci v letech 1937 až 1945. *Pramen:* JANSEN, Marius B.: *Japan and China: from War to Peace, 1894-1972.* Chicago: Rand McNally College Pub. Co., 1975. (mapa)

Příloha č. 14: Podpis japonské kapitulace na palubě bitevní lodi Missouri dne 2. září 1945. V čele japonské delegace stojí ministr zahraničí Mamoru Šigemicu a náčelník generálního štábu armády generálporučík Jošidžiró Umezu. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

Příloha č. 15: Premiér Fumimaró Konoe požil jed, aby unikl soudu s válečnými zločinci. *Pramen: SKŘIVAN, Aleš: Pád Nipponu. Praha: Mladá fronta, 1990. (fotografie)*

Příloha č. 16: Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ zasedal v Tokiu od 3. května 1946. *Pramen: ZHANG, Chengjun; LIU, Jianye: An Illustrated History of China's War of Resistance Against Japan. Peking: Foreign Language Press, 1995. (fotografie)*